

EL CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ
I DE LA INDÚSTRIA ENTRE 1903 I 1923

MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA

Tesi doctoral dirigida pel doctor
Josep Termes i Ardévol

Josep Termes

- (408) La participació oficial en l'acte, motivaria la decisió de la Junta Permanent de la Unió Catalanista d'abstenir-se de concórrer-hi "per haver-se enterat que la cerimònia mancarà del pur ambient popular, de l'alta civilitat i de l'espiritualitat catalana que corresponien, car la Unió Catalanista entèn que hi és de més l'acatament oficial que es vol rendir al gran català i mestre en federalisme, tot ell senzillesa, austeritat i protesta seguida contra tot el que no és expressió de la vida plena del poble".- "La Nació", 18 de setembre de 1915, p. 3.
- (409) Malgrat l'actitud de la Junta Permanent de la Unió Catalanista, esmentada a la nota anterior, "Renaixement", "revista de la joventut nacionalista de Catalunya", adherida a la Unió, el 19 de setembre de 1915, a la seva primera plana, publicava un editorial titulat Pi i Margall, en el qual després d'afirmar que "Pi i Margall seria avui un gran nacionalista", que "sota els principis del federalisme (...) s'hi obira quelcom de l'ànima nostra", fet pel qual "la figura de Pi i Margall se'ns presenta con la d'un predecessor", que Pi enfront de l'estat unitari" -- "cercava la solució" bastint "l'esplèndida teoria federalista -- que pot constituir un colorari del Nacionalisme biològic", i -- que "aquest nostre nacionalisme que ens amara de justícia i -- ens fa vibrar fortament, ens impulsa a estimar a tots els homes de Catalunya com ho fou l'ardent defensor del federalisme", concloïa que "a posar la primera pedra al monument ciutadà insigne, hi anirem amb la més justa veneració". V. tanmateix la nota 412.
- (410) "El Poble Català", 19 de setembre de 1915; "El Diluvio", 20 de setembre de 1915.
- (411) "Acció", octubre 1915, p. 1.
- (412) "Acció", octubre 1915, p. 1. V. també, La catalanofòbia armada.- "La Veu de Catalunya" del 20 de setembre de 1915. "Altra vegada els professionals de la violència han torbat la calma del diumenge ciutadà"-hi llegim-. Els "catalanistes que hi acudiren" -- havien estat sorpresos en la seva bona fe, segons "La Veu de Catalunya": "aquest fou el cas dels que componen el benemèrit -- CADCI, alguns del quals, creient que l'acte ho era d'honor a un home eminent català, cregué lícita la manifestació del propi entusiasme continguda en el crit Visca Catalunya, el qual fou -- prou per a provocar les ires d'uns homes que es diuen autonomis

tes i per a impulsar-los a l'agressió armada contra el nucli de ciutadans aplegats a l'entorn de la bandera del Centre de Dependents". El mateix diari remarcava també el fet que la policia "tan heroica el dia 11 de setembre en la tasca de pertorbar l'ordre públic al peu de l'estàtua de Rafael Casanova, es trobà ahir completament desprevinguda". I malgrat que el diari considerava que el governador no havia pres mesures preventives en refiar-se del parer dels periodistes, que el dia anterior a una pregunta seva en aquest sentit, havien contestat que no creien passés res, subratllava que això no treia cap responsabilitat al governador civil, "perquè el senyor Andrade sabia prou bé de la manera d'ésser d'alguns dels grups que concorrien a l'acte". I tornava a subratllar que "l'abandonament d'ahir ofereix viu contrast amb l'excés de precaucions preses amb motiu de l'homenatge a en Fontova i amb els fets ocorreguts l'onze de setembre. I aquest contrast que ofereix convida a serioses reflexions." I acabava: "Hi ha qui creu que s'allunya del senyor Andrade el moment d'arribar a ministre. D'altres, en canvi, estan persuadits que s'acosta de més en més. Aquests són els afeccionats a lligar caps que pensen amb la intensificació de la campanya en pro de la Zona neutral i en la part que hi ha pres el CADCI, contra del qual anaven directament els esvalotadors d'ahir, com hi han anat ja en altres ocasions. Hem vist prendre tantes i tan diverses formes l'odi a Catalunya, que ja no ens estranya res."

Per un altre costat, assenyalem que la Comissió Executiva i el Jurat del Monument a Pi i Margall es reunia el dia 20 i feia una declaració en la qual lamentava "Els disturbis que es produïren una bona estona després d'acabat l'acte i dissolta la multitud, perquè ells podrien donar lloc a què es donés caràcter polític a un monument que la Comissió ha procurat i cuidarà que no revesteixi aquell aspecte. L'alta personalitat de Pi i Margall(...) s'ha fet acreedora al respecte de tots els ciutadans i tots deuen portar llur gra de sorra perquè el monument sigui digne de Barcelona." - "El Poble Català" del 21 de setembre de 1915.

"Renaixement" del 26 de setembre de 1915, p. 521-522, publicava un article editorial, titulat L'homenatge a en Pi i Margall.

Procediments corruptors, que se situava en la línia de la declaració de la Junta Permanent de la Unió Catalanista (V. nota 408) i subratllava que Pi es "mereixia els veritables efluvis de cordialitat popular, volia ell que l'homenatge hagués sigut manifestació ubèrrima, nacionalista. I malgrat no hi assistissin els qui directament representaven la força de l'Estat que mana, la manifestació va resultar d'una inconsciència lamentable. Escamots de gent, liberals encara, d'un liberalisme burges que encanta, servidors inconscients del poder oficial varen mostrar d'una manera patent el vici que portava l'homenatge." I acabava amb aquests mots contradictoris dels que havia escrit l'editorialista de la mateixa revista, la setmana anterior (V. nota 409): "Ens dolgué no poder assistir-hi per a manifestar la veneració nostra a Pi i Margall. Però ell la té -- ben ferma la nostra admiració. Li rendim altra volta amb tota l'ànima."

"La Nació" del 25 de setembre de 1915, p. 8, subratllava, a -- l'igual que ho havia fet respecte de l'"actitud pertorbadora de la policia" l'onze de setembre, que davant l'agressió de la que havien estat objecta els joves del CADCI, "els nacionalistes èrem animadors de les virtuts cíviques dels pobles i (...), per tant, havíem de rebutjar tota mena de pertorbacions per -- contràries del serè desenrotllament dels drets de ciutadania". V. també la nota 418.

- (413) "El Poble Català" del 20 de setembre de 1915, en referir-se -- als fets, comença per assenyalar que ja quan parlà l'alcalde Pich, "se sentiren vèries veus hostils al mateix que pronuncien elements no sabem amb quin fi interessats. El mateix succeí quan parlà en Coromines", extrems aquests que no hem trobat en altres diaris ni en la nota esmentada abans de la Comissió Executiva del Monument (V. nota anterior). Segons el mateix diari nacionalista republicà, l'agressió que sofriren els membres del CADCI fóra provocada per un grup "que serien els mateixos protestaris abans esmentats", el qual protestà que aquells cantessin Els Segadors "produint-se una discussió entre les dues --- parts". "Tot seguit se sentiren alguns trets -afegeix la mateixa crònica-. Això ocasionà una gran confusió corrent passeig avall la gent que hi transitava. Després sonaren més trets -- (...)." La responsabilitat dels grups radicals, com pot veu---

veure's no apareixia per enlloc i semblava respondre a motivacions "misterioses", a part que l'agressió, d'acord amb les paraules literals del text, hauria estat fruit de la "discussió entre les dues parts". V. també la nota 418 més endavant.

- (414) L'acte d'ahir i l'aniversari d'avui. Flora República. Aquest editorial publicat a "El Poble Català" del 20 de setembre de 1915, com la informació citada a la nota anterior, manifestava que en el "moment solemne que Catalunya honora un dels seus fills preclars (...) uns quants, que ben segur no saben res de federalisme, uns quants inadaptats, feren escarni de les doctrines del Mestre, atropellant als qui portaven ben tesa la bandera barrada (...). A ben segur que els promotors de l'incident que lamentem creuen estimar Espanya i venerar a la República, però quan més precisa es fa la unió de totes les esquerres, es dóna pàbul a les dretes per a què s'exercir les passions i s'enfondeixin les diferències, facilitant així el teu triomf. Nosaltres que sabem enlairar els cors en els difícils circumstàncies, mai contribuïrem a la desunió de les forces republicanes, prenent per exemple la vida plena de sacrificis d'aquells grans republicans que es digueren Pi i Margall i Salmerón."
- (415) Dels successos del diumenge. Puntualitzant. "El Poble Català" del 21 de setembre de 1915: "De l'acte esplendorós del diumenge, se'n derivaren uns fets que hem de confessar palesament -- que ens sorprengueren. No comprenem l'actitud d'alguns elements radicals que s'han sentit molestats per les notes patriòtiques dels Segadors. Nosaltres, nacionalistes republicans entonem La Marsellesa amb el mateix entusiasme que Els Segadors. El diumenge en donarem una bona prova en l'acte de colgar la primera pedra del monument a l'apòstol del federalisme. El cant de Els Segadors deu ésser respectat com fins ara, pels que han estat els nostres aliats en dues lluites electorals consecutives. No era cap secret pels radicals, que nosaltres els nacionalistes republicans, cantem Els Segadors amb igual amor i entusiasme que La Marsellesa. Les paraules pronunciades a la sessió d'ahir de l'Ajuntament pel senyor Pich, cap de la minoria radical, concenmant enèrgica i ben concretament, l'acte de violència comès per alguns exaltats, deixa les coses en

son lloc, per a què nosaltres no poguem imputar al Partit Radical una demostració d'intolerància que, com la del diumenge, res justifica ni pot ésser abonada per cap consciència honorada."

- (416) "La Veu de Catalunya" del 21 de setembre de 1915, edició del vespre, assenyalava, entre d'altres coses, referint-se als comentaris de "El Poble Català": "Però, a desgrat de no ésser -- cap secret per als radicals l'entusiasme amb què els amics -- Carner i Coromines canten Els Segadors; a desgrat d'haver -- afirmat rodonament l'orgue del senyor Lerroix que l'agressió del diumenge fou deguda a El Alma Popular, el diari ex nacionalista encara segueix atribuint-la a alguns exaltats. "Ja ha vist ("El Poble Català") -havia assenyalat abans el diari regionalista- com El Alma Popular considera Els Segadors com una provocació. Perquè del muera España no en fa cap retret ni con signació l'orgue del senyor Coromines i Carner. I és que el -- crit no existí sinó en la fantasia del seus aliats lerrouxis-- tes." I respecte del comentari de "El Poble Català" a les de-- claracions de l'alcalde accidental Pich: "Ja no es pot demanar major servilisme. Amb una mica més l'orgue dels senyors Coromi nes i Carner demanaria perdó als radicals. Al capdavant potser hi estaria més airós que acontentant-se amb la fugida d'estudi del senyor Pich davant la protesta enèrgica i contundent del senyor Rosés. Perquè, veïam ¿quina va ésser la condemna enèrgi ca del senyor Pich per l'acte de violència d'alguns exaltats? L'orgue dels radicals ens ho dirà en la ressenya de la sessió de l'Ajuntament.(...): Desde luego hizo constar el señor Pich la irregularidad del debate que se intentaba plantear y la - inoportunidad de la arenga lanzada por el señor Rosés. El se ñor Pich no se abstiene, no obstante, de reprobar también todo cuanto tienda a perturbar actos que se realicen con el buen -- acuerdo de todos y para enaltecer la memoria de hombres ilus-- tres, pero haciendo constar que SU PROTESTA VA MAS BIEN ENCAMI NADA CONTRA AQUELLOS QUE, APROVECHANDO LAS CIRCUNSTANCIAS, TRA TAN DE IMPONER UN CRITERIO ABSURDO Y QUIEREN REPRODUCIR UN ES TADO DE COSAS QUE YA PASÓ, POR FORTUNA, Y QUE ÉL Y EL BANDO PO LITICO EN QUE MILITA NO CONSENTIRAN." Les majúscules són del -- text.

El 22 de setembre, "El Poble Català" contestava amb un comentari titulat La celestina negant a "La Veu de Catalunya" "cap autoritat per sortir a la defensa del nostre himne nacional - quan aquest no ha estat atacat" i remarcant que "per odi contra la democràcia catalana" aquella veia "contradiccions on hi ha una perfecta coincidència". Pel que feia a l'afirmació que el himne no havia estat atacat, l'edició del vespre de "La Veu de Catalunya" del dia 22 de setembre, replicava: "Això ja ho explicarà als socis del CADCI que en sofriren les conseqüències i de la veracitat dels quals no tenim dret a dubtar, per més que llurs afirmacions siguin desmentides per l'orgue dels senyors Carner i Coromines. Nosaltres entre el diari ex nacionalista i els autonomistes del CADCI, no podem dubtar, sobre tot quan el diari lerrouxista no ha fet més que confirmar en les seves afirmacions i els seus articles de comentari la versió dels dependents que coincideix en absolut amb la dels nostres redactors que presenciaren les agressions de diumenge. Si el diari dels senyors Coromines i Carner creu poder menysprear, com ho fa, el CADCI, no sabem què dir-hi."

I pel que feia a l'afirmació de la "perfecta coincidència", el diari regionalista citat subratllava, "(...) No es podia esperar més de les renunciacions dels ex nacionalistes." I afegia, tot forçant la interpretació fins a punts poc escrupulosos: "De manera que el diari ex nacionalista i el lerrouxista, en aquesta qüestió dels trets del diumenge, coincideixen". Ratlles abans, remarcaria també que els homes de la UFNR "per no acorralar el lerrouxisme, s'hi han entregat de peus i mans".

"El Poble Català" del 22 de setembre, replicaria, al seu torn, amb un altre article, La insídia en el que combatia aquesta -- interpretació que feia "La Veu de Catalunya" dels escrits de "El Poble Català". "La Veu de Catalunya" contestaria i insistiria en els seus atacs el 23 de setembre de 1915, en un nou comentari titulat Fets i prou! tornant a subratllar les contradiccions entre les afirmacions que d'alguna manera volien salvar la responsabilitat del Partit Radical en aquells fets i no aprofundir les diferències entre republicans nacionalistes i radicals, aliats electorals, per part de "El Poble Català", i

les que feia "El Alma Popular", "El Progreso" i havia efectuat el mateix alcalde accidental Pich. "La Veu de Catalunya" del 24 de setembre hi tornaria encara amb un article titulat ---- L'oracle.

- (417) "El Progreso" del 20 de setembre de 1915. Aquest mateix diari qualificava el CADCI d'intrús a l'acte del dia 19 i justificava la indignació de "El Alma Popular" tot acusant el Centre d'haver volgut "verter hieles" en la "doctrina del amor". -- Igualment aquella indignació de "El Alma Popular" hauria estat causada per un "mora Espanya"!
- (418) Ja hem vist les notes anteriors. Un altre diari, "El Diluvio" del 20 de setembre de 1915, explicava així els fets: "Mientras los grupos radicales con sus estandartes y banderas desfilaban cantando la Marsellesa, otros del Centro de Dependientes del Comercio y de la Industria desfilaron también paseo de Gracia abajo entonando Els Segadors, rodeando su bandera, Oyéronse -- con tal motivo vivas diversas a Cataluña, a Lerroux, a la República y a España. Esto exasperó a los perturbadores de siempre y comenzaron a cruzarse entre varios grupos insultos y denuestos. Los dependientes de comercio con su bandera, temiendo una agresión, se corrieron al paso lateral izquierda (de arriba a bajo) y cuando menos se esperaba oyéronse cinco o seis tiros de pistola, produciéndose la natural confusión y alarma. Los portaestandartes de distintas banderas corrían y se refugiaban donde podían. En los primeros momentos la confusión fue tan grande, que en la esquina de la calle de Provenza, donde ocurrían los sucesos, parecía un campo de batalla. Como en --- aquel momento no habla más que dos parejas de seguridad en -- aquel sitio, no pudieron disolver los grupos y estos continuaron Paseo de Gracia abajo insultándose. Al llegar a la calle de Valencia volvieron a repetirse los tiros. Según luego nos dijeron, eran los radicales, que intentaron arrebatarse la bandera a los dependientes de comercio. En aquel momento acudió una pareja del cuerpo de seguridad, montada, la cual se metió por entre los grupos con el sable desenvainado, aumentando con ello la alarma y las carreras." También la bandera de "El Diluvio" fóra agredida, segons aquest mateix diari.

(419) La nota del CADCI la publiquen "El Poble Català" i "La Veu de Catalunya" del 21 de setembre de 1915. Donada la "diversitat d'informacions" publicades, "sens dubte per la mateixa confusió d'aquells fets", el CADCI feia constar "els següents fets, tots ells indubitablement": "Que el Centre i la seva bandera varen ésser agredits perquè els seus socis cantaren Els Segadors i cridaren Visca Catalunya i res més. Que els agressors, al cometre la seva baixa acció, ho feren als crits de "Viva España, viva la integritad de la patria española, mueran los separatistas", etc., etc. Que tots els trets sortiren de la banda dels nostres agressors. Que aquests enrondevan les banderes i banderins de diferents centres radicals. Que cap dels detinguts per haver fet disparats o per haver-se'ls-hi trobat armes és soci d'aquest Centre. Que sortosament tampoc ho és cap dels lesionants. Que el grup que envoltà la bandera i privà que els agressors se'n apoderessin, com era son intent, estava format únicament i exclusivament per socis d'aquest Centre. Que ningú, ni de prop ni de lluny, va tocar la nostra estimada bandera, mercès a la nostra actitud resolta al repel·lir les agressions, essent per tant inexacte que aquella sofrís cap desperfecte. I finalment, que l'opinió pública ja coneix suficientment a uns i altres, agressors i agredits, perquè pugui fallar amb tota imparcialitat."

El Centre, finalment, manifestava el seu agraïment per totes les mostres d'adhesió i de simpatia rebudes.

(420) V. el capítol anterior p. 112.

(420 bis) La lletra fou publicada per la premsa. V. "El Poble Català" del 27 de novembre de 1915, "Acció", desembre 1915, p. 2. Entre els telegrams d'adhesió que rebria, citem també els de J. Grant i Sala, Folguera i Duran, Manuel Alcàntara. Per la seva banda, els diputats de la Mancomunitat, adreçarien, per iniciativa d'Albert Bastardas, aquest telegrama: "Diputats Mancomunitat de Catalunya, respectant vostra noble i digna actitud, - deplòren profundament que la vostra terra quedi privada del vostre necessari concurs per a la defensa solucions autonomistes i us reiteren cordialíssim afecte i plena confiança". Prat de la Riba fóra un dels seus signataris.

- (421) "El Poble Català", 17 de desembre de 1915.
- (422) "El Poble Català" del 18 de desembre de 1915. Segons el mateix diari, "els delegats de societats que es vulguin adherir o con-
còrrer a l'acte, deuran exhibir llurs credencials". També, "La Nació", 18 de desembre de 1915, p. 5.
- (423) Hom podia recollir-ne tickets a la Unió Catalanista, a la Co-
operativa mutual Catalana i al CADCI. V. "La Nació", 18 de de-
sembre de 1915, p. 5.
- (424) "El Poble Català", 20 de desembre de 1915.
- (425) "El Poble Català", 20 de desembre de 1915.
- (426) Cites extretes de "El Poble Català" del 20 de setembre de 1920
i "La Nació" del 25 de desembre de 1920.
- (427) "Si vingués una guerra hauríem de demanar a l'enemic que s'es-
perés tres mesos per a lliurar la primera batalla -diria Macià-
degut a la falta de municions: per a lliurar la segona hau-
ríem d'esperar tres mesos més (grans rialles i aplaudiments)".
En aquest mateix sentit, abans havia dit: "Si a l'esclatar --
aquesta guerra ens haguéssim trobat preparats no hauríem hagut
de declarar aquesta neutralitat de la impotència, sinó que pel
contrari ens haurien demanat la neutralitat fins a canvi pot-
ser d'alguna concessió (aplaudiments)".
- (428) "Es pot parlar del problema d'Espanya (Vàries veus: no!). No
se'n pot parlar perquè és molt fondo. S'han d'escombrar -mani-
festava Macià- tots aquests homes que embruten el país (ova-
ció). Aquests homes diuen que tenen l'opinió al seu costat pe-
rò no és veritat: hi tenen el pressupost, la confiança de la
corona. Però si aquesta no diu res davant de la ruïna d'Es-
panya quin servei ens toca que escombrar tots els obstacles?
(Ovació)."
- (429) "La Nació", 25 de desembre de 1915, p. 7.
- (430) "El Poble Català", 20 de desembre de 1915.
- (431) Es tracta de l'assemblea i de la manifestació per l'obtenció
de la zona franca. V. la p. 264.
- (432) "El Poble Català", 20 de desembre de 1915.

- (433) "La Nació", 25 de desembre de 1915, p. 7; "El Poble Català", 20 de desembre de 1915. "Treballem amb fe i entusiasme -diria també segons aquest darrer diari- i ja dic, procurem salvar a Catalunya, tot mirant que ella salvi Espanya!".
- (434) A la presidència, s'hi sentaren Macià, Martí i Julià, Folguera i Duran, Antoni Sunyol, Puig i Esteve, com hem dit; Pla i Armengol, Grant i Sala, Sas, Socias i Serra i Moret. A les --taules, figuraven també, Casas Carbó, Carreras Candi, Millet i Fagés, Roig i Pruna, Pineda i Verdaguer, Rodergas Calmell, Rosell, Duran i Torrajada, etc. A l'hora dels parlaments, intervindrien Pla i Armengol que donaria compte de les adhesions rebudes, Martí i Julià que criticaria als altres diputats catalans que no haguessin imitat el gest de Macià en lloc de -- tornar a Catalunya "amb les Corts tancades sense haver aconseguït res i amb l'acta al braç"; manifestaria que "Macià era l'únic representant de Catalunya" i que en la conferència havia renunciat a "parlar de Catalunya perquè li trossejava el cor veure les divisions dels partits". Demanaria la "unió de tots els catalans per combatre l'enemic, per quina conseqüència (...) ha treballat sempre la Unió Catalanista". Puig i Esteve, fóra "molt aplaudit en diferents passatges" i assenyalaria que el CADCI no dóna lliçons sinó que escolta i aprèn i treballa per la consecució de les nostres llibertats". Folguera i Duran manifestaria que Macià no havia de renunciar a l'acta, car "tant si vol com si no vol Catalunya li donarà la seva representació". Es manifestaria perquè se seleccionessin "bons patricis" per al Parlament, a fi de plantejar-hi "el -- problema català tot d'un cop, no a miques com ara. Si no se'n atén, els diputats que es retirin, però que no siguin aquells que li plantegen sempre la qüestió catalana." Acabaria finalment tributant un elogi al CADCI. Antoni Sunyol que s'adheriria a les paraules de Folguera i Duran, i Macià que agrafaria l'homenatge i manifestaria: "En Folguera ha dit que devia -- anar al Parlament a plantejar el nostre problema, si fos amb aquesta condició no tinc cap inconvenient en tornar-hi junt amb els altres companys. D'Allí me'n vaig anar perquè em feia fàstic; hi tornaré si hem d'anar-hi en so de guerra. Si no es per plantejar aquesta qüestió de vida o mort, no tornaré al

Parlament encara que el poble em doni la seva confiança." V. - "El Poble Català" del 20 de desembre de 1915. "La Nació" del - 25 de desembre de 1915, p. 7.

- (435) "El Poble Català" del 24 de novembre de 1915. "La Veu de Catalunya" del 23 de novembre de 1915. Royo Villanueva acusaria - també els catalanistes de voler trencar els vincles morals en tre Catalunya i les altres regions d'Espanya, segons el primer diari citat. El debat durà diversos dies, amb diverses intervencions favorables d'altres senadors. Concretament, el debat partiria de la qüestió que plantejaria Royo Villanueva a la sessió esmentada del dia 22: ¿"Coneix el govern -segons refereix la crònica del segon diari citat- l'abús de la Diputació provincial de Barcelona que vé realitzant-lo per costum, - d'incoar els expedients en català?". I seguidament referia una anècdota il·lustrada que li servia per a declarar que "l'expecient -al que feia referència en l'anècdota- ha estat redactat en català amb el propòsit de molèstia per a l'idioma castellà ... Sobre tot coneixent al president, secretari, etc. de la Diputació."
- (436) "La Veu de Catalunya" del 23 de novembre de 1915.
- (436 bis) Com s'havia esdevingut quan aquesta agressió dels lerrouxistes contra els dependents del CADCI, "El Poble Català" hauria pogut aprofitar l'article esmentat de Puig i Cadafalch per a desvetllar una polèmica semblant a l'anterior amb "La Veu de Catalunya" i retornar-li els atacs dels que havia estat objecte, però res d'això es produí, com diem. Tanmateix al dinar d'homenatge a Macià del 19 de desembre de 1915, citat -- abans, Folguera i Duran, al seu parlament, atacaria a Royo -- Villanueva "que ha malparlat de la nostra llengua. I no obstant cap diputat protesta al Congrés d'aquelles injúries, esperant potser els projectes econòmics que no han vingut." -- Aprofitant els mots de Folguera, també Macià criticaria l'actitud de Royo. Pel que fa al Senat, esmentem que sí es produí una intervenció a favor de la llengua catalana, si més no la del senador Junoy. V., per a la referència dels parlaments del di-- nar ofert a Macià, "El Poble Català" del 20 de desembre de 1915, i per a la intervenció de Junoy, "El Poble Català" del 24 de novembre de 1915.

- (437) "El Poble Català" del 26 de novembre de 1915; "Acció", de desembre de 1915, p. 2. Segons aquest darrer butlletí, l'atac - "ha tingut la gran virtut d'arborar novament la flama del patriotisme en el pit dels catalans, Tota la nostra terra s'ha extremat en un moment de dignitat i s'ha posat en peu en defensa del que és més noble característica de la nostra feso-- mia nacional: la gloriosa parla catalana. El Centre no podia deixar de sentir aquest moment passional i fins de pertocar-li, com tantes vegades, la davantera en el camí (...) Potser cen-- surarà algú que la nostra actuació es concreti a moure la sentimentalitat del nostre poble; algú trobarà romàntic el con-- testar a les injúries amb una ardorosa explosió d'amor a lo - nostre, ofès; fins potser hi haurà qui ens retraurà allò de - què ens ofega i afebleix l'estètica... Deixeu-los dir." El mateix butlletí que havia assabentat de la reunió de representants d'entitats al CACCI i del projecte de celebrar l'assemblea del 4 de desembre, afegia: "Els que varen prendre l'acord de celebrar aqueixa jornada de la llengua Catalana, eren tots homes polítics, bregats en les actuacions i lluites partidistes, so vint amargues. Però tots varen comprendre que tota actuació verament, noblement política, deu tenir com a base i fonament l'interès del poble, l'amor, l'entusiasme populars. Això és el que anem a provocar. Les deduccions polítiques del movi-- ment ja vindran, i ja es cuidaran els que tenen confiada la - direcció del moviment català en tal aspecte, de fer-les remar car ben bé allí on sigui precís. Se'ns ha confiat, doncs, a - nosaltres, organitzadors de dita jornada (la diada de la llen gua catalana), la tasca no de despertar, que prou ho està, -- l'esperit de Catalunya i l'amor a la seva llengua milenària, sinò d'encarrilar i conduir a bon terme, aquest moviment pas sional del nostre poble. Agraint l'honor i acceptant la coman da, procurarem fer-ho sense altre fi, com sempre, que el de -- servir llealment a nostra Pàtria."
- (438) V., per exemple, l'article Via fora traïdors a "El Poble Cata là" del 28 de novembre de 1915, que denunciava el fet que entre "les moltes barrabassades que va engegar a la bona de Déu aquest xiroi senador i catedràtic (...) s'hi entreveu la col laboració sorda d'andònims traïdors a la nostra terra que han

ofert a l'atribuïri senador elements de crítica que encara que equivocats i estrafets amb tota mala fe, no podem menys - d'haver estat espigolats a Barcelona".

- (439) "El Poble Català" del 30 de novembre de 1915, publica el text de convocatòria d'aquesta assemblea, signat per Puig i Esteve i Pons i Ferreras, com a president i secretari respectivament del CADCI, i adreçat a cada entitat, "complint l'encàrrec que ens fou encomanat en una reunió privada de representants de - tots els grups autonomistes de Barcelona, celebrada en nostre hostatge" -del CADCI- (referència a la reunió del 25 de novembre).

V. referències a l'assemblea del 4 de desembre, abans de celebrar-se, a "El Poble Català" del 3 de desembre de 1915 i "La Nació" del 4 de desembre de 1915, p. 8. El primer periòdic esmentava l'oferiment que havia rebut el Centre "per a contribuir a l'èxit del projecte" de l'Institut d'Estudis Catalans de Pompeu Fabra, entre altres.

- (440) "El Poble Català" del 6 de desembre de 1915. Entre les representacions esmentem les del Centre Excursionista de Catalunya Foment del Teatre Català, Ateneu Enciclopèdic Popular, del -- president de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, de l'Associació Catalana d'Estudiants, Agrupació Feminal Catalanista del Districte III, Centre Republicà "Democràcia Federalista" del Poble Nou, Associació de l Dependència Mercantil, Joventut Nacionalista de l'Ateneu Cbre Català, Escola de funcionaris d'administració local, Joventut Valencianista de Barcelona, dels partits catalanistes i de les seves seccions de districte i joventuts, els periòdics nacionalistes, la Unió Catalanista, i d'altres entitats folclòriques, corals, culturals de Barcelona i també de diverses vile catalanes.

- (441) "El Poble Català", 6 de desembre de 1915.

- (442) "El Poble Català", 6 de desembre de 1915. Respecte de l'exposició del llibre Català, Coromines indicaria que podria demanar-ne al Seminari la biblioteca que començà Torres i Amat, i a l'Ateneu, a l'Institut d'Estudis Catalans i a altres llocs on hi ha material abundant", esmentant l'exemple de França a

l'exposició de Sant Francesc de Califòrnia "que ha encarregat a diferents acadèmies la recopilació de les obres d'una ciència determinada formant reunides un total orgànic".

- (443) "A la Universitat de Barcelona -diria Maspons-, amb aquiescència del rector i degà de la Facultat, s'hi han donat cursos en català i convindria felicitar-los. La llei autoritza als pares de família a intervenir en certs aspectes del funcionament de les escoles i com que els mestres no volen conflictes si s'exercís aquest dret, es millorarien molt els defectes - que lamentem i la comissió que es tracta de nomenar, podria ajudar els pares que volguessin exercir llurs drets."- "El Poble Català" del 6 de desembre de 1915.
- (444) "La millor flor que podem oferir en la diada -afirmaria Bofill i Mates-, és la flor espiritual de la llengua. Quan els elements intel·lectuals segles enrera abandonaren la parla nostra, aquesta quedà en la naturalesa realitzant una missió molt superior a la que fan els que la conreen com a snobisme. No és un triomf nostre el veure com gent que no es diu nacionalista treballa amb més fe encara que nosaltres per la nostra llengua. De les minories estridents pot esperar-se que sigui el llevat de demà. A l'Ateneu on es pronuncià, anys enrera, -aquell formidable discurs d'en Guimerà, es continua escrivint en diferent llengua que la nostra moltes i moltes coses de la casa; a la Cambra de Comerç els alumnes de certs cursos han de demanar que siguin en català; a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, s'ha interromput el costum de fer els discursos presidencials en la parla nostra, i a les cerimònies oficials, en atenció als personatges assistents, s'oblida que el primer personatge ha d'ésser la llengua catalana. L'Ajuntament és una sucursal de l'Estat Espanyol, com si fóssim a Madrid. Hi ha hagut regidor català que ha censurat que els rètols del Museu no estessin escrits en castellà. Cita l'orador diferents cassos, contraris al nostre verb fets al Municipi."- "El Poble Català", 6 de desembre de 1915.
- (445) "Ara es volen centralitzar a Madrid les oposicions a escribania" -manifestava Bofill i Mates, segons "El Poble Català" --

darrerament citat-. I afegia, tot referint-se a una de les -- propostes que havia de presentar-se a l'aprovació de la sala: "Està bé que s'obligui a què tots els que exerceixin un càrrec a Catalunya entenguin el català pel que les oposicions es facin aquí, ja que així els càrrecs recauran en persones molt més identificades, amb l'esperit de la terra."

- (446) "El Poble Català", 6 de desembre de 1915.
- (447) "Recents escomeses rancunioses -llegim al missatge o comunicació- de les que ha estat objecte la llengua catalana en el -- Parlament espanyol, han fet créixer en l'opinió catalana el -- sant anhel de glorificar el nostre idioma i de restituir-lo -- al lloc sobirà que li pertoca i que la imposició tirànica de l'Estat unitari s'entossudeix en negar-li". "La Nació", 18 de desembre de 1915, p. 5. La major part dels periòdics de Catalunya, per un altre costat, publicarien aquesta comunicació, segons "El Poble Català" del 25 de desembre de 1915.
- (448) El missatge, pregava l'organització dels actes següents: "a) - Petició a l'Ajuntament, feta per una comissió prèviament designada i acompanyada pels ciutadans de la localitat, perquè en la vida municipal sigui usada i honorada la nostra llengua nacional. b) Petició, feta per comissions de pares de família als mestres de les escoles públiques i de les privades on no sigui empleada la parla catalana com a llengua d'ensenyança, perquè almenys ensenyin als petits deixebles, de llegir i escriure correctament la llengua nadiua. c) Reunions públiques en les quals siguin ratificades les conclusions de l'Assemblea de Barcelona. d) Tots aquells altres actes i festes que en cada localitat es cregui oportuns, encaminats a l'enaltiment de l'idioma català."- "La Nació", 18 de desembre de 1915 p. 5. V. també el text d'aquesta comunicació a "El Poble Català" del 19 de desembre de 1915.
- (449) "El Poble Català", 16 de desembre de 1915; "El Poble Català", 19 de desembre de 1915.
- (450) "El Poble Català" del 18 de desembre de 1915. Aquest diari -- assenyalava també que "recentment diversos i significatius -- elements valencians li han expressat (al Comité Executiu de la Diada) son desig d'associar-se a la festa, i a Mallorca, -

com diguérem, també hi ha l'intent de celebrar la diada". El diari esmentava també l'ofertament de diversos socis de l'Associació Catalana d'Estudiants "per a cooperar al treball ben feixuc que pesa sobre d'ells -sobre els organitzadors de la Diada-. Naturalment -afegia el diari- que dit ofertament ha estat acceptat amb satisfacció, havent-se encarregat dits estudiants durant les hores del matí, de l'oficina establerta al CADCI per a l'organització de l'homenatge."

Pel que fa a aquell nomenament de Royo Villanueva com a director general d'ensenyament, el mateix diari manifestava que -- "és considerat per tots els bons patriotes com una bofetada a Catalunya, i això farà que s'exterioritzi més vigorosament el disgust dels catalans, el primer de gener".

- (451) "Acció" de gener de 1916, p. 2-3, assenyalava que la festa es faria a Barcelona, Badalona, Sarrià, Mataró, Manresa, Sabadell, Terrassa, Blanes, Cornellà de Llobregat, Vilafranca del Penedès, Girona, Figueres, Sant Feliu de Guíxols, La Bisbal, Palafrugell, Avinyonet, Reus, Vendrell, Valls, Barberà, Amposta, Tortosa, Tàrraga, Solsona, Granollers, Palma de Mallorca, Inca, Sòller. V. també "El Poble Català" del 25 de desembre de 1915 que, entre d'altres informacions, assenyalava que "nombrosos periòdics" de viles i ciutats catalanes publicarien treballs en català; "El Poble Català" del 28 de desembre de 1915, que, entre les notes informatives de les activitats dels comitès de les diverses localitats catalanes, comunicava l'adhesió entusiasta manifestada per l'escriptor valencià Miguel Duran i Tarjajada "oferint la seva cooperació a la mateixa en nom de les germanes terres valencianes"; "El Poble Català" del 30 de desembre de 1915 que donava compte de diverses viles, entre elles Balaguer, en les que se celebrava la diada i es desenrotllaven iniciatives de cara a la promoció de la llengua catalana. Igualment, "El Poble Català" del 31 de desembre de 1915 (Pineda i Calella, Mollerussa, Manlleu, Sant Just Desvern, Molins de Rei, etc.). V. també, "La Nació" del 1 de gener de 1916, p. 8, que, entre d'altres informacions, assabentava que la "Joventut Nacionalista Republicana de València ha convocat totes les entitats de tendències valencianistes, per a tractar

de solemnitzar, en la bella ciutat del Túria, també, la Diada de la Llengua Catalana, acordant-se celebrar, avui dissabte, - una esplèndida i selecta vetllada literària, la qual es procurarà que assoleixi la major importància". "La Nació" del 8 de gener de 1916, enfi, dóna una ampla recensió de les festes celebrades tant a Barcelona com a les poblacions catalanes (Reus, Lleida, etc.).

- (452) "El Poble Català" del 25 de desembre de 1915, en parlar dels treballs d'organització dels actes a celebrar a Barcelona, indicava que el míting del matí no tindria "significació política". "El Poble Català" del 28 de desembre de 1915, avançava el programa de la vetllada teatral que es faria al CADCI. V. també "El Poble Català" del 30 de desembre de 1915 que, entre --- d'altres coses, assabentava del "lunch patriòtic" que la Secció d'Esbarjo del Casal Catalanista del Districte II organitzava per a la nit del dia 31; "El Poble Català" del 31 de desembre de 1915; "La Nació" del 25 de desembre de 1915 que assenyala- va els actes a celebrar el dia 1 a Barcelona. "Acció", gener 1916, p. 2.

"El Poble Català" del 29 de desembre informava del festival pa- triòtic, anomenat "cap d'any català", programat també per al dia 1 de gener, i a celebrar al Palau de Belles Arts.

- (453) V. "El Poble Català" del 30 de desembre de 1915; "El Poble Ca- talà" del 31 de desembre de 1915. "El Poble Català" del 1 de ge- ner de 1916 publicaria diversos articles en "honor de la llen- gua catalana": La nostra llengua per Pere Coromines, La llen- gua del seny per Amadeu Vives, Traducció de clàssics catalans al francès i el castellà per J. Massó i Torrents, Del passat, del present i de l'avenir de la llengua catalana per Joaquim Casas-Carbó, La paraula és l'esperit per August Pi i Suñer, -- etc. "La Nació" del 1 de gener de 1916. "Renaixement" del 2 de gener de 1916. També, "Renaixement" del 9 de gener de 1916 amb articles dedicats a la diada i a la problemàtica de la llen- gua, així els articles: Al marge de la "Diada" (editorial), La nacionalització de l'idioma per Maig (seudònim), Els dos --- errors dels cursos de la Cambra de Comerç i de Navegació per F. Pujol i Germà, La llengua materna i l'ensenyament. "La Falç" 1 de gener de 1916; "Via Fora", 1 de gener de 1916.

- (454) "El Poble Català", 3 de gener de 1916. Entre les adhesions, la de les diputacions de Barcelona, Lleida, Tarragona, Mancomunitat de Catalunya, Ajuntament i altres entitats de Lleida, nacionalistes de València, Joventut Nacionalista Republicana de València, Ajuntament de Barcelona, catalans nacionalistes de Perpinyà, Ajuntaments de Bagur, Canet de Mar, Sitges, entitats de nombroses viles, Hostalrich, Falset, Sants, Olot, Mollerussa, Capellades, Tortosa, Badalona, Manlleu, Vilanova i la Geltrú, Sitges, Granollers, Centre Català de Saragossa, Noia, --- etc. Institucions i grups de Barcelona, culturals o polítics: els centres de la Lliga Regionalista i de la UFNR, la Unió Catalanista, Bloc Autonomista Català, Foment del Treball Nacional, Ateneu Barcelonès, Obra del Diccionari de la llengua catalana, Institut d'Estudis Catalans, el CADCI que igualment feu constar l'adhesió, etc., etc. Pel que fa a les viles on se celebrà la diada, V. nota 451. "El Poble Català" del 3 de gener de 1916, esmenta Barcelona, Badalona, Sarrià, Mataró, Manresa, Terrassa, Sabadell, Vilafranca del Penedés, Blanes, Sant Just Desvern, Molins de Rei, Manlleu, Granollers, Girona, Sant Feliu de Guíxols, La Bisbal, Palafrugell, Figueras, Avinyonet, Torruella de Montgrí, Reus, Vendrell, Valls, Montblanc, Barberà, Tortosa, Amposta, Lleida, Tàrrrega, Solsona, Mollerussa, València, Palma, Inca, Sòller.
- (455) Així, per exemple, F.A. Bartrina, vice president de la Diputació de Barcelona; Ferrándiz Agulló de València, Antoni Niubó de Madrid, Emili Junoy, senador; Martí Matons, Macià, Morera i Galícia, Bergós i Roig de Lleida, J. Roca i Roca, Soler i March senador; Josep Moneva de Saragossa, etc.- "El Poble Català" -- del 3 de gener de 1916. Pel que fa a aquest darrer, catedràtic de la Universitat de Saragossa, Puig i Esteve, en obrir l'acte, li tributaria un elogi especial "per les seves contínues campanyes en pro de Catalunya".
- (456) "El Poble Català", 2 de gener de 1916. "La Nació", 8 de gener de 1916 p. 4. L'adhesió de l'Ajuntament estava signada pel seu alcalde Collaso i Gil, la de la Diputació i de la Mancomunitat de Catalunya per Prat de la Riba. V. "La Vanguardia", 2 de gener de 1916.

- (457) "El Poble Català", 2 de gener de 1916; "La Nació", 8 de gener de 1916, p. 4. Josep Coromines, segons "La Vanguardia" del 2 de gener de 1916, acabaria dient: "Hagamos idioma, hagamos -- ciencia, y cuando podamos ponernos al lado de los países que marchan a la cabeza de la civilización, nunca más tendremos -- que defender lo que es nuestro, porque nadie osará atacarlo; cuando nosotros sepamos poner a Cataluña por encima de todo, entonces podremos darnos por satisfechos. Dedicuemos a eso el año nuevo."
- (458) "La Vanguardia" del 2 de gener de 1916. "Hoy mismo -afegia -- Folguera, segons aquest diari- podia decir aquel señor que en Madrid se dedica a ofender a nuestro idioma que no había empujones para entrar en este acto, que aquí no vive el teatro catalán y la gente se divierte en otros teatros donde se representan obras no escritas en catalán". Segons "El Poble Català" del mateix dia, Folguera i Duran combatria "durament que els catalans no sàpiguin parlar en català, que no es preocupin --- d'ensenyar-lo als seus fills i que la majoria d'entitats que representen el comerç, la indústria i fins les recreatives, fa cin els seus escrits en castellà. Ara mateix -afegiria- es dona el cas que una entitat barcelonina que representa el comerç, es nega a donar les seves ensenyances en català (molts aplaudiments i diversos crits). Referència aquesta darrera als cursos que feia la Cambra de Comerç en castellà. V. l'article esmentat a la nota 453, Els dos errors dels cursos de la Cambra de Comerç i de Navegació, a "Renaixement" del 9 de gener de -- 1916, p. 19, sobre aquesta qüestió.
- (459) Recordem l'atac que havia fet Folguera i Duran al míting contra les entitats representatives del comerç i de la indústria (V. nota 458). Garriga i Massó, segons "El Poble Català" del 2 de gener de 1916, manifestaria que "encara que la corporació per la que parla se la tingui considerada com a poc aimant de la llengua catalana, el Foment també contribueix a la creació de la llengua catalana, perquè per mitjà dels seus obrers que tenen a les fàbriques estan fent un diccionari de noms de totes aquestes eines modernes que en castellà no hi són perquè -- dites eines no les tenen". Segons "La Vanguardia" del mateix --

dia: "El señor Garriga y Massó (...) empezó diciendo que la clase trabajadora, con su tecnicismo propio, contribuye poderosamente al uso de la lengua catalana, queriendo con esta afirmación el orador reivindicar a las clases comerciales e industriales de las censuras que otros oradores les habían dirigido. Citó el caso de que en la industria textil, pasan de 600, y en la hilatura de 400, las palabras, creadas por los catalanes, que no tienen traducción a ningún idioma. Terminó diciendo que las clases productoras han llegado a averiguar que los cuatro más grandes hombres del mundo, Cervantes, Dante, Goethe y Shakespeare, no escribieron en las lenguas oficiales como tales lenguas, sino en las lenguas de sus pueblos."

Val a dir, que també Ignasi Iglesias havia criticat al míting la falta de catalanitat dels comerciants que es mostrava en els seus rètols i escrits fets en castellà.

V. també, "La Nació" del 8 de gener de 1916, p. 4. Subratllem aquí la reacció negativa de "Renaixement" del 9 de gener de 1916, al seu editorial de primera plana, Al marge de la diada, davant del fet que intervinguessin en el míting "l'Econòmica d'Amics del País que quasi tot ho escriu en castellà" i sobre tot el Foment del Treball Nacional, "que jamaí ha sapigut fer ni una gasetilla en llengua catalana". "No compremem -afegia l'editorial- que hi hagi qui consideri al Foment amb dret a intervenir a les manifestacions espirituals de Catalunya. El Foment és el prototipus del castellanisme a la nostra Pàtria; (...) sacrifica l'espiritualitat nostra en benefici d'un materialisme barroer. Són massa les febleses que molta gent nostra sofreix. Cal saber definir, companys de lluita, els valors -- existents en el nostre poble; molts d'ells són negatius i és deplorable que hi hagi qui tingui la feblesa de voler reconèixer un valor afirmatiu al Foment del Treball que tant mal ha fet a la causa nacional de Catalunya. (...) No concebim com hi hagué qui fos tan patriota que anés a donar un lloc al míting al Foment del Treball (...) s'és nacionalista o no, i el Foment, tots ho sabem, és un element entorpidor de l'ideal de Catalunya, i heus aquí que en un moment de forta intensitat nacionalista, se li concedeix un valor que no té."

- (460) Per a la recensió dels actes de la diada, emprem "El Poble Català" del 2 de gener de 1916; "La Nació" del 8 de gener de -- 1916, p. 4-5; "La Vanguardia" del 2 de gener de 1916, i "Acció" de febrer de 1916, p. 1, 2 i 6.
- (461) V. "El Poble Català" del 9 de gener de 1916.
- (462) "El Poble Català", 21 de gener de 1916. No tenim cap altra notícia sobre el projecte d'editar un llibre de la diada. Per -- un altre costat, "Acció" de novembre de 1916, p. 6, dóna l'estat de comptes de la Diada de la Llengua Catalana, i el sobrant de 25'60 pts que resta de la diferència entre ingressos i despeses, és lliurat a l'Associació Protectora de l'Ensenyança -- Catalana i a l'Associació Catalana de Beneficència, i res -- s'hi diu d'aquest llibre.
- (463) "El Poble Català", 21 de gener de 1916. "Acció", febrer 1916, p. 2. Segons el primer periòdic, Puig i Esteve, en nom del Comité Executiu, adreçà un telegrama a l'Ajuntament d'Arenys de Mar: "Comité executiu Diada Llengua Catalana felicita eixa -- corporació per patriotes acords en honor nostra parla".
- (464) "El Poble Català", 21 de gener de 1916.
- (465) El 1917 es feu el 6 de gener, en lloc del dia 1, i se celebraria a part de Catalunya, al País Valencià, Mallorca i Rosselló. V. "El Poble Català" dels dies 6 de desembre i 7 de gener de 1917. "Acció" de gener de 1917, p. 2, assenyala que "havent l'entitat Nostra Parla, sol.licitat la nostra autorització -- per a encarregar-se de la celebració de la Diada de la Llengua Catalana, que d'una manera tan solemne celebràrem nosaltres l'any darrer, s'ha accedit als desitjos de la simpàtica entitat, tant per creure que encaixa perfectíssimament dins -- els seus propòsits, com perquè el Centre se'n encarregà --- l'any passat circumstancialment."
- L'adhesió del CADCI hi figuraria, per un altre costat, i Puig i Esteve apareixia a l'escenari de la sala on se celebrà la diada el 6 de gener de 1917.
- El 1 de gener de 1918, se celebraria novament la Diada, al -- Teatre Novetats, organitzada per la mateixa entitat "Nostra Parla", i presidida per Àngel Guimerà. V. el programa i la recensió, respectivament, a "El Poble Català" del 30 de desem--

bre de 1917 i l de gener de 1918. Els mítings que, a més a -- més, havien de celebrar-se s'ajornarien, però, al dia 6 de ge ner segons el primer diari citat.

- (466) "Hi han centres oficials -llegim en aquesta comunicació de -- l'Acadèmia- on es prescindeix en absolut del castellà (...), i fins en nombroses escoles està proscrit l'idioma nacional o s'ensenya com si fos una llengua estrangera (...). "La Comuni cació assenyalava la conveniència d'unificar "l'ensenyança de la gramàtica oficial, i més ara que sembla posar-se en dubte per alguns la supremacia i predomini de l'idioma que parlen a Espanya la immensa majoria, i a Amèrica molts germans nostres (...) Idiomes o dialectes que es parlen en la intimitat de la llar i que prenen forma artística en literatures regionals, - són respectables i en el conjunt de les manifestacions de la vida espanyola, formen la grandesa de la pàtria, però el verb d'aquesta com a nació una i intangible, és el castellà." L'Ac dèmia, en conseqüència, demanava que tot aplicant la llei i - disposicions existents al respecte, que s'ordenés a tots els que exercissin responsabilitats en tots els camps de l'enseny ment, que, "sense contemplacions ni disculpes de cap classe - que no pot haver-n'hi, vigilin i facin "complir els "esmentat: acords legals, únic mitjà de fomentar i unificar el profitós conreu de nostre idioma castellà."- "El Poble Català" del 1 de febrer de 1916. Segons aquest mateix diari, el ministre "ha - dit que la contesta que ha donat -a la comunicació- no la pot fer pública fins que la conegui el cap de govern".
- (467) V., per exemple, el telegrama de protesta a Maura, dirigit -- per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana ("El Po ble Català" del 6 de febrer de 1916), els de l'Orfeó Català i Associació Catalana d'Estudiants en el mateix sentit, etc, ("El Poble Català", 8 de febrer de 1916)
- (468) "El Poble Català" del 9 de febrer de 1916. El president del - Consell de Ministres contestà en els mateixos termes que ho - feu al president de la Mancomunitat (V. nota següent).
- (469) "Per acord unànim de la última assemblea de Mancomunitat, in- tegrada per diputats pertanyents a tots els partits polítics,

el Consell Permanent d'aquesta Corporació té l'honrds encàrrec de gestionar prop dels poders públics el major respecte al -- dret d'usar la llengua catalana", manifestava en telegrama -- adreçat al govern. I afegia: "La recent comunicació del senyor president de l'Acadèmia Espanyola que tan profunda alarma ha produït en l'opinió de Catalunya, ens obliga, sense perjudici de condensar en més extens memorial les aspiracions generals dels ciutadans d'aquesta regió en quant a l'ús de la seva -- llengua pròpia, a dirigir-nos respectuosament a V.E., preguntant-li que no s'alteri el dret a usar les llengües de les diferents regions, portant el problema que no és de gramàtica, ni d'acadèmia, sinó de dret públic, al si de la representació nacional." "El Poble Català" del 5 de febrer de 1916. El cap de govern respondria al president de la Mancomunitat amb aquest altre telegrama: "Aunque asunto objeto de su telegrama requiere por su índole para toda decisión consultas Consejo Ministros tengo el gusto de manifestarle (...) que hoy, como presidente del Gobierno, no olvido el criterio sustentado como ministro de Instrucción en R.C. de 19 de abril de 1902, en que afirmamos de modo expreso la necesidad de velar por difusión del -- castellano único idioma oficial. Establecíanse prevenciones -- que bastarán para disipar recelos dejando a salvo categóricamente cuanto se refiere al uso en las escuelas de idiomas y -- dialectos que contribuyen al conjunto de las manifestaciones de la vida española formando, como declara la Academia, la -- grandeza de la Patria."- "El Poble Català" del 6 de febrer de 1916.

Duran i Ventosa, com a alcalde accidental de l'Ajuntament de Barcelona, adreçaria també un telegrama al president del Consell de Ministres demanant "respecte i llibertat en l'ús dels idiomes espanyols", al que aquest darrer contestaria manifestant que "per ara el govern no projecta dictar cap mesura respecte al tema", ratificant el que havia adreçat al president de la Mancomunitat i "especial simpatia per tot el que sigui mitjà d'expressió". "El Poble Català" del 29 de febrer de 1916

- (470) En el seu primer punt, la proposició afirmava: "Que el Ayuntamiento de Barcelona, ratificando en lo menester el acuerdo tomado en 30 del próximo pasado diciembre, prestando acatamiento a la gloriosa lengua catalana y ejerciendo en nombre de la ciu

dad la elevada misión que su capitalidad le impone, proclama de nuevo su más firme y afectuosa adhesión al idioma catalán, que es el patrimonio más sagrado y la fuerza más patente de la espiritualidad barcelonesa, complaciéndose en repetir esta afirmación en estos solemnes momentos en que parece estar en peligro el derecho de los catalanes a hacer uso de su lenguaje en su vida colectiva, pretendiéndose plegarlo a la humilde esfera de simple idioma familiar." - "El Diluvio", 23 de febrero de 1916.

(471) V. "El Diluvio" del 23 de febrero de 1916. Giner de los Rios, entre d'altres coses afirmaria: "Si aspirais a la reintegración de la nacionalidad catalana os saldremos al paso. No hay más que una nación que se llama España. No hay más que una -- bandera. La lengua es el vehículo del espíritu; por ello para la enseñanza ha de ser, una sola, la oficial. Nosotros queremos para el día de mañana una nación formada por diferentes -- estados particulares con un solo ejército y con una sola lengua." Giner elogiaría la lengua castellana formada "por todos los dialectos que se hablan en la Península" i més endavant advertiria als regionalistes: "Cuidad de meditar sobre el alcance de vuestra obra: quizás tras de vosotros se hallan los que piensan encender una tercera guerra civil, ensangrentando y envileciendo a España". Giner de los Rios sostindria que el tema no era una qüestió "municipal", amb la corresponent rèplica de Sufill i contrarrèplica de Giner que manifestaria també que no "rechaza el catalán; nada de esto; yo lo estimo en gran manera: es más en el Parlamento yo abogué por la creación de una cátedra de literatura catalana. Lo que no admito ni admitirá la minoría que represento, es el catalán como idioma oficial." També, "El Poble Català" del 24 de febrero de 1916.

(472) V. "Acció" de març de 1916, p. 8.

(473) "Acció", maig 1916, p. 3.

(474) Recordi's la nota 458. Ignasi Iglesias, en aquella ocasió havia cridat, com hem dit abans -p.344-, a portar el català al teatre: "Este teatro han querido ridiculizarlo en el Congreso

y se han dicho de él mentiras, porque se ha dicho que en una subscripción en pro del mismo se recaudaron cien pesetas, y eso no es generoso, eso no es noble, eso es una befa que yo recojo y devuelvo, porque yo, solo, he recogido para el teatro catalán cincuenta mil pesetas (...). El teatro catalán, ese teatro joven, tan vilipendiado por los de dentro y de fuera, ya tiene más de veinte obras traducidas al castellano y a otros idiomas de la tierra; mias hay dos en francés, y de una de ellas ya dos ediciones." - "La Vanguardia", 2 de gener de 1916.

- (475) CURET, F. Història del teatre català. Barcelona, 1967, p.543 i sgs. F. Curet esmenta també el CADCI entre les entitats -que escenificaren obres catalanes en aquest període (1913-1917) "inquietant per a la sort futura del teatre català, amenaçat de col.lapse".
- (476) "Acció", desembre 1914, p. 7. "És pel nostre teatre -afegiria- que molts autors han escrit en català i molts actors hi han -recitat i s'hi han redactat profusió d'impresos i cartells, i molts obrers, que mai haurien sapigut llegir en la nostra --- llengua, per mitjà de la seva afecció al teatre, han esmerçat unes hores vegetives, llegint les produccions dels nostres -- autors".
- (477) "El Poble Català" del 9 de novembre de 1914. "Què deu ésser de tot això -preguntava Curet- el que més mal ha fet al teatre català? El cine i varietés, les sales infectes, les desercions antipatriòtiques d'actors i actrius, els empresaris que no saben harmonitzar elements?
- (478) "Acció", desembre 1914, p. 7; "El Poble Català" del 9 de novembre de 1914. "Sigui el que sigui -afegia Curet als mots esmentats a la nota anterior-, fem servir el passat, només perquè ens alligoni i dirigim esperançats l'esguard al Foment del -- Teatre Català" (...). V. també, "Renaixement", 12 de novembre de 1914, p. 586-587.
- (479) "Acció" de març de 1915, p. 7. Ramon Vilaró era el president del Foment del Teatre Català. El conferenciant referiria la -

la tasca del Foment, "que no ha tingut ocasió encara de trascendir al públic en forma de belles realitats; però això quedà plenament justificat amb l'explicació que el dissertant -- feu, dels obstacles amb què havien topat fins ara per a portar a terme quelcom de positiu. Es dirigí també als socis del Foment que, impacientant-se per la inactivitat que ells suposen en els directors d'aquell, pretenen donar-se de baixa de tan patriòtica entitat, sense fer-se càrrec de la quantiosa tasca d'organització i renovació interior que es porta feta. Feu encertades consideracions sobre les desercions antipatriòtiques de certs actors i actrius catalans; va planyer-se que la nostra llengua alenés sols en un escenari barceloní, dedicat a representar solament obres grolleres traduïdes del francès. Parlà dels preparatius fets per a la solemne inauguració del Foment que sembla tindrà una efectivitat molt propera(...)."

- (480) La Secció Permanent de Propaganda Autonomista del CADCI, en els diversos butlletins d'"Acció", convidava els socis a cooperar "a mesura de les seves forces i segons les seves predileccions, a la simpàtica obra de la Cooperativa Mutual Catalana; a engroixir la llista d'adherits al patriòtic Foment del Teatre Català, i en conseqüència, al major èxit del Cicle Històric de la Comèdia Catalana, que va inaugurar-se en el Teatre Auditorium; a contribuir en dipositar quantitats, per petites que siguin, a la caixeta que es troba adossada a la paret del vestíbul del Centre, i qual import es farà partidor entre les benemèrites Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i Associació Catalana de Beneficència." V. "Acció" d'abril de 1915, p.7; "Acció" de maig de 1915, p. 8; "Acció", juliol 1915, p. 8.
- (481) "Acció" de maig de 1915, p. 5-6, assenyalava que Socors Mutus tenia "l'intent d'organitzar una funció d'Art Dramàtic Català" que, "gairebé podem avui assegurar (...) es farà dimecres, dia 26 del corrent al Teatre Català Romea. (...) A la vegada procurarem que sigui un esdeveniment artístic (...)." Després, la Secció de Socors Mutus afegia: "Que no deixarà -- d'ésser també un esdeveniment patriòtic el que al Centre li -- càpiga l'honor de reintegrar encara que només sigui per un --

dia, el nostre art nacional al seu vell temple després de tan llarga absència".

- (482) "El Poble Català", 18 d'octubre de 1915; "Acció" de novembre de 1915, p. 5. La conferència fou una crònica històrica i -- anecdòtica dels vells teatres barcelonins, amb referències -- també als "autors i actors catalans que infantaren el nostre teatre".
- (483) "El Poble Català", 21 de febrer de 1916.
- (484) "Acció", gener 1916, p. 6. "Fins alguns, davant de les explicacions que se'ls donaven respecte al perquè no era possible l'organització de més nombrosos actes --llegim en aquest butlletí en comentar aquelles peticions de socis--, arribaren a proposar al Consell Directiu autoritzés a aquesta Secció (de Propaganda Autonomista) per a fixar determinats drets per a l'ocupació de seients a la Sala d'actes, durant la celebració de festes, a l'objecte d'obtenir així una font d'ingressos -- que vingués a ajudar a la Secció en les despeses que l'ocasionessin aquelles. Aquesta Secció recollí amb complascència totes les iniciatives i els projectes dels socis, esperant poder donar satisfacció als mateixos en l'ocasió més oportuna. I aquesta arribà."
- (485) "Acció", gener 1916, p. 7.
- (486) "Però ja és sapigut de tothom que ho ha volgut inquerir, que el patriotisme en aquella casa ha fet miracles, com ho és i -- ben sorprenent, la patriòtica existència que porta i bé podien realitzar aquest, tan satisfactori, de crear un teatre ben seriós i digne, on periòdicament es fes l'honor a la nostra escena i pel qual desfilessin les nostres primeres figures patriòtiques. I que tot això ho han assolit amb escreix, obviant tots els obstacles per dispendis que ocasionés l'obviar-los, se'n pot treure la convicció més ferma assistint a qualsevol de les vetllades que venen celebrant i que poden reputar-se com a veritables manifestacions d'art --assenyalava "El Poble Català" del 21 de febrer de 1916, en comentar l'esforç fet pel CADCI d'habilitar la Sala d'Actes no prevista, -- en principi, com hem dit per al teatre--." "Acció" de gener de

1916, p. 7, comentava també les obres i despeses per a aquesta habilitació: "col.locació de la cortina per a la boca de l'escena, obres que s'han fet per a posar una conxa per al consue- ta, adornament de la Sala, etc., etc.,"

- (487) "Però un cop estigui amortitzat tot això -continuava el text esmentat d'"Acció" a la nota anterior-, que esperem que podrà ésser-ho ben aviat, com que quedarà definitiu tot pel Centre, aleshores serà possible rebaixar els drets d'ocupació de seients fins a aquella quantitat necessària per a no liquidar amb dèficit."
- (488) "Acció", abril 1932, p. 40.
- (489) "El Poble Català", 21 de febrer de 1916.
- (490) "Acció", febrer 1916, p. 6.
- (491) "Acció", febrer 1916, p. 6.
- (492) La segona vetllada, se celebrà el 23 de gener de 1916 i s'hi representaren Girassol d'Ignasi Iglesias i el monòleg de Rusiñol L'escudellòmetre ("Acció", febrer 1916, p. 7). La tercera, el 6 de febrer amb La bona gent de Rusiñol, el qual, assistent a l'acte, hauria de sortir al final de cada acte i pronunciar unes paraules a l'acabament de l'obra; la quarta, el 20 de febrer amb La dida i La teta gallinaire de Pitarra i Cam prodón. A la del 6 de febrer hi actuaria Jaume Borràs. V. "Acció", març 1916, p. 7. La cinquena i sisena, es farien respectivament els dies 12 i 25 de març, i hom hi escenificaria El gra de mesc de Feliu i Codina, per una banda, i Sota el cel de la Pàtria de Burgas, La barca dels afligits d'Apel.les Mestres, i La festa dels ocells d'Iglesias, per l'altre costat ("Acció" d'abril de 1916, p. 5-6). La vuitena coincidí amb les festes de l'Aniversari i tot seguit hi fem referència; la novena i la desena, el 14 i 28 de maig respectivament amb El gran Aleix de Puig i Ferrater i Flors i violes de Pompeu Crehuet, per una banda, i El cor del poble d'Ignasi Iglesias i Gent d'ara --- d'Eduard Coca, per l'altra ("Acció", juny 1916, p. 12). El 28 de maig finí la tanda o "temporada".
- (493) "El Poble Català", 18 d'abril de 1916. Recordi's la nota 300. Fou la vuitena sessió i s'hi representà Els vells d'Ignasi -- Iglesias i Pluja d'estiu de Bonaventura Bassegoda. V. "Acció"

de maig de 1916, p. 6.

- (494) V. "El Poble Català" del 21 de febrer de 1916 ja esmentat a la p. 352-353 i nota 486 d'aquest capítol. Aquest diari subratllava la feina de Josep Rocarol, "l'excel.lent escenògraf" i remarcava: "Podem fer constar ben alt que si al fer aquest esforç, es proposaren els ardits dependents suplir la manca de teatre català organitzat i seriós, poden no haver-ho aconseguit en el nombre de funcions, però sí en la presentació i interpretació de les mateixes".

El diari comentava positivament les obres fins aleshores representades i felicitava el CADCI, els artistes, Ignasi Iglesias i Josep Rocarol. També, "Acció" de febrer de 1916, p. 7 remarcava la bona tasca d'Ignasi Iglesias i Josep Rocarol. "El Poble Català", d'acord amb la promesa que faria en aquest sentit l'anteriorment citat, aniria anunciant i recensionant les obres. Així, per exemple, V. "El Poble Català" del 28 de març de 1916, el mateix diari del 30 de març de 1916 que, en comentar l'obra La barca dels afligits d'Apel.les Mestres, feia el 25 de març, assenyalaria que els actors "realitzaren en aquesta obra una tasca molt discreta", alhora que feia grans elogis dels decorats i de la direcció d'Ignasi Iglesias en les obres representades aquest dia; "El Poble Català" del 30 de maig de 1916 que criticaria la posta en escena de l'obra de Coca, Gent d'Ara, així com la interpretació dels actors: "Diferents llocs d'acció amb un mateix decorat, retallades escandaloses d'escenes, artistes que amb la major despreocupació - passaven pel foro si havien d'anar per l'interior de l'escenari, d'una banda a l'altra i vacil.lacions, (...) i pauses produïdes per la inseguretat amb què deien el paper. Els qui se salvaren més de les recriminacions d'un públic de bon paladar, a qui s'havia servit exquisidament El cor del poble, foren en Bové i les actrius Baró i Mestres, i encara aquestes estaven descentrades en els seus papers."

Al costat d'aquesta crítica feia l'elogi de la representació de El cor del poble, i acabava demanant que el Centre organitzés una nova tanda de teatre la temporada següent "per a delecció dels que tenim fretura d'amarar-nos d'un veritable doll

de bellesa artística" i que això "decidissin fer-ho" encara que hi hagués "temporada oficial de teatre català a Barcelona" car "el bon gust que han presidit algunes de les vetllades - del Centre, ni en teatres públics és molt corrent poder-ho - apreciar".

(495) "Acció", juny 1916, p. 13.

(496) "Acció" de febrer de 1916, p. 7, com assenyalàvem a la nota 494, trametia les "innombrables felicitacions dels socis del Centre" pel "resultat brillant de les vetllades" a Ignasi -- Iglesias, "el qual, secundat amb molt amor per don Josep Rocarol, ha donat proves d'una il.limitada abnegació i desinterès, en benefici nostre, que nosaltres mai agraiem prou a bastament a l'un i a l'altre". "Acció" de juliol de 1916, p. 4. refereix la junta de la Secció de Propaganda del 8 de juny esmentada i com un dels assistents, "el company Noguera" interviendria manifestant que "observant-se en les nostres vetllades teatrals catalanes, darrerament finides, la intervenció - saludable i meritíssima, tant com desinteressada, de l'il.lustre dramaturg l'Ignasi Iglesias, li sigui expressada a aquesta personalitat, la gratitud de nostre Centre, de la fairsó -- més esplèndida possible. El president de la nostra Secció, -- company Puncernau, aprofità l'ocasió per a comunicar a l'assemblea, com la idea del consoci que acabava de parlar coincidia amb la nostra, de cercar forma a un homenatge del Centre a dit dramaturg, que en son dia propagaríem pels mitjans acostumats, convenient, de moment, en adreçar a don Ignasi Iglesias una comunicació, participant-li que la Junta general -- d'aquesta Secció, ha acordat mostrar-li el seu infinit reconeixement per haver proporcionat, amb el seu suport, un èxit tan remarcable a les nostres deu Vetllades de Teatre Català."

(497) L'àpat es projectava de celebrar-lo primer dins del mes d'agost i havia d'ésser de caràcter íntim "per a no ofendre la modestia del festejat", senyal que aquest s'oposà a un homenatge -- públic ("Acció" d'agost de 1916, p. 7), però es retardà fins el 8 d'octubre ("Acció", d'octubre de 1916, p. 10). V. també, "El Poble Català" del 6 d'octubre de 1916.

(498) "Acció", novembre 1916, p. 5. "El Poble Català", 18 d'octubre

de 1916. Segons aquest diari, estigueren presents al dinar, -- "entre altres i a més dels esmentats, els socis de l'entitat homenatjadora que ocupen càrrecs a les juntes, senyors Dodero, Canals, Viura, Pintó, Llinàs, Casajuana, Guinart, Castelló, - Riu, Calvet, Palà, l'escenògraf Rocarol, etc."

(499) "El Poble Català", 18 d'octubre de 1916.

(500) "El Poble Català", 24 d'octubre de 1916. El present prec -assenyalaven els dependents del CADCI- el fem respectuosament, - però amb tota energia; fent constar noblement que tenim el propòsit ferm d'apel·lar a tots els mitjans que les lleis ens donin per a obtenir el que demanen, car és d'estricta justícia, i quin compliment considerem perentori per a evitar malentesos i perjudicis que esdevenen d'un equívoc que volem fer desaparèixer. Se'ns ha dit que aqueixa empresa té patentat el nom, - per nosaltres sagrat, de Teatre Català com si per aital mitjà pretengués ocupar alguna cosa material subjecta a l'especulació o explotació d'algú per desaprensiu que sigui. Nosaltres - entenem que aquest privilegi ni havia d'ésser demanat ni podia ésser concedit perquè si pogués constituir un dret, aquest no podria pertànyer més que al nostre poble ni ésser usdefruitat per ningú que no tingui la seva confiança ben guanyada amb el seu procedir patriòtic i el seu culte a tot el que siguin manifestacions a l'espiritualitat catalana."

(501) "En nom del Poble de Catalunya -manifestava el mateix escrit-, en nom de les gents que estimen nostra Pàtria, demanem que renunciïn a l'ús i ostentació del nom de Teatre Català, nom que inclou i condensa la manifestació d'un dels sentiments més -- cars de l'ànima catalana".- "El Poble Català", 24 d'octubre de 1916.

(502) "Aquesta Secció (de Propaganda Autonomista), en vista que dissortadament per nostra Pàtria, per ara i mentre durin la indiferència i l'apatia del nostre poble", continuava la manca de representacions de teatre català, "abandonant tota esperança - de tenir per ara temporada oficial de Teatre Català, ha decidit organitzar una tanda de funcions a la Sala d'actes d'aquest -- Centre, seguint les petjades (...) marcades pels companys antecessors nostres en el govern d'aquesta Secció (...). La creen-

ça que podríem tenir teatre català en un teatre públic de -- nostra ciutat, havia impedit fins avui a aquesta Junta de go -- vern de menar les seves iniciatives en el sentit d'organitzar aquestes vetllades; i això mateix és la causa que al posar-nos a fer-ho, nostres migrades forces es vegin privades tal volta de respondre, com voldríem a la confiança de nostres -- consocis. Tenim una forta esperança, però: la bona voluntat dels elements que posarem en joc; la seguretat que, una volta dintre de casa nostra, el patriotisme que alena sempre enco -- ratjador dintre aquest clos fecund, s'apoderarà de tots ells, i que la flama de l'amor a Catalunya abrindarà els cors i fa -- rà miracles."- "Acció", novembre 1916, p. 6. Pel que fa a la manca de representacions de teatre català, Ramon Vilaró al di -- nar ofert a Ignasi Iglesias, el 8 d'octubre de 1916, faria -- unes declaracions de les quals segons "El Poble Català" del -- 18 d'octubre de 1916, "sembla desprendre's que malgrat el --- trencament de les negociacions entaulades amb el Teatre Romea (...), no han cessat els treballs per a què ben aviat sigui -- un fet l'establiment d'una empresa catalana que podria molt -- ben ésser, comencés a donar fe de vida abans d'acabar l'actual temporada teatral, en un dels millors coliseus barcelonins", probable referència a les representacions que es farien, a -- partir del febrer de 1917, al Teatre Novetats i que més enda -- vant esmentem. "El Poble Català", abans citat, informava, tam -- bé, que "mentre continua l'estat de postració del nostre glo -- riós tant com dissortat teatre català, reconforta l'esperit -- observar com sorgeixen i es renoven modestes temptatives a fa -- vor d'ell, que constantment es porten a la pràctica en local i barriades més o menys importants de la nostra ciutat. Avui deuen ésser els nostres elogis i encoratjament per la com -- panyia que encapçalen l'August Barbosa i l'Emília Baró i que fa unes quantes setmanes donà notables representacions, tots els dijous i dissabtes, en el Teatre Excelsior."

"El Poble Català" del 25 d'octubre de 1916, finalment, en co -- mentar les primeres representacions de la nova sèrie del CADCI, subratllava que, "amb aitals mitjans i realitzant un verita -- ble èsforç econòmic, el Centre vé a omplir un vuit i a satis -- fer els desitjos de gran nombre d'elements que enyoren els --

bons temps en què la nostra escena gaudia vida plena i fa possible, vetllant el foc sagrat, l'esdeveniment del moment tan desitjat que torni a brillar amb tot el seu esplendor la glòria del teatre català".

- (503) "Han estat suprimits -assenyalava "Acció" de novembre de 1916, p. 6- dos rengles de cadires de pati i ha reduït les de la galeria dreta; ha deixat en una pesseta el preu de les cadires fins al rengle 16 i ha establert el de 65 cèntims per les dels rengles 17 al 24, i les del darrer terme de les galeries; ha establert dos abonaments de tres funcions i ha procurat augmentar el confort en la sala d'espectacles".
- (504) "Acció", novembre 1916, p. 6.
- (505) La primera sessió es feu el 5 de novembre amb Misteri de dolor d'Adrià Gual i Dissabte de glòria de Folch i Torres ("Acció", desembre de 1916, p. 5); la segona el 19 de novembre amb Mai es fa tard si el cor és jove d'Avel·lí Artís i El carro del vi de Ramon Vidales ("Acció" de desembre de 1916, p. 5.) ; la -- tercera, quarta i cinquena sessions, es desenrotllarien durant el mes de desembre, els dies 3 amb El tresor de Morató i Un -- pis a l'Eixample de Feliu i Codina, el 10 amb Sogra i nora de Pin i Soler i Viatge de bodes de Marxuach, i el dia 25 amb Foc nou d'Ignasi Iglesias i Tot cor d'Aulés; el 26 de desembre es feu una sisena sessió, especial, l'anunciada per a Sant Esteve per la tarda amb Girassol d'Iglesias ("Acció", gener de -- 1917, p. 8-9). Després de la representació de Foc nou, el dia 25, un grup d'admiradors d'Ignasi Iglesias i dels actors de l'obra obsequiaren aquests amb xampany, "essent-los adreçades per la presidència de la Secció unes curtes paraules de salutació i regraciament, que foren contestades pel senyor Iglesias, fent vots per la definitiva prosperitat del teatre català", segons l'"Acció" citada de gener de 1917, p. 10. La setena sessió es realitzà també el mes de desembre, el dia 31 amb Sainet trist de Guimerà i la comèdia L'ocasió fa el lladre de Conrat Roure, i s'hi feu també un homenatge a Anselm Clavé escenificant la seva composició Les flors de maig ("Acció" de febrer de 1917, p. 8). La vuitena i novena sessions es feren el 6 i el 21 de gener de 1917, amb L'estiu de Sant Martí ---

d'Apel.les Mestres i Les tres alegries d'Arnau, la primera -- d'aquestes dates, i L'intel.lectual de Rusiñol i a Casa l'alcalde de Vilanova en la segona data ("Acció", febrer 1917, p. 8). I el 4 de febrer, es feu la darrera sessió de la tanda -- amb La mare eterna d'Iglesias i Amor és joventut de Pere Cavallé ("Acció", març 1917, p. 8). "El Poble Català", també hi dedicà recensions. V., per exemple, el del dia 9 d'octubre de 1916, el del 10 de novembre de 1916, el del 12 de desembre de 1916, etc.

El butlletí "Acció" de desembre de 1916, p. 5, publica l'estat de comptes de les funcions del 5 i 19 de novembre. Igualment "Acció" de gener de 1917, p. 9, pel que fa a les funcions dels dies 3, 10, 25 i 26 de desembre de 1916. "Acció" de març de 1917, p. 9 - 10, donava l'estat de comptes corresponent a les sessions del 31 de desembre de 1915, 6 i 21 de gener, i 4 de febrer de 1917. "Acció" dels mesos d'abril de 1917, p. 8 i de maig de 1917, p. 7, donaven, finalment, el resum de comptes de les 10 vetllades teatrals i l'inventari balanç final. En total, pel que fa a les vetllades d'aquesta segona tanda, es varen vendre entrades per a 6.152 cadires amb una recaptació de 5.678'75 pts. amb les quals es pagaren les despeses que pujaven 5.565'85 pts., amb un guany global per a les 10 vetllades de 112'90 pts. L'inventari balanç final, donava un actiu de 932'85 pts., un passiu de 405'30 i una diferència 527'55 - pts.

Pel que fa als estats de comptes de la primera tanda, V. "Acció" dels mesos de març de 1916, p. 8, que conté el de les 4 primeres vetllades; i juliol de 1916, p. 4, que donava el resum de totes les vetllades que també foren 10: en total suposava un ingrés total de 6.000'55 pts. per les entrades i unes despeses de 5.700'80 pts., amb un guany de 299'75 pts. En les despeses esmentades hi anava comprès "el decorat pel que s'ha pagat 977 pts."

- (506) "Acció", gener 1917, p. 10. "Acció" de març de 1917, p. 9, - subratlla que, encara que s'haurien pogut continuar desenrotllant les sessions del Centre a l'ensem que les del Teatre Novetats, i això segurament no els hi faria cap mal, podria "semblar manca de consideració als elements que les han organitzades i que hi comprometen els seus cabals amb mires pura-

ment patriòtiques, i manca de respecte a l'estre gloriós --- d'Àngel Guimerà. Per això el Centre ple de fervor patriòtic, suspen la seva actuació per a dedicar tots els impulsos del seu cor al que estima tant com la seva pròpia vida: la glòria dels seus poetes preclars i el triomf del teatre nacional." Assenyalem, finalment, que el 17 de setembre de 1917, la Secció de Propaganda Autonomista va oferir un nou homenatge de gratitud a Ignasi Iglesias per la col.laboració prestada al Centre amb motiu de les vetllades de teatre català, mitjançant un "banquet", en el transcurs del qual hom oferí a Iglesias una "artística reproducció fotogràfica, enquadrada en luxós mar, d'una escena de La mare eterna, posada en el centre", i es pronunciarien parlaments d'Ignasi Iglesias, Pere Cava--llé i Josep Rocarol. V. "Acció" d'octubre de 1917, p. 6-7.

(507) "Acció" d'octubre de 1917, p. 6.

(508) "Acció", octubre 1917, p. 6. Segons aquest butlletí, els preus especials per abonaments a quatre sessions foren:

Llotges pati o primer pis sense entrades	37 pts.
Seients pati amb entrada	8
" primer pis amb entrada	6
" segon pis " "	4'60
" fixe segon pis amb entrada	3'45

L'entrada general, fora d'abonament, costaria 1'15 pts. , i al segon pis 0'50 pts.

"Acció" de novembre de 1917, p. 4, assenyala que aquest -- mes el preu de l'abonament era el mateix que s'indicava al -- butlletí del mes anterior del mes anterior, amb una sola variant en el de les llotges que fóra de 48 pts., però per a sis entrades.

(509) V. "Acció" dels mesos de novembre de 1917, p. 4; desembre de 1917, p. 4; de gener de 1918, p. 4; de febrer de 1918, p. 4; de març de 1918, p. 5, d'abril de 1918, p. 4; de maig de 1918, p. 4-5, que a més refereix la dedicació que feu la primera -- actriu jove del teatre Romea, de la sessió del 3 de maig, al CADCI. En aquest darrer sentit assenyalem, també, la dedica--tòria de l'actriu Assumpció Casals a la vetllada teatral del 31 de gener de 1917 al Teatre Novetats, al CADCI. V. "Acció",

febrer 1917, p. 4.

Pel que fa a la cooperació del CADCI al teatre català, recordem la vetllada teatral organitzada durant les festes del XV aniversari, el 1 d'abril de 1918 (V. nota 302) i la del 9 de juny de 1918, que com hem vist a l'apartat anterior, havia de formar part de la Festa d'infants i Flors (v. p. 322).

(510) V.p. 322, dins d'aquest capítol.

(511) V. p. 51 dins del capítol segon. "Acció", febrer 1917, p. 8.

(512) "Acció" de febrer de 1917, p.8-9, publicava cinc temes objectes del concurs. "Acció" del mes de març de 1917, p. 8-9, publicaria el cartell definitiu amb set temes. El primer tema comprenia els tres premis de poesia, dotats respectivament, - amb 50 pts. Pel Consell Directiu el dedicat a la pàtria; Flor natural el dedicat a l'amor, el guanyador del qual, havia de nomenar "la dama de la seva elecció que juntament amb els -- senyors que componen el jurat qualificador, formaran la pre-- sidència de la festa"; amb 50 pts., per la Secció de Propagan-- da el que feia referència a l'himne. Els altres sis premis es-- taven dotats, amb 50 pts., per una comissió de socis (prosa literària de tema lliure); amb 25 pts. per la Secció d'Educa-- ció i Instrucció, (recull de castellanismes i barbarismes);-- amb una "rica ploma estilogràfica", per la de Propaganda Auto-- nomista (llengua catalana en el comerç); amb 50 pts. per la de Socors Mutus, (cooperativa de producció); amb 25 pts., per la d'Organització i Treball, (tema social); i amb una "moneda d'or de 25 pts. per la d'Esports i Excursions, (glosa de l'es-- port). El plaç d'admissió es cloïa el 30 d'abril de 1917. Sols hi podien concórrer els socis del Centre, amb les condi-- cions normals d'aquesta mena de premis, sense signar, amb le-- ma i plica tancada.

V. també, "Acció" d'abril de 1917, p. 7, i "Acció" de maig de 1917, p. 5. Aquesta darrera donava la llista de composi-- cions rebudes fins el 24 d'abril darrer, i entre els títols esmentem: L'abandó del Govern als problemes obrers; "lema": Les vagues. Himne dels Dependents del Comerç i de la Indús-- tria; "lema": i Treballem !. Amor al Centre i als seus ---- ideals; "lema": Nostra vida. Estudi sobre la creació d'una - cooperativa de producció; lema: X Y Z.

(513) Puig i Esteve, manifestaria que el certamen havia estat concebut en "entendre que podia constituir un inapreciable mitjà d'emulació entre nostres consocis", per estimular es "reveles sin les bones disposicions que endevinàvem hi havia entre -- nosaltres per al conreu de les lletres i l'estudi de les qüestions socials i econòmiques que més directament ens afecten com a homes de treball: i perquè especialment d'aquest estudi, en podia resultar una nova orientació, la implantació d'una actuació complementària beneficiosa per nostre cos social." Aquesta era la motivació, "no pas la prouja de la celebració d'una de tantes festes literàries que, si no són xorques del tot pels seus resultats, moltes voltes no tenen més objecte que omplir un nombre del programa d'una festa major". La coincidència de l'acte de repartiment amb les festes del XIV aniversari, "nostra festa major", "és sols un fet accidental, un fet extern, nosaltres perseguíem, i hem obtingut, molt més, - això és: el conreu de les virtuts que atresora nostre estament i una contribució efectiva al ritme progressiu de nostra estimada entitat. Si el nostre únic objectiu hagués estat la celebració d'una festa, n'hi havia prou amb la fixació de temes de caràcter literari (...). Però el fet de la inclusió de temes de caràcter especulatiu i el circumscriure el concurs als socis del Centre, diuen molt clarament que nosaltres perseguíem no sols la fruïció d'unes hores de bellesa i delectació espiritual com és la celebració d'aquest acte, sinó a més, el bé ulterior de nostres consocis i el col·lectiu del Centre." "Acció", juliol 1917, p. 7.

(514) El jurat decidí de no adjudicar el premi i atorgar dos accésits. El jurat, segons la memòria del mateix, reconeixia les dificultats per a una composició que servís de manera escaient com a himne del Centre, "a més que no podia deixar de pensar el jurat en el caràcter perdurable que s'atorgava a aquesta - composició a l'adjudicar-li el premi. Tot això va posar el jurat en situació difícil, lluitant entre el temor de no encertar en absolut i el de no ser prou just deixant sense premi a alguna de les poesies d'indiscutible valor relatiu." D'aquí la seva decisió. V. "Acció", juliol 1917, p. 8.

(515) Pel que fa al premi de tema social, el jurat manifestava que

havia d'ésser "un xic sever i ha de deplorar que els autors no hagin embestit la qüestió des del punt d'ovir d'un dependent de comerç. La majoria s'han posat a analitzar fets que afecten a uns altres estaments molt més directament que al -- nostre, i això ha fet que, trobant-se mal situats, la seva crítica ha estat mancada de certa ponderació. Una, no obstant, se'n ha presentat que no té els defectes que hem assenyalat i que tracta amb justesa un assumpte de tant interès com és la qüestió dels salaris, i per això se'n va endur de seguida -- aquest les preferències del jurat, que li va adjudicar el premi (...), titulada El salari mínim, lema Els estaments són considerats en la societat segons la valua que donen als seus serveis."- "Acció", juliol 1917, p. 9.

- (516) "Acció", juliol 1917, p. 9. Pel que fa a la resta de premis, segons la memòria del jurat, extreta d'aquest butlletí darrer, comentava els treballs presentats al premi de prosa literària, indicant-ne la "traça ben remarcable per al cultiu de l'idioma", però a l'ensem, "hem pogut notar certes influències que estrefan la concisió i claredat que han de ser les primeres virtuts de nostra literatura si volem que respongui a nostres característiques racials". El treball guanyador, Aposta, segons el jurat "fuig potser en absolut d'aquells defectes". El premi de Socors Mutus es donaria al treball Estudi sobre la creació d'una cooperativa de producció i un accés sit al titulat Cooperatives.
- (517) Per a la recensió general de l'acte, v. "Acció", juny 1917, p. 13; "Acció" juliol 1917, p. 7-10 que, a més a més, publica el poema guanyador de la Flor Natural, Hores d'amor de Casimir Aregall i Masip. "El Poble Català", 19 de maig de 1917; "Acció" d'agost de 1917, p. 8, conté el poema guanyador del premi a una composició patriòtica, La Pàtria gran de Pere Zarragoza i Alemany. L'acte, malgrat el desig de Puig de fugir d'una festa literària més, no deixava de tenir el seu aire joc florallesc amb la seva flor natural i l'elecció de regna de la festa...
- (518) "El Poble Català", 19 de maig de 1917.

- (519) V. el capítol anterior p. 112.
- (520) Ha mort Puig i Esteve.- "La Veu de Catalunya" del 11 de gener de 1931. Aquest diari cita la col.laboració de Puig i Esteve a l'Assemblea, dins del seu procés d'atansament a la Lliga: "Aquest desengany -l'incident de la col.locació de la primera pedra del monument a Pi i Margall- l'acostà insensiblement a la Lliga Regionalista i durant els dies de l'Assemblea de Parlamentaris de juliol de 1917 prestà serveis..."
- (521) "Acció", agost 1917, p. 1.
- (522) Recordem, per un altre costat, com un cenetista, Manuel --- Buenacasa, al seu llibre El movimiento obrero español. Historia y crítica. 1886-1926, p. 60, subratlla el suport popular a l'Assemblea de Parlamentaris: "(...) el pueblo de Barcelona en masa se lanzó a la calle en actitud tranquila y serena, pero dispuesto a defender a los políticos contra cualquier atropello". V. també, LLADONOSA, M.- op. cit., -. 38.
- (523) "Acció", agost 1917, p. 1.
- (524) V. el proper apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 329 - 340 . La Secció d'Educació i Instrucció, per un altre costat, en donar compte del pla d'ensenyament - per al curs 1917-1918, subratllava al butlletí "Acció" del primer de setembre de 1917, p. 3: "En aquests moments de desvetllament de la nostra Pàtria, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria creurà haver completat amb el seu deure de ciutadania, si aconseguix que tots els seus socis sentin l'obligació de perfeccionament que com deure de Pàtria té el nostre estament i s'imposa l'estudi com obligació necessària per a esdevenir ciutadans i comerciants aptes (...) amb la disciplina social necessària per a aconseguir la prosperitat material de la nostra Pàtria."
- (525) La comunicació fou adreçada a la Diputació "pel tristíssim estat de salut en què es troba tan insigne patriota, fent --vots perquè es restableixi el seu organisme, i pugui merèixer encara, més grat de la Pàtria".- "Acció", d'agost de 1917, p. 2.
- (526) "El Poble Català", 5 d'agost de 1917. El CADCI hi assistiria al costat d'altres centres com l'Associació de la Dependència

Mercantil, i d'un conegut adversari dels dependents, la Unió Gremial. La Unió Professional de Dependents i Empleats de Comerç també faria constar el seu dol. V. "El Poble Català" del 4 d'agost de 1917.

- (527) "El Poble Català", 22 de juny de 1917.
- (528) "Acció" de juliol de 1917, p. 10, indicava que la Secció de Propaganda Autonomista volia organitzar aquesta vetllada -- "fent-se ressò del sentiment que ha produït la mort de tan -- memorable lluitador catalanista i il·lustre metge". "Acció", d'agost de 1917, p. 7, informava de la suspensió governativa. "Acció" de setembre de 1917, p. 16 informava també que la -- Secció de Propaganda citada, estudiava la manera d'editar -- "uns preceptes higiènics que foren fets pel Dr. Martí i Julià, dedicats al Centre". Finalment assenyalam que, entre els di-- versos articles dedicats al finat, per "El Poble Català" del 26 de juny de 1917, alguns són de membres de la Unió Catala-- nista o de les seves publicacions, socis actuals o anteriors també del CAOCI, com La mort del mestre de J. Rodergas i Cal-- mell, La mort del Dr. Martí i Julià de Francesc Rosell, L'ho-- ra de les grans justícies de Manuel Juliachs, Un somniador de Francesc Casals i Vidal, i L'amic i el mestre de Manuel Alcàn-- tara i Gusart.
- (529) "Acció", setembre 1917, p. 16, donava compte d'aquest projecte, que se celebraria "tan aviat les circumstàncies ens ho perme-- tin".
- (530) "Acció" de maig de 1918, p. 5, indicava la celebració defini-- tiva "aquest mes" de la vetllada dedicada a Martí i Julià, -- Prat de la Riba i Maragall -citats per a aquest ordre a "Ac-- ció"-, amb la intervenció de Folguera i Duran que parlaria so-- bre el doctor Martí, Pere Coromines que ho faria sobre Mara-- gall, i Martí Esteve sobre Prat de la Riba. A l'acte hom re-- partiria aquells "preceptes d'higiene" de Martí i Julià, dedi-- cats al Centre, citats a la nota 528. "Acció", de juny de 1918, p. 4, en comunicava l'aplaçament "per una coincidència extraor-- dinària". "Acció", octubre de 1918, recensionava la vetllada esmentada, la qual, tanmateix, se celebraria dedicada a Martí i Prat, però no a Maragall, sense que en sapiguem les raons.

- (531) "Acció" d'octubre de 1917, p. 1, comunicava l'acord del Consell Directiu de col·locar els quadres de Martí i Julià i de Prat de la Riba, delegant-ne "el comès" a la Secció de Propaganda Autonomista. "Acció" de febrer de 1918 p. 1, comunicava també la decisió que "darrerament" havia pres el Consell Directiu de fer el mateix amb Joan Maragall, delegant per la mateixa tasca a la Secció de Propaganda. "Acció" d'abril de 1918, p. 4-5 comunicava que aquesta secció tenia ja els quadres a punt.
- (532) "Acció", octubre 1918, p. 5.
- (533) "Amb l'intent de celebrar una vetllada commemorativa" de Rizal, la Secció de Propaganda s'adreçà a l'Orfeó Català de Manila perquè "se servís enviar-nos un retrat de gran tamany (...) a fi de "presidir la vetllada", manifesta "Acció", de gener de 1916, 7. I afegeix que, en mostrar els catalans de l'Orfeó la lletra rebuda al diari filipí "La Vanguardia", -- aquesta publicà un article titulat Cataluña por nuestro héroe, "sadollat de paraules carinyoses pel nostre Centre, que aital acte projectava i contenint la traducció literal de la nostra lletra adreçada a l'Orfeó. Llegida aquesta en el susdit diari, pel director de la Librería Filatélica d'allí, ens feu la deferència dit senyor d'oferir-nos, per mitjà de l'Orfeó, tres magnífics retrats del doctor Rizal que obren ja en nostre poder."
- L'acte d'homenatge es realitzà el 29 de desembre de 1918. V. el capítol proper, p. 487
- (534) Hi actuaren el Cor Infantil Mossèn Cinto i el titellaire Juli Pi amb "el seu teatret Putxinel·lis IV gats". V. "Acció", maig 1916, p. 6; "El Poble Català", 29 d'abril de 1916.
- (535) "Acció" de juny de 1917, p. 13. Segons aquest butlletí, la -- vetllada s'organitzà "per tal de cooperar al moviment que es produïa a Barcelona amb motiu de l'homenatge al gloriós repúblic, jurisconsult i literat i eximí patrici Francesc Pi i -- Margall". La vetllada fóra pública, "acoplant valuosos elements de diferents partits", amb la intervenció de Bastardas, Jesús Pinilla, Lluís Massot i Miquel Guinart, i l'absència per "indisposició" de Sunyol. "Una nombrosa concurrència testimonià

amb sa presència el respecte i veneració que es té als homes de bona voluntat, que, com en Pi i Margall, dediquen ses -- energies i sa intel·ligència a l'estudi de la vida i ressorgi ment dels pobles per mitjà de la purificació de sos organismes governamentals".

- (536) El 29 d'abril se celebrà la diada dedicada a Pi. Hom col·locaria una corona de flors al lloc "on s'aixecà la seva casa natal", es desfilaria en manifestació per davant del seu -- bust i es faria una "Kermese al Turó Park" amb concert de -- cors de Clavé, sardanes, música, venda de records, focs d'ar tifici, etc. Pel que fa a l'acte de col·locació de la corona i desfilada, una representació del CADCI, figurava a la comi tiva presidencial. V. "El Poble Català" dels dies 27, 28 i 30 d'abril de 1917. El d'aquest darrer, indicava que la re-- presentació del CADCI, formada per Puig i Esteve, Pons i --- Ferreras, i Sas i Socias, "ens prega que fem constar que no va assistir a la manifestació la bandera de dit Centre per - evitar que es desenrotllessin incidents com els que varen -- ocórrer quan la col·locació de la primera pedra al monument de Pi i Margall".
- (537) "El Poble Català", 21 de febrer de 1918; "Acció", febrer 1918, p. 5; "Acció" de març de 1918, p. 5.
- (538) "Acció", febrer 1918, p.5; "Acció", març 1918, p. 5; "Acció" d'abril de 1918, p. 4. Aquest acte, programat per a mitjans de febrer, es feu el 10 de març.
- (539) "Acció", juny 1918, p. 4; "Acció", juliol 1918, p. 4. Hi as-- sistirien representacions de la Mancomunitat, Diputació i -- Ajuntament de Barcelona.
- (540) Pel que fa als diversos concerts, esmentem el del 17 d'octu-- bre de 1915, a cura de la Schòla Orpheonica ("Acció", octubre 1915, p. 6 i "Acció" novembre 1915, p. 5); el del 31 d'octubre de 1915 amb composicions de Mendelshon, Bach, Wietawski, --- Beethoven i Hauser a violí i piano ("Acció" de novembre de -- 1915, p. 6, i de desembre de 1916, p. 5), el del 12 de gener de 1916 amb composicions de Haëndel, Mascagni, Mendelshon, -- Saint-Saëns, Puccini, Ponchielli, Beethoven ("Acció", gener 1916, p. 7); el del 3 de març a cura de l'Orfeó Gracienc, "de-

dicat als excursionistes de la Caravana Basca", i el del 19 de març de 1916 a cura de l'Acadèmia de Música de la Casa de la Caritat, amb composicions de Tavàn, Kuhlau, Wagner, Verdi, Gregh, Costa-Nogueras, Beethoven, Mozart, Garcia Robles i Guiteras ("Acció" de març de 1916, p. 8; "Acció" d'abril de 1916, p. 6; "El Poble Català" del 22 de març de 1916); el del 12 de novembre de 1916 amb composicions de Schumann; Rimsky Korsakof, Fritz, Alió, Granados, Vidiella, Albéniz, Schubert, Chopin, Santos i Mozart ("Acció", novembre 1916, p. 6; "Acció", desembre 1916, p. 6); el del 18 de novembre de 1917, a cura de l'Orfeó Infantil Mossèn -- Cinto ("Acció", novembre 1917, p. 5); el del 8 de desembre de -- 1917, a cura de l'Orfeó de Sants ("Acció", desembre de 1917, p.4; "Acció" de gener de 1918, p. 4; "El Poble Català" del 8 de desembre de 1917); el del 1 de gener de 1918, a cura del violinista -- Màrius Mateo ("Acció", febrer 1918, p. 4, i "Acció" d'agost de -- 1918, p. 5, que dóna el resultat econòmic d'aquest recital: 13'95 pts. de benefici); i el recital d'àries per la soprà Carme Font, acompanyada al piano per Josep Altamira, el 28 d'abril de 1918 -- ("Acció", maig 1918, p. 5). Hom assajaria també, per una altra banda, de constituir al si de la Secció de Propaganda Autonomista, una Agrupació Musical. V. "Acció" de juliol de 1915, p. 8; -- "Acció" de setembre de 1915, p. 15; "Acció", octubre 1915, p.6; "Acció", novembre 1915, p. 6; "Acció", desembre 1915, p. 6; i -- "Acció" gener de 1916, p. 7, en la que es convocava a una reunió, pel 12 de gener, a tots els que s'hi havien inscrit, que cone--guessin "l'execució d'algún instrument", per a "tractar de la seva constitució i donar-li forma estatutària". Després, "Acció" -- deixà de publicar cap nova sobre aquest projecte, pel que suposem que probablement en el mateix dia 12 de gener es decidí de no -- portar la idea a terme, segurament per falta d'adhesions sufii--cients, si tenim en compte que el butlletí esmentat de novembre de 1915, p. 7, subratllava que aquestes arribaven un "xic lentament".

- (541) Pel que fa a les audicions de sardanes, hom en dóna notícia a -- "Acció" dels mesos de maig (p.8), setembre (p.15) i octubre (p.6) de 1915; de febrer (p.7), març (p.8), maig (p.6) i novembre (p.6) de 1916; de març (p.10), juny (p.13), i octubre (p.7) de 1917; i de gener (p.4), febrer (p.4), març (p.5), abril (p. 4 i 5), maig

(p.5), juny (p.4) i juliol (p.4) de 1918. El dia 24 de juliol de 1918, per un altre costat, començava un curs d'ensenyament de sardanes. V. "Acció" dels mesos de juliol de 1918, p. 4, i d'agost de 1918, p. 5.

- (542) La Secció de Propaganda Autonomista, cooperaria amb un premi a un concurs fotogràfic obert entre els socis del CADCI per la Secció d'Esports i Excursions en el curs 1914-1915. V. GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 230. En un altre ordre de coses, el 3 de febrer de 1918, s'inaugurava a la sala de conferències del Centre una exposició d'escultures, organitzada pel setmanari "En Patufet" ("Acció", febrer 1918, p. 5).

Altres cops hom rebia visites de persones, grups o entitats diverses i la Secció de Propaganda les acollia, alhora que quan es tractava de corals o orfeons, s'oferien algunes composicions. Esmentem, per exemple, la visita de la Cobla Peps de Figueres, el Cor Germanor Empordanesa i els Xiquets de Valls, el 23 de maig del 1915, tot aprofitant la seva estada a Barcelona per a participar a la primera Festa d'Infants i Flors, i que en el curs de la recepció que el Centre els hi organitzava, interpretarien els primers algunes sardanes ("Acció" de juliol de 1915, p. 8. "El Poble Català", 21 de maig de 1915 que anuncia la recepció); la del Cor Infantil Mosen Cinto el 14 d'abril de 1917 ("El Poble Català", 14 d'abril de 1917); la dels valencianistes, el maig de 1917 ("Acció", juny 1917, p. 13); la de l'Orfeó Nova Tàrrrega el maig de 1917, la recepció del qual va donar lloc a un concert, "el dilluns de Pasqua al matí", amb un parlament de salutació de Puig i Esteve i un de contesta del director de l'Orfeó Josep Güell ("Acció" de juny de 1917, p. 14.

Igualment, nombrosos cops el CADCI rebia comunicacions d'entitats culturals o nacionalistes, donant compte d'actes o iniciatives i convidant el Centre a participar-hi o a assistir-hi. V. "Acció" dels mesos de juliol de 1915, p. 8; d'agost de 1915, p. 7; de setembre de 1915, p. 15; d'octubre de 1915, p. 5-6.

- (543) Pel que fa a les conferències del curs 1914-1915, V. la Memòria citada de Miquel Guinart, a la "Revista Anyal" de 1915, p. 226-227. La conferència de Joaquim Termes, el 26 de setembre de 1914, es desenrotllà sobre el tema "Catalunya a Amèrica". V. "El Poble Català" del 24 de setembre de 1914; "El Poble Català" del 26 de se-

tembre de 1914, que subratlla que la conferència ha despertat - gran interès; "Acció", octubre 1914, p. 7.

V. també, "Renaixement", 1 d'octubre 1914, p.516.

- (544) Rovira i Virgili pronuncià dues conferències, bàsicament sobre el mateix tema, cosa per la qual es podrien englobar en una. La primera, el 17 d'octubre de 1914, parlà sobre "Necessitat que - tot nacionalisme tingui una política internacional", conferència que fou precedida per un parlament del secretari de la Secció de Propaganda Autonomista sobre els projectes de la mateixa; la segona, feta el 31 d'octubre de 1914, versà sobre "Posició de Catalunya davant del problema europeu". Els primers paràrrafs de la primera de les conferències dites, -- l'hem esmentat a la p.336, en aquest capítol mateix. V.el text complet de les dues xerrades de Rovira a la "Revista Anyal" 1915, p. 148-165. V. també, "Revista Anyal" 1915, p. 262-263; "Acció", novembre 1914, p. 6; i "Acció", desembre 1914, p. 7.
- (545) V. p.351 .
- (546) El 21 de novembre de 1914, sobre el tema "Barcelona cent cinquanta anys enrera. "Acció", desembre de 1914, p. 7. V. també, "El Poble Català" del 25 de novembre de 1914.
- (547) El 28 de novembre de 1914, s'inaugurava al Centre, organitzada per la Secció de Propaganda Autonomista, un cicle de conferències sota el títol genèric "Fets sobressortints de la història de Catalunya". Daniel Girona i Llagostera, vice-president de la Unió Catalanista, donava la primera el 28 de novembre, sobre "El compromís de Casp" i el 12 de desembre de 1915, pronunciava la segona part d'aquesta. V. "Acció", gener 1915, p.5-6; "El Poble Català" dels dies 4 i 16 de desembre de 1914; "Renaixement" del 3 de desembre de 1914, p. 622-623, i del 24 de desembre de 1914, p. 663-664.
- (548) El 5 de desembre de 1914, "el nostre consoci Grant i Sala", parlaria sobre "el cooperatisme com ideal" i "La cooperativa Mutual Catalana", primer acte de propaganda d'aquesta darrera cooperativa. V. "Acció", desembre 1914, p. 7; "Acció", gener 1915, p.5-6. Segons aquest darrer butlletí, Grant i Sala "també feu veure la importància que el mateix -el cooperativisme- té per a l'assoliment de les nostres reivindicacions nacionalistes, podent arri-

bar a ser aquí el cooperatisme, ben conreat, la vaca de llet del catalanisme, com és diu a Bèlgica que ho és del socialisme".

- (549) El 21 de gener de 1915, sobre la significació i orientacions -- del Comité d'Afirmació Catalana. "Acció", febrer 1915, p. 4.
- (550) El 23 de gener de 1915, sobre "La diplomàcia catalana en el segle XV". "Acció", febrer 1915, p. 5.
- (551) V. aquest capítol, p. 352 .
- (551 bis) L'escriptor valencià Daniel Martínez Ferrando, parlaria el 26 de març de 1915, sobre "Anglaterra davant la guerra". "Revista Anyal" 1915, p. 264-265:
- (552) V. p. 352 dins d'aquest capítol.
- (553) V. la nota 141 d'aquest capítol.
- (554) El 6 de novembre de 1915 sobre "Procés historic de la Barcelona actual". "Acció", novembre 1915, p.6; "Acció", desembre 1915, p. 6; "El Poble Català" del 15 de novembre de 1915.
- (555) El 4 de gener de 1916. López Picó hi donà una lectura de poemes inèdits seus. "Acció", febrer, 1916, p. 7.
- (556) El 18 de maig de 1916, sobre l'escultor català Juli Antonio. La conferència fou feta sota el patronatge del Consell Directiu. "Acció" de juny 1916, p. 3.
- (557) El 10 de juliol de 1915, sobre el tema Catalunya i València, nació", en la qual aquest escriptor valencià afirmaria "l'existència de la gran nacionalitat catalana", configurada pels Països Catalans, centrant-se en subratllar la unitat entre el País Valencià i Catalunya, manifestant que "València forma part integrant de la Nació Catalana". V. "Renaixement", 18 de juliol de 1915, p. 369-372; "La Nació", 10 de juliol de 1915, p. 7; "El Poble Català" del 10 i del 13 de juliol de 1915; i "Acció" -- d'agost de 1915, p. 7.
- (558) El 30 de desembre de 1916, sobre la Universitat i els dependents autonomistes, organitzada per la Secció Permanent d'Organització i Treball. Al proper apartat ens hi referirem (v. la p. 406 -) "Acció". 1917, p. 9.
- (559) El 2 de març de 1917 sobre l'obra cultural de la Diputació de

Barcelona i de la Mancomunitat de Catalunya, organitzada per la Secció d'Educació i Instrucció. "Acció", d'abril de 1917, p.3
 V. l'apartat Les altres seccions entre 1914-1918, p. 416 .

- (560) A part de les conferències esmentades en d'altres apartats o que citarem en parlar de l'actuació social del Centre i de la tasca de les altres seccions, esmentem aquí el projecte de la Secció de Propaganda Autonomista, d'organitzar una tanda de conferències, a cura del "distingit i culte propagandista" Andreu Nin, el "publicista eminent i diputat a Corts" Marcel·lí Domíngó, i "l'intelligent director de l'Escola Sant Jordi" F. Flos i Calcal, els quals "han acceptat un torn en la nova tanda de conferències que anem a emprendre", segons el butlletí "Acció" de gener de 1916, p. 7, de les quals, però, no se'n tornaria a parlar en els números següents d'aquest capítol.
- (561) V. més amunt, p. 293-294 .
- (562) "El Poble Català", 29 de maig de 1915. El CADCI, segons aquest diari, "ha enviat el següent telegrama: Alcalde Vilafranca del Penedès.- Centre Autonomista de Dependents protesta inqualificable ultratge bandera pàtria. Autoritats que així obreu deixeu d'ésser representants nostre poble. No sou més que servidors -- enemics de Catalunya." Puig i Esteve el signava.
- (563) "Acció", setembre 1915, p. 3.
- (564) "Acció", juliol 1916, p. 1.
- (565) Segons "El Poble de Catalunya" del 23 d'agost de 1916, "Tot -- just es tingué esment dels extractes del desgraciat discurs del diputat per Sabadell, senyor Salas Anton, pronunciat en hores d'expectació i salutació dels homes polítics de Catalunya en el Parlament de l'Estat Espanyol, els elements que formen part de la Secció política del CADCI, cursaren un telegrama concebut en aquests termes: Salas Anton, Congrés, Madrid.- Enterats vostres desitjos visitar Centre de Dependents, esperem rebre-us com mereixeu. En Salas Anton, republicà d'època torquemadiana, rebé aquest telegrama, el guardà curosement, i després d'haver reflexionat amb esperit casuístic sobre les intencions possibles contingudes en aquelles reverencioses paraules, acabà decidint-se per encausar als firmants del mateix, fonamentant-se en què se'l volia coaccionar en el lliure exercici del seu càrrec."

V. també l'article El procedir d'un diputat demòcrata progressiu, obrerista, socialista, federal, a "La Veu de Catalunya" - del 23 d'agost de 1916, títol que deixa prou clar el partit que en volia treure del fet aquest diari. "El Poble Català" del 26 d'agost de 1916, en un altre article, titulat Salas i Anton, -- Joan Calví, també per la seva banda, aprofitaria l'avinantesa - per a criticar el Partit Republicà Català i el republicanisme - supeditat a Madrid o a posicions centralistes, bé que en un estil confús, malgrat que el diari reconegués que Salas era un diputat republicà independent; encara que les seves posicions en presentar-se a diputat havien estat federalistes o filofederalistes. Tanmateix, segons "El Poble Català" i "La Veu de Catalunya", abans citada, "Salas i Anton feia -al Congrés- el parlament més negador del federalisme i més antinòmic que hom pugui fer als principis autonomistes del pensament més poc centrífug." Una "nova inesperada", però, "ha fet que revisqués el -- ressentiment polític envers un home qui, en altres era verbàlid per les humanes lliberacions (...). Ens referim a l'acte de denúncia, davant el Suprem, (...) per en Salas Anton, contra el telegrama d'uns quants joves patriotes socis del CADCI (...)." I, al final, manifestava que Salas Anton era germanòfil i que - el Partit Republicà Català, "si poseís el concepte de la responsabilitat" li "retindria l'acció desencertada".

Salas Anton, per la seva banda, replicaria amb un escrit adreçat a "El Diluvio", manifestant que "si se instruyen diligencias judiciales, no es a instancia mia. La causa se sigue de -- oficio. Citado por el juzgado, tomóseme declaración en Madrid, sin que en mi declaración delatara a nadie y sin que aportara a las diligencias ni uno solo de los innumerables telegramas, telefonemas y cartas que recibí. Tampoco es cierto (...) que en -- ninguna ocasión haya yo mostrado deseos de visitar el Centre -- Autonomista de Dependents: y, no siendo esto cierto, no creo -- pueda tampoco serlo el que sus socios me telegrafiaron manifestándome que, si les visitaba, me recibirían como me merecía." I acabava: " A lo que veo, todavía merecen castigo quienes, rebeldes a todo dogma y fervientes practicantes de la libertad de pensar, persisten en ser fieles al dictado de sus conciencias. ¡Triste sino el de los que, en sentido progresivo, se ocupan de la cosa pública en nuestra patria!" - "El Diluvio", 26 d'agost

de 1916. "El Poble Català", del 27 d'agost de 1916.

Puig i Esteve, per la seva banda, contestaria a Salas Anton, en una lletra oberta a "El Diluvio", publicada en aquest diari el 28 d'agost de 1916, en la qual li recordava com sí havia manifestat el desig de visitar el CADCI: "Faci memòria el senyor Salas Anton. Era en els dies en què a Sabadell es feia propaganda de la seva candidatura (...), el senyor Salas no era més que -- candidat a diputat per Sabadell. El senyor Salas Anton viatjava en tren des d'aquella ciutat a Barcelona amb persones de sa amistat. Una d'elles, una de les que més va treballar per triomf del senyor Salas Anton, fabricant acreditadíssim de Sabadell, íntim amic meu, absolutament incapaç de dir una cosa per una -- altra. En el transcurs de la conversa, aquesta va recaure en ma humil persona i de seguida, naturalment, en el Centre i en sa importància, El senyor Salas Anton manifestà sa admiració per la Institució afegint que li agradaria visitar-la i que si no ho havia fet era per no tenir-hi cap persona coneguda. El meu amic, llavors també amic del senyor Salas i entusiasta partidari seu, li va oferir presentar-lo al Consell directiu del Centre, el que va ésser acceptat pel senyor Salas Anton. El meu -- amic, en trobar-nos un dia, em va comunicar els desitjos del diputat per Sabadell, i jo li vaig contestar, naturalment que si anava al Centre seria rebut amb molt de gust. Si el senyor Salas Anton ho necessita, li diré la persona de que es tracta, i aquesta que ha fet de la formalitat una virtut, li farà memòria de tot lo relatat, història certa de lo succèss, i lo que va motivar el telefonema que estimadíssims companys meus li adreçaren arran del desgraciadíssim debut seu en el Congrés. ¿Per què ho desmenteix, això el senyor Salas Anton? ¿És que no se'n recorda o és que vol perjudicar encara més als encartats negant un fet cert que va servir de base i és la justificació honradíssima de la conducta dels meus amics?" V. també, "El Poble Català" del 28 d'agost de 1916; i "La Veu de Catalunya" del 28 --- d'agost de 1916. Amb tot, la causa de la que aquí es parla no arribà a formalitzar-se, i cap nova n'aparegué més endavant.

- (566) "Acció" de juliol de 1917, p. 13, expressa la protesta del Gremi de Viatjants, "amb tota l'energia contra les grolleries -- parlades en un teatre de Màlaga (...) insultant grollerament -

nostra parla catalana". El gremi, pregava que els "quatre o -- cinc viatjants que allí estaven presents, (...) se serveixin -- passar per aquesta secretaria (...) per a donar-nos dades d'aquell fet, ja que nosaltres, al tenir-les estem disposats a no parar fins a donar un fort escarment a l'autor de l'estúpida -- grolleria". El mateix gremi, a "Acció" de maig de 1918, p. 6, indicaria que el Gremi de Viatjants i Corredors no havia "pres part oficial absolutament en cap de les sorolloses protestes ocorregudes al Teatre Eldorado, les nits que hi treballava --- l'Argentinita, i de quins fets en foren la causa el que l'esmentada artista va dir en un teatre de Màlaga referent als catalans, i dels quals ja protestàrem enèrgicament quan en vam ésser sabedors el mes de maig últim. Fem aquesta aclaració -- pel sol fet d'haver-nos dirigit l'artista una carta i haver -- vingut a donar explicacions al nostre Gremi, i així evitem que es donin torçudes i falses interpretacions." El primer subratllat és nostre.

El 29 de juliol de 1917, la Junta ordinària d'aquest mateix gremi, adreçava un escrit de protesta a tots els diaris de Barcelona i de Madrid, al mateix temps que ho comunicava a la "Asociación de Viajantes de Comercio y de la Industria" i al "Centro de Viajantes" de Madrid "per a què secundin tal justificada protesta", a part de la protesta de diversos viatjants, "que estaven a Ripoll, van adreçar a "ABC", a causa de l'article, - publicat el 24 de juliol de 1917, titulat La tragedia del catalán, signat per Julio Camba, "ple de grolleries contra Catalunya i la nostra parla", a part de referir-se als viatjants catalans amb aquests termes: "Si los viajeros catalanes han vendido en las otras provincias españolas tantos paños de Sabadell y Tarrasa, no ha sido, seguramente, por sugestión oratoria: hay quien lo atribuye a los aranceles". V. el text de la lletra del Gremi de Viatjants i Corredors del CADCI a "El Poble Català" del 4 d'agost de 1917. També, a "El Diluvio" del 3 d'agost de 1917. La lletra a l'"ABC", còpia de la qual s'adreça a la premsa, portava el títol Para ABC; el Gremi, "compuesto de más de mil socios", hi feia constar "nuestra más enérgica protesta" per l'article del diari monàrquic madrileny, al qual qualificava de "despreciable", tot donant compte de les protestes que havia desvetllat a Catalunya i entre els viat--

jants al.ludits. L'escrit comunicava al director de "ABC", que s'adreçava a tots els diaris de Barcelona i Madrid aquesta protesta, "para que sepa en Cataluña y España entera quienes son los insensatos que van sembrando odios y cuan justa es nuestra protesta en defensa de nuestra amada Cataluña y su lengua, contra los que tan groseramente la ultrajan". La lletra manifestava que ja estaven els catalans acostumats a "oir sandeces y calumnias de gente inculta", i que aquestes no causaven cap ferida; "solo nos producen una honda repugnancia y desprecio sin límites, al par que tristeza al ver el afán de cierta prensa, de ciertas plumas, de distinguirse con medios tan perversos y de -- tanta vulgaridad". "Los catalanes amamos todos al resto de españoles -afegia hom- y si no otra prueba pudiéramos ofrecer, lo seria la entrada continua de hermanos de todas las regiones españolas en esta Cataluña tan vilipendiada de lejos, pero tan -- buena cuando en ella se vive", i acabava manifestant que l'articulista "lo que ha clavado es su pluma en el ridículo más -- grande y su nombre en el total descrédito para quien no lo conocía o le conocía poco. Y con él, el diario "ABC"."

El mateig Gremi, igualment, a "Acció" de maig de 1918, p. 6; -- protestaria "amb tota l'energia que en som capaços" contra el cap de telègrafs de Berga, del que donava el nom, per negar-se a cursar un telegrama en català "de la manera més arbitraria -- i contra tot dret i justícia. "Consti que no pararem -afegia hom- fins que se li doni el seu merescut al senyor de Bonilla" (nom del telegrafista en qüestió).

Al mateix butlletí, p. 5, la Secció de Propaganda Autonomista se solidaritava amb l'anterior protesta, assenyalant que "ha --- contribuït en tot ço que li ha estat possible per a la vindicació d'un dret malmés".

- (567) Però, "havent els causants -de la protesta que preparava la -- Secció de Propaganda- desistit de son descabellat propòsit, la protesta no fou portada a efecte, però, amb tot, no es volgué desperdiciar l'ocasió de dirigir-se a l'il.lustre President de la Mancomunitat, testimoniant-li aquesta Secció estar disposada a eixir en tot moment en defensa de nostre preuadíssim Verb", assenyalava la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, a -- "Acció" d'agost de 1918, p. 5.

- (568) Casajoana fou el representant de la Secció de Propaganda a la reunió que es feu a la Lliga Regionalista amb aquell objecte, en el curs 1914-1915. V. GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 229.
- (569) GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 230.
- (570) "Acció" de novembre de 1916, p. 1, indicava que "per no haver rebut a temps el convit, no fou possible a aquest Consell (directiu) designar una representació" que hi assistís, pel que - solament va poder comunicar l'adhesió del Centre als organitzadors.
- (571) "Acció", juliol 1915, p. 8.
- (572) "Acció", agost 1915, p. 3.
- (573) Recordi's la nota 557 d'aquest capítol. Assenyalem també la visita d'un grup de valencianistes al CADCI el maig de 1917 -- ("Acció", de juny de 1917, p. 13), V., igualment, la nota 582 d'aquest capítol.
- (574) "Acció", abril 1916, p. 2.
- (575) "El Foble Català", 3 de maig de 1916. "Acció", juny 1916, p.3.
- (576) V. "Acció", agost 1916, p. 8; "Acció", setembre 1916, p. 15; i "Acció", desembre 1916, p. 5.
- (577) "Acció", octubre 1916, p. 10. El premi fou ofert per al tema: "La caiguda de Balaguer".
- (578) V. el segon capítol p.59 i el tercer, p.132-133.
- (579) "Acció", de març de 1917, p. 1. Sobre la intervenció de Rafael Pons, "Acció" de maig de 1920, p.2. assenyala: "Ben sabut de tots és que (Rafael Pons) entrà a formar part de l'activitat del Centre en 1908 amb motiu de celebrar un Concurs Lexicogràfic, iniciat per ell, i del qual en fou l'ànima portant el pes de la feixuga i laboriosa tasca en la que assolí un important èxit fins a la formació d'un Vocabulari de les Indústries tèxtils amb prop més d'unes 1.500 paraules tècniques, el qual ha anat perfeccionant i enriquint fins a unes 2.000. Aquesta primera obra ha sigut tinguda en gran estima per l'Institut d'estudis Catalans ja que aportà materials de valor immens a la catalogació de la Dialectologia Catalana publicada per les Ofici-

nes del Diccionari General de la Llengua Catalana." Recordi's el capítol segon, p. 59 , i el tercer, p. 132-133 .V. també PONS I FERRERAS, R.- El vocabulari català de les indústries tèxtils.- "Butlletí Escolar de les Escoles Mercantils Catalanes" 1 d'abril de 1917, p. 68-70.

- (580) Ja hem assenyalat més amunt (V.p. 352 , com la Secció de Propaganda Autonomista recomanava als socis la seva cooperació al Foment del Teatre Català i a d'altres institucions com l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, l'Associació Catalana de Beneficència i la Cooperativa Mutual Catalana (V. nota 480); a la primera, el Centre la subvencionava feia alguns anys, a la segona, el 1915 la Secció de Propaganda Autonomista, acordava destinar-li "12 pts. anyals en concepte de protectora de la mateixa". V. "Acció", febrer 1915, p. 6. Aquesta darrera secció, per un altre costat col.laboraria de diverses formes amb les dues primeres institucions esmentades, amb els beneficis de la festa d'infants i flors ja citada a l'apartat anterior, amb els guanys o sobrants d'altres actes o festes com hem vist alguns cops, amb la venda de postals editades per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana ("Acció", març 1917, p. 7). V. també, "Acció" -- juny 1915, p. 17; "Acció", setembre 1915, p. 3; "Acció" de novembre de 1916, p. 6; "Acció", novembre 1917, p. 5; "Acció", gener de 1918, p. 4; "Acció", d'abril de 1918, p. 4; totes les quals reprodueixen la crida perquè els socis cooperin a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i a l'Associació Catalana de Beneficència. Per a la cooperació amb aquestes dues entitats, V. -- GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 230.
- (581) Així, "Acció" de setembre de 1914, p. 11-12, comunicava que restaven tancades definitivament les subscripcions obertes per contribuir al monument a Verdaguer a Barcelona i a la col.locació d'una làpida a Balaguer commemorativa de caiguda d'aquesta a mans de Ferran d'Antequera, les quals donaven un import de 400 pts. la primera, i 18'50 la segona.
- La Secció de Propaganda, cooperava també amb una subscripció, a la construcció d'una placa commemorativa a col.locar al Fossar de les Moreres, a iniciativa de la Joventut Catalanista "Els nets

dels almogàvars" ("Acció" d'octubre de 1914, p. 6-7; de novembre de 1914, p. 6; de setembre 1915, p. 14-15; i de novembre de 1915, p. 5. També, la Memòria cit. de Guinart a la "Revista Anyal" de 1915, p. 227); igualment, el maig de 1916, el Consell Directiu -- del CADCI obria amb 50 pts., una subscripció per a l'erecció del monument a Pi i Margall, contribuint així a la sol.licitud de col.laboració feta per la comissió encarregada de dur a terme aruell monument (V. "Acció", juny 1916, p. 2 i 12; "Acció" d'agost de -- 1916, p. 7; "Acció", setembre de 1916, p. 15; "Acció", desembre -- 1916, p. 5, que comunicava el tancament de la subscripció amb la quantitat de 120 pts. Esmentem, també, la col.laboració a la pu-- blicació del recull de pœmes de Pblit i Buixareu, mitjançant la corresponent subscripció ("Acció" dels mesos de juliol 1915, p. 8; d'agost 1915, p. 8; i de setembre de 1915, p. 15); al monument a l'actor Iscle Poler, pel qual el Foment del Teatre Català inicia-- va una subscripció ("Acció" dels mesos d'octubre de 1915, p. 3 i de desembre de 1915, p. 6); a l'oberta per a col.locar una làpi-- da a la casa on morí Maragall, per a la qual el Consell Directiu lliurava 25 pts. ("Acció" d'agost de 1916, p. 4).

- (582) A part d'aquest lliurament, de 200 llibres de les Glorioses de -- Guimerà, per al concurs de lectura i escriptura de València que -- organitzava la Joventut Valencianista ("Acció", agost 1918, p. 5), esmentem l'assistència d'una "nombrosa comissió de socis del Cen-- tre" a l'indret del Parc on estava situat el bust a l'arbr català Lleó Fontova, per a dipositar-hi, com a homenatge, un ram de flors el 5 de setembre de 1915 ("Acció", octubre 1915, p. 5). Aquest -- butlletí, per un altre costat, feia constar que el Centre no s'ha -- via afegit a la manifestació, organitzada "amb tal objecte", "per haver l'associació Montero, iniciadora de l'homenatge, fet deve-- nir un acte oficial i ampulós, el que sols devia ésser una franca exteriorització dels sentiments del nostre poble". Citem també -- l'adquisició que feu el Consell Directiu del Centre, d'una llotja al festival del 14 d'abril de 1916 al Palau de la Música Catalana, "a profit" de l'Escola Catalana Mossèn Cinto ("Acció", juny 1916, p. 3), l'assistència de la Secció de Propaganda a la festa de re-- partiment de premis de la mateixa escola, el novembre de 1917 -- ("Acció", febrer 1918, p. 4), el dol expressat per la mort d'An-- toni Suñol l'abril de 1918 ("Acció" de maig de 1918, p. 5).

Per acabar, assenyalem que la Secció Permanent de Propaganda -- Autonomista, s'encarregaria el gener de 1915 de la confecció -- dels carnets de socis del CADCI. V. "Revista Ànyal" 1915, p. 264; "Acció", abril 1932, p. 40.

(583) V. més amunt, p. 300 i sgs.

(584) "La Veu de Catalunya", 2 de març de 1915. Més endavant figuraria als rengles de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Miquel Guinart, fóra elegit, a la renovació del consell directiu del -- mes de juny de 1917, secretari general del Centre, i el juny de 1918 president de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. V. "Acció" de juliol de 1917, p. 1, i "Acció" de juliol de 1918, p. 4. Si a més, pensem en la inclusió en aquesta mateixa junta de Josep Tarradellas, l'orientació cap a un nacionalisme més -- d'esquerra sembla perfilar-se, després de la dimissió de Puig i Esteve com a president de la Secció el novembre de 1917, i la seu va substitució per Rogeli Sirera fins el juny de 1918.

(584 bis) Recordem en aquest sentit, l'esmentada felicitació del CADCI als parlamentaris de la Lliga el juny de 1916 pel seu plantejament nacionalista a les corts de l'estat, dins de la línia marcada per Cambó en el seu discurs nacionalista pronunciat a la Festa de la Unitat Catalana, el 21 de maig de 1916, organitzada per la Lliga, per a festejar el seu triomf electoral recent, V. més amunt, la p. 362. Pel que fa a aquest moment de la Lliga, recordem també el que hem escrit al primer apartat d'aquest capítol, p. 263 i sgs. FABON J.- op. cit., p. 446 i sgs. POBLET, Josep M.- Història Cànica del Catalanisme. Barcelona, 1975, p. 255-257.

(585) V. p. 312 i sgs. dins d'aquest capítol.

(586) NOGUER I COMET, R.- "Anuari de Catalunya" de 1917, op. cit. p. 192, 193 i 199.

(587) V. més amunt, l'apartat Els dependents i la crisi, p. 271 i sgs.

(588) Ibid, p. 289 . . .

(589) NOGUER I COMET, R.- article citat "Anuari de Catalunya" 1917, p. 194.

- (590) Els dependents i la crisi, p. 214 i sgs.
- (591) V. el tercer capítol, p. 232.
- (592) V. el capítol tercer, p. 230 - 232.
- (593) Información que la Asociación de la Dependencia Mercantil de Barcelona, presentó a la Comisión Parlamentaria del Senado que entiende en el proyecto de Ley de regulación de la jornada de trabajo de la dependencia mercantil leído en el senado el día 12 de julio de 1914.- "Nuestro Programa", 3 d'agost de 1914.
Segons l'article primer del projecte de llei, s'establia "un -- descans continu d'onze hores, al menys, en els dies del dilluns al dissabte de cada setmana, a favor de totes les persones que prestin servei per compte de l'amo d'un establiment mercantil (...)" . V. el projecte de llei a la "Revista Anyal" de 1914, p. 162 i sgs.
- (594) "Asociación Dependencia Mercantil y periódico profesional Nuestro Programa -manifestava el telegrama- interpretando opinión to talidad dependientes comercio Barcelona, suplican V.E., se sirva enterarnos si es intención Gobierno someter consideración Cortes, presente periodo legislativo, para discusión y correspondiente aprobación proyecto regulación jornada dependencia mercantil. Aspiración unánimes dependientes españoles." Pere Gorga, com a president de l'Associació de la Dependencia Mercantil i Rossend Cardona, com a director de "Nuestro Programa", signaven el telegrama, que reproduïx "Nuestro Programa", 1 de novembre de 1914; "El Progreso", 31 d'octubre de 1914; "El Poble Català", 2 de novembre de 1914.
- (595) V. "Nuestro Programa", 1 de novembre de 1914; "El Progreso", 31 d'octubre de 1914; "El Poble Català" del 2 de novembre de 1914. Segons aquest diari del 3 de novembre de 1914, el president del Consell de Ministres, contestava: "Gobierno desea obtengan aprobación anteproyecto legislativo a ellas -les Corts- sometido -- atemperándose a las exigencias que imponen las actuales circunstancias".
- (596) "El Poble Català", 30 de novembre de 1914; "Nuestro Programa", 1 de gener de 1915. Entre les intervencions, segons aquest darrer periòdic, Calvet demanaria "libertad para instruirnos y obtener

salud"; Cardona i Sadurní de "Nuestro Programa", atacaria "duramente el internado, declarando que mientras el mismo exista no tendrá efectividad la ley de la jornada, siendo vergonzoso -afegiria- que en el siglo XX aún haya comercios en que exista esta esclavitud", i fustigaria a les autoritats pel seu "indigno proceder", en el que feia referència al descans dominical, "tolerando su incumplimiento (...) de la manera más escandalosa"; Josep Grau pels dependents barbers atacaria l'Ajuntament, les autoritats i la Junta Local de Reformes Socials per faltar als seus deures; Duch i Salvat de "El Poble Català", posaria aquest diari a la disposició dels dependents; i Daniel Sansó, remarcaria la necessitat de la unió "si queremos lograr el mejoramiento de la clase". Com a conclusió, s'adreçaria un telegrama al president del Consell de Ministres, en el qual la "Asociación de la Dependencia Mercantil, reunida en grandioso matín, con adhesión CADCI, Asociación General de Empleados de Escritorio y Asociación Ferrera, acuerdan pedir a V.E. inmediata presentación Cortes para su aprobación proyecto ley regulador jornada dependencia mercantil, atendiendo aspiraciones clase y protestar incumplimiento ley descanso dominical", signat per Pere Gorga.

- (597) V. el tercer capítol, p. 232. "Acció", novembre 1914, p. 8; "Acció", desembre 1914, p. 8. "El Poble Català", 31 d'octubre de 1914.
- (598) "Acció", març 1915, p. 8. V. el capítol tercer, p. 232. Recordem com entre els diversos actes projectats, hom pensava celebrar una reunió pública, amb l'assistència dels caps de les minories parlamentàries de Catalunya.
- (599) Esmentem un article sense signatura de "La Nació" del 28 d'agost de 1915, p. 5, sobre la regularització de les hores de treball: "Temps enrera -hi llegim, entre altres coses- hi hagué petites revoltes dels dependents de comerç per a obtenir la regularització de les hores de plegar el treball al vespre. Ara tot està tranquil i sembla que els burgesos es portin bé i que els dependents estiguin contentíssims de la formalitat, regularitat i justícia amb què els patrons compleixen llur deure d'homes que viuen en un poble civilitzat. No res d'això. Els burgesos segueixen fent-ne un gran massa (...) Tantost un obrer reclama el compli-

ment de la llei, l'acció de l'autoritat, que no és altra que fer que la llei es compleixi, actua vigorosament, obligant de mil maneres indirectes, de vegades per l'acció de la força, a aturar-se en la seva acció i sotmetre's al detentador de la legalitat i no s'ha vist mai que la força pública fes sentir la seva acció als patrons que sense parar manquen a la legalitat. I és que en el règim social individualista no hi ha altra legalitat que el voler i la conveniència dels estaments posseïdors de la riquesa i dels explotadors de l'esforç productor dels homes. Un hom no sap si trobaria res de més baix, sublevador i repugnant, que aqueixos burgesos que es consideren encara amos d'esclaus al posar amb gran cinisme obstacles al descans i a l'alegria del treballador.(...)."

- (600) "El Poble Català", 18 de novembre de 1915; "Nuestro Programa", 1 de desembre de 1915. Pere Gorga, en aquest míting, segons el darrer periòdic, es lamentaria de la "falta de entusiasmo de los dependientes en general" i recomanaria "perseverancia y fe para seguir luchando hasta conseguir vernos atendidos en nuestras justas aspiraciones; Batlle, entre d'altres coses, es lamentaria també de "la escasez de concurrentes, pues a un mitin así debieran haber venido todos los dependientes a quienes atañe y que son muchos"; Ribera del CADCI, "comenzó diciendo que habia venido, junto con otros compañeros, en representación del Centre, pero que no había venido -- preparado para tomar parte en el mitin. Recordó la campaña emprendida por su entidad en pro del cierre a las ocho, campaña que de -- momento todos secundaron logrando por entonces que en todas las esferas se hablase y se preocupase del asunto. Pedimos leyes (...) -- pero luego estas(...) no se cumplen, como pasa con el descanso dominical, porque las autoridades amparan a los patronos y les toleran toda clase de abusos. Manifiesta que a actos como el presente debieran acudir los dependientes en mucho mayor número que no lo hacen. Incitó a los concurrentes a que persistan con entusiasmo, -- procurando despertar las energias dormidas de sus compañeros. Concluyó diciendo que si los dependientes todos no secundan la acción de las entidades que ostentan la representación la clase, las leyes que les amparan en sus derechos y que les reportan mejoras serán un mito." "Una calurosa ovación --segons la mateixa publicació-- coronó sus últimas palabras". Duch i Salvat manifestaria que no li quedaven arguments nous que donar "por lo que tendrá que recurrir

a repetir lo que ya ha dicho otras veces delante de los mismos individuos pues echa de ver, y de ello se lamenta, que siempre nota la presencia de las mismas caras, hallando pocas fisonomías que no le sean ya conocidas de otras veces"; subratllaria que pel que -- feia als esforços pel compliment del descans dominical, "los verdaderos representantes y guardadores de la ley no es la policia si no los dependientes que con tesón la hacen cumplir. Los gobernadores son los culpables de esos desórdenes públicos; si ellos quisiesen no pasaría nada de lo que pasa." Esperonaria els dependents a què demostressin "tenacidad en hacer cumplir la ley del descanso dominical, porque de lo contrario (...)¿qué suerte correrá la ley de la Jornada Máxima? (...) Es un hecho indiscutible que las leyes no se cumplen si no hay energía por parte de los pueblos para velar por ellas." Pere Gorga resumiria i hom aprovaria dos telegrames a adreçar al ministre de la Governació pel descans dominical, i al president del Consell de Ministres per la mateixa -- qüestió i per l'aprovació "proyecto regulador jornada presente legislatura por constituir necesidad clase".

V. més endavant la p.383 i la nota 707.

- (601) Així, el 30 de juny de 1916, se celebrava una reunió de dependents, a la que s'hi havia convidat els que eren detallistes i els altres en general, convocada per la Secció d'Organització i Treball, a la qual hom hi llegiria "els informes emesos pel Centre i redactats pel director de les nostres oficines. Ramon Noguer i Comet, a propòsit dels projectes de llei de la jornada Màxima i del Contracte del treball, mereixent l'unànim aprovació dels concurrents. Els -- nostres propòsits són --afegia "Acció" d'agost de 1916, p. 8- que quan arribi el moment oportú de discutir aquests projectes de llei al Parlament Espanyol tinguem allí qui defensi els nostres interes sos, a qual objecte es demanarà el suport dels parlamentaris catalans per a què facin sentir les nostres veus i criteri, ja que, -- d'aprovar-se aitals projectes, perjudicarien grandiosament a la de pendència tota. Prosseguint les nostres gestions, per a quan sigui el moment d'emprendre una més forta i seriosa campanya, s'han --- adreçat mantes comunicacions i còpies dels informes a les socie-- tats afins, per a què, aleshores, ens prestin llur suport i assegurar millor l'èxit de les nostres tasques." Segons aquest butlle-- tí, la reunió fóra el 28 de juny de 1916, però segons "El Poble Ca

talà" del mateix dia 28 de juny, la reunió havia de celebrar-se el 30 d'aquest mateix mes i hom hi convidava també dependents que no fossin socis.

- (602) "El Poble Català" del 20 de novembre de 1916, assabentava, per exemple, que "els dependents ultramarins continuant la seva campanya, -comissions, recorregueren els carrers a les 9 de la nit per a interessar dels amos de tendes del compliment d'aquell acord, havent-se registrat alguns incidents en tendes en què els patrons es resistien a tancar". I afegia, el mateix diari: "Per a tractar d'aquest assumpte i sobre tot de regular la jornada màxima per a la dependència mercantil, el centre obrer maurista Nueva acción organitza un acte públic que tindrà efecte el dimecres per la nit al seu local -social". "La Nació" del 18 de novembre de 1916, p. 7, informava, per la seva banda, d'un míting fet a la Unió Ultramarina pel tancament a les vuit -noti's la divergència amb "El Poble Català" que parla de tancament a les nou.

Fins el novembre de 1917, no tornaria a sortir el tema de la jornada, a través d'un míting de la Unió Ultramarina a favor, també, del tancament a les nou, i en el que parlarien Pere Gorga i Rafael Fabregat pels auxiliars de farmàcia, Delfi Font, Joan Rovira i Amanci Domínguez, president de la Unió Ultramarina, que entre les diverses conclusions, aprovaria "emprender juntamente con las distintas entidades mercantiles de esta ciudad, una intensa campaña de opinión cerca de los Poderes Públicos para que hagan cumplir las leyes, así como interesar que sea un hecho la ley de la jornada y contrato de --trabajo".- "El Progreso", 17 de novembre de 1917.

- (603) V. "Acció" de febrer de 1915, p. 6. Aquest butlletí recordava la conferència feta per Xavier Calderó sobre l'habitació popular, la seva descripció de les dispeses per a dependents i estudiants i alguns models d'albergs que intentaven de superar els "perjudicis que tal manera de viure ocasiona a qui ha d'estar lluny de la llar", com ---- l'Albergo di Milano, per a dependents; i com d'aquesta xerrada "va --sortir-ne una idea que si bé de moment no va tenir efectivitat, ara, a iniciativa del president de la nostra Secció en Pere Palà, ja és un projecte i dintre de poc una realitat"

- (604) Així una comissió de la Secció d'Organització i Treball demanava el consell de Carme Karr, directora de La Llar, residència de -- noies estudiantes i professores, a qui el Consell Directiu del -- CADCI remerciaria la seva atenció a la comissió, segons "Acció" de febrer de 1917, p. 2. Hom consultà el Pare Català "qui regentava una residència d'estudiants a Lovaina", Mossen Pedregosa de la Casa de Família, a la Residència d'Estudiants de Madrid, a la Unione Cooperativa de Milano que sostenia l'albergo esmentat de Milà. V. "Acció" de març de 1915, p. 7-8. Igualment hom visita Xavier Calderó, a part de recollir un "aplec d'antecedents", segons "Acció" d'abril de 1915, p. 7-8. Finalment també es consultaria al soci protector Joaquim Regàs i al museu Social de Barcelona. V., pel que fa a aquesta qüestió, ESTREMS I BORRAS, J.- Memòria de la Secció Permanent de Relació i Treball. Curs de 1914-1918.- "Revista Anyal" 1915, p. 236.
- (605) "Acció" de març de 1915, p. 7 assenyalava que "abans de llançar-se a això deu tenir -la Junta de la Secció de Relació i Treball- la seguretat de l'èxit i s'ha pensat des del primer moment en fer un assaig, aquest assaig es faria, es farà, si ho aproven els socis, als dos pisos sobrers que el Centre té al seu casal."
- (606) A fi de saber el nombre de socis que "en cas de realitzar-se tal projecte s'hi hostatjarien".- "Acció", juny 1915, p. 17. També "Acció" de juliol de 1915, p. 9, que, a més, assenyalava els beneficis que hom obtindria de l'hotel.
- (607) A finals d'octubre de 1915, segons "Acció" de novembre de 1915, p. 6. Aquest mateix butlletí anunciava una segona reunió a mitjans de novembre, en la que, "segons el resultat de gestions que s'estan efectuant, seria probable fos acordada la data de celebració d'una Junta General de socis per a sotmetre a la seva aprovació tots els treballs realitzats fins avui encaminats a portar a bon terme el nostre comès".
- (608) Joaquim Estrems, a la memòria citada del curs 1914-1915 de la -- Secció de Relació i Treball subratllava: "Però nostre gran ideal, en el que hi hem posat tot nostre saber i totes les nostres esperances, i en el que hi treballem des de mitjans de curs, és el que aviat serà realitat vivent: l'Hotel per a Dependents. I dic que

aviat serà realitat, perquè en aquesta casa tot ha nascut així, essent de primer un somni, pel misteri que porta en si una ferma voluntat i un gran amor als ideals nobles i a la pàtria, s'és -- anat transformant, i al cap de poc ja ha estat un projecte sobre el paper i poc temps més tard ja ha estat realitat palpable. Ja veieu, doncs, com el que a meitat de curs era un somni que niava al cervell dels individus de la Secció de Relació i Treball, amb un pas més serà un orgull pel nostre Centre. (...) Quan a darrers de l'any passat nostre president explanà la idea davant dels demés individus reunits en junta, ens sentirem tots amarats de l'entusiasme que el posseïa. Compreniem els grans beneficis que podria reportar als que es veien precisats a raure en una despesa.

Aquest Centre, que en tants dels aspectes de la vida afavoreix al nostre estament, no pot pas deixar que aquest nucli immens de consocis nostres que, per contingències de la vida, deixa la família i se'n va a ciutat, se senti enyoradís d'aquella llar que ell deixa, tot amor, tot respecte. (...) És per això que us demanem ajuda, consocis nostres: necessitem de vosaltres com de nosaltres mateixos."- "Revista Anyal" 1915, p. 235-236.

Sembla que, efectivament, el projecte era mogut per l'entusiasme de Pere Palà, car "Acció" de maig de 1915, p. 9, parla de la suspensió "en part" de treballs d'aquest projecte, de manera momentània, a causa de "l'absència i malaltia respectivament de nostres president i secretari", malgrat el qual "l'entusiasme no ha decaigut un moment entre els individus d'aquesta Secció, havent-se renuat la confecció del reglament que ha de regir la novella institució (...)".

(609) V. més amunt, L'evolució del CADCI entre 1914 i 1918, p. 305.

(610) ESTREMS I BORRAS, J.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 232. Hom hi manifestava també: "Si el curs que ara fineix no ha estat pròdig en fruits saborosos per a la Secció (...), no per això ha deixat d'escampar-se bona llavor que un dia o altre germinarà; i si bé nostra feina en aquest temps no ha tingut el sorollós entusiasme d'aquelles glorioses campanyes d'anys enrera, d'aquells moviments pro treball intensiu i pro tancament a les vuit, no per -- això ha deixat de fer-se la tasca, la qual ha estat de laboratori aquest any, si els anteriors fou de via pública".

- 611) Ibid, p. 232.
- 612) V. més amunt, Els dependents i la crisi, p. 274.
- 613) -V. més amunt, L'evolució del CADCI entre 1914 i 1918, p. 277.
- 614) Noguer i Comet, a les seves memòries inèdites, equivocadament situa aquesta reforma estatutària, a la seva segona etapa de direcció de les oficines del CADCI, el 1921, però fora d'aquesta falla de memòria, la descripció és ben vàlida, Per un altre costat, Noguer y Comet, efectivament s'encarregaria d'aquesta tasca, car desenvoluparia el seu càrrec de cap de les oficines del Centre des de juliol de 1912 fins el 31 de desembre de 1916, per a tornar-hi un altre -- cop, com hem dit, el 1921 fins el 1926.
- 615) NOGUER I COMET, R.- Al llarg de la meua vida.- Memòries inèdites.
- 616) El qualificatiu d'"entitat obrera", venia fixat ja en el titulat mateix dels estatuts i en l'article primer del primer capítol dels mateixos. V. el capítol tercer, p. 96.
- 617) Ja hem assenyalat, en començar, i també al capítol tercer, p. 232. que el juliol de 1914 hom havia acordat una quantitat de subvenció, com a "primer pas", per a l'organització de la Caixa de Resistència o "caixa especial per a despeses de campanyes socials", a raó "d'un cèntim mensual per soci actiu" ("Revista Anyal", 1915, p. 267) Aquesta subvenció figura igualment als pressupostos del CADCI dels anys d'aquest període (1914-1918).
L'article 25 del Reglament d'Organització i Treball, per un altre costat, definia els cabals de la Caixa de Resistència que havien -- d'ésser usats exclusivament "en actuacions de caràcter social pròpies de la Secció".- Reglament de la Secció Permanent d'Organització i Treball... Op. cit., p. 58.
- 618) Reglament de la Secció Permanent d'Organització i Treball dins dels Estatuts del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, Entitat Obrera, p. 55.
- 619) Ibid, p. 55. Segons l'article tercer d'aquest reglament mateix, eren socis d'Organització i Treball, "tots els socis actius del Centre que hagin sol·licitat la seva inscripció en aquesta Secció Permanent". Segons l'article cinqué, la secció fóra regida per una junta de govern, formada per un president, caixer, secretari, vocal directiu, vocal secretari, i pels presidents, "amb caràcter de vocals --

nats de la mateixa, de les agrupacions gremials que, de socis del Centre, puguin crear-se. Per l'article 27, en cas de dissolució de la Secció, els seus cabals passarien al CADCI, i per l'article 28, el domicili social de la mateixa "serà sempre" el del CADCI. Ibid, p. 55, 56 i 59.

- (620) V. L'evolució del CADCI entre 1914 i 1918, p. 297 .
- (621) V. a més, p. 290 i 297 , dins d'aquest capítol.
- (622) En d'altres llocs ho hem subratllat. V. P. 297 , per exemple.
- (623) V. el tercer capítol, p. 161 i sgs.
- (624) "Acció", desembre 1914, p. 8.
- (625) V. Reglament cit., Estatuts del CADCI citats p. 59. La reforma del Reglament del 12 de novembre de 1917, ampliaria el nombre de gremis amb el de dependents afectes al servei marítim, i definiria "millor" el d'escriptori que passaria a nomenar-se - - d'"Escriptori i Banca", com assenyaalem més endavant, a la p. ³⁹⁴ 11 dins d'aquest capítol. V. "Acció", novembre 1917, p. 5.
- (626) V. la recensió d'aquesta reunió a "El Poble Català" del 16 de febrer de 1916.
- (627) V. més endavant, p. 384 i sgs.
- (628) V. més endavant, p. 394 i sgs. Pel que fa a les dificultats per a l'agremiació, són significatius els mots d'"Acció" de maig de 1916, p. 7, en comentar la constitució del Gremi de Viatjants: "Aquesta Secció -d'Organització i Treball-, en vista de l'entusiasme despertat per la constitució del gremi de Viatjants i --- Corredors i de la fecunda tasca que poden portar a cap tots --- ells, està estudiant la constitució dels altres gremis per a --- que així cada un dediqui totes les energies a aquelles qüestions particulars i pròpies i tots plegats a aquelles que afectin a - l'estament en general".
- (629) "La Nació", 23 d'octubre de 1915, p. 6.
- (630) V. així, sota el títol genèric Aspectes de la lluita. Notes del viatge: ESCAPA, J.- Cas vergonyós.- "La Nació", 30 d'octubre de 1915, p. 5, sense signatura, Anem a l'organització.- "La Nació" 20 de novembre de 1915, p. 7, que remarcava com era "dolorós que, per més que un hom s'esforci i per més sacrificis que fa-

ci en profit de les cases que representem nosaltres, mai es faci prou i sempre estiguem exposats -com tots el obrers en general- a haver de passar una vellesa plena de penalitats i misèria. I és més dolorós encara en el nostre estament que en alguns altres, perquè el viatjant ha de passar-se la joventut -- fent de rodamón i tenint la vida en perill, sense conèixer l'escalf de la família (...). Entenc que els nostres patrons, si veien el nostre estament legal i seriosament constituït, no podrien desatendre cap de les demandes que els fèssim i fins em sembla que no hauríem d'acudir a procediments violents per a -- obtenir millores de treball i també aquella justa participació en els beneficis (...). Així doncs, (...) fem aquesta unió de viatjants catalans (...); fem per manera de juntar al nostre moviment a tots els dependents de comerç, i en centres, fondes, -- cafès, i per tot arreu on tenim costum d'anar els viatjants, -- parlem del nostre projecte, Enviem els nostres escrits fora de Catalunya, car hi ha molts companys nostres, que continuament -- ven per altres terres, que no podran enterar-se dels nostres -- propòsits si no ens esforcem per remetre'ls la nostra propaganda." QUINTANA, P.- Demano la paraula, - "La Nació" del 27 de novembre de 1915, p. 7, que enumerava diverses iniciatives que -- els viatjants podrien prendre. ESCAPA I LLACH, J.- Comencem a posar els fonaments.- "La Nació", 4 de desembre de 1915, p. 5. ROVIRA, R.- Siguem-hi tots.- "La Nació", 11 de desembre de 1915, p. 4. SOLE, Ll. M.- "La Nació", 18 de desembre de 1915, p. 8, -- que recomanava aprofitar el Nadal per a celebrar la primera assemblea de viatjants, la qual constituïria un primer pas per a poder comptar "en poc temps", amb "una potent organització". PONT, S.- Cartes als viatjants I.- "La Nació", 1 de gener de 1916, p. 7, que manifestava entre d'altres coses: "Companys! ¿No seria convenient estendre la idea de perfecció, de companyerisme pràctic, no aquell companyerisme de paraules i compliments sinó de fets, en benefici de tots? Què vol dir que dos -- viatjants treballin el mateix article: no poden ésser veritables companys i amics? Qui són els que s'han de fer la competència, els viatjants o les cases? Què vol dir que uns puguin anar en fondes de sis pessetes o més i que altres només vagin a les de quatre: no podem formar tots causa comú amb el nostre ideal?". PONT, S.- Cartes als viatjants II.- "La Nació", 22 de gener de

de 1916, p. 6.

- (631) "La Nació", 22 de gener de 1916, p. 7. "Creiem que els vostres nobles propòsits -assenyalava el comunicat d'Organització i Treball- poden tenir dins la nostra entitat, una ràpida i fàcil -- consecució, car l'especial organització del nostre centre us donarà els elements adequats a tal objecte, els quals difícilment trobaríeu fora d'ell. Dins d'aquesta Secció d'Organització i -- Treball, la qual, per als efectes legals pertinents, té personalitat jurídica pròpia, com a branca autònoma que és del Centre, hi trobareu ja rudimentàriament formada l'organització professional que esteu desitjant crear, i no tindreu necessitat, per tant, més que d'enfortir-la i d'intensificar la seva actuació -- amb el vostre concurs".
- (632) "En efecte -afegia el mateix comunicat-: dintre d'aquesta Secció els socis del Centre -els quals hi poden pertànyer tots- s'agrupen, segons la mena de treball de cadascú, en diferents gremis, tots els quals tenen representació pròpia dins la Junta de Govern de la Secció. Un d'aquests gremis, és el de Viatjants i -- Corredors, i us podem assegurar que els companys que avui el -- formen us rebran amb aquella intensa alegria amb què els lluitadors veuen l'arribada de nous combatents que venen a engroixir llurs rengleres i lluitar per l'ideal comú".- Ibid, p. 7.
- (633) "Inclús ens permetem creure -afegia- que és integrant el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (...) -- com podreu millor veure convertides a la realitat les vostres nobles aspiracions. Perquè dins la nostra entitat trobareu ja esplèndidament desplegades dues de les actuacions que amb fina percepció de la realitat social, assenyalau a la vostra projectada organització, per tal que aquesta pugui arrelar i donar -- abundosos fruits: l'acció patriòtica i l'acció mutualista".- -- Ibid, p. 7.
- (634) Ibid, p. 7.
- (635) ESCAPA I LLAC, J.- Els inútils.- "La Nació" del 10 de juny de 1916, p. 3-4.
- (636) "No volem fer-nos ressò -manifesta- de les insídies de que fan arma per a combatre nostra actuació honrada una part petita -- dels companys de treball nostres, plens de recel i malevolença,

perquè llur actitud ens prova que són uns pobres d'esperit, que no poden capir la importància de nostra organització. Aquests són els sense ideals; els detritus que hi ha en tots els estaments, els quals, incapaços de concebir res noble, s'entretenen dificultant la feina dels tot cor, del convençuts."-GUAL, I.- Constitució.- "La Nació", 29 de gener de 1916, p. 5.

(637) "Ens plau en gran manera -assenyalava també Ignasi Gual- que -- una entitat de tan alta cultura s'hagi adonat de nosaltres i -- ens ofereixi la seva pròpia organització perquè puguem actuar tot seguit sense haver de passar els contratemps que necessàriament deu passar un organisme novell. Ens ho donen tot fet: completa autonomia en nostra actuació, i efectivitat a nostre programa, això és, satisfacció, de moment, de les necessitats més precises, com són:

1. Auxili en cas de cessantia
2. Socors en cas de malaltia o mort
3. Borsa del Treball
4. Comissió Permanent de Relació i Treball.

Aquesta és una de les bases més trascendentals per a l'execució dels treballs que cal fer per a resoldre el problema del millorament social nostre."- Ibid, p. 5.

(638) PONT, S.- Cartes als viatjants III.- "La Nació" del 5 de febrer de 1916, p. 6, que entre d'altres coses, assenyalava la necessitat de "crear una mena d'acadèmies de viatjants, on anessin tots els aprenents de comerç que volguessin ésser viatjants", les assignatures de les quals foren Càlcul Mercantil i Correspondència, Idiomes -català, castellà, francès i anglès-, Psicologia, Urbanitat, Higiene, i Geografia. GELABERT, P.- El nostre deure.- "La Nació", 4 de març de 1916, p. 5. SOLER, F.- Asso--ciem-nos.- "La Nació", 22 d'abril de 1916, p. 7, que subratllava que després d'haver debatut prou la qüestió, ja era hora -- d'associar-se i constituir l'organització escaient per als viatjants. "Això serà -subratllava- la reunió que ha de celebrar-se demà (...) al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (...) d'on haurà de sortir la potent organització que tan precisa se'ns fa (...)."

(639) V. la convocatòria a "La Nació" del 15 d'abril de 1916, p. 7. "La decisió de celebrar aquesta reunió -s'hi llegeix-, és degu-

da al gran nombre de viatjants que han ingressat al Centre des de que fou publicada a (...) La Nació la lletra de la Secció de Relació i Treball (...). El fet d'invitar a la reunió únicament als socis actuals del Centre -afegeix el mateix periòdic-, --- obeeix -ens diuen- a l'interès de constituir ara el gremi, per tal que els seus directors puguin estudiar àmpliament els diversos problemes a resoldre per la classe de viatjants. Tan -- aviat sigui enllestida la tasca, es cridarà a una reunió extraordinària a tots els viatjants, siguin o no socis del Centre per tal d'exposar-los-hi la feina a fer i emprendre's una decidida acció que pugui esdevenir fructífera als interessos i aspiracions dels viatjants i corredors de comerç i de la indústria," V., també, "Acció", abril 1916, p. 6; i "El Poble Català", 19 d'abril de 1916.

- (640) "La Nació", 10 de juny de 1916, p. 4. "El Poble Català", 26 -- d'abril de 1916. GUAL, I.- Constitució del Gremi de Viatjants i Corredors del Comerç.- "La Nació", 6 de maig de 1916, p.5. "Acció", maig 1916, p. 7. La junta, fóra formada per Antoni Nadal i Vicens, president; Antoni Sibina, vice president primer; Ramon Orriols, vice president segon; Enric Valls, caixer; Antoni Puncernau, sub caixer; Joan Martínez Cuní, Josep Salué, i -- Rafael Bruguera, vocals; Enric Creus, secretari; Joan Mestres, vice secretari primer; i Narcís Seuba, vice secretari segon. Hom nomenà una junta nombrosa a causa de l'absència dels viatjants de Barcelona la major part de l'any, a fi de comptar amb membres suficients de manera contínua a Barcelona. Aquesta reunió és la que donava lloc al comentari esmentat del butlletí "Acció", a la nota 628 d'aquest capítol.
- (641) "Acció", juny 1916, p. 14. Segons "La Nació" del 10 de juny de 1916, p. 4, els 200 viatjants convocats per a la reunió del 23 d'abril, "avui quasi" havien estat doblats.
- (642) "Acció", juny 1916, p. 14.
- (643) "La Nació" del 10 de juny de 1916, en publicava la convocatòria, sota la forma d'un manifest, potser l'al·ludit pel butlletí -- "Acció" de juny de 1916, esmentat a la nota anterior. "Volem entrar de ple a la vida social de Catalunya -hi llegim-, i ocupar el lloc que ens pertoca; treballarem per a aconseguir per tots els mitjans lleals, aquelles millores morals i materials

de les que tan mancat està el nostre Gremi, avui oblidat de tothom i poc respectat per molts. I com a projectes, exposava la convocàtoria: "Farem campanya per a aconseguir la reducció de tarifes de ferrocarrils, i una tarifa especial per a les caixes de mostres dels viatjants; anirem a la consecució d'una reducció de preus en les línies de tramvies d'aquesta ciutat, pels corredors de comerç de plaça (...); a fer adquirir pel nostres caps, una assegurança de vida i d'accidents de treball, millora que disfruta el més modest obrer manual i que no tenim nosaltres -- que estem exposats diàriament a ésser víctimes d'ells. També, i amb l'ajuda del Centre, pensem obrir un curs de conferències -- culturals, relacionades, la major part, amb assumptes de viatge i comercials, perquè el viatjant pugui perfeccionar-se. Volem crear una Biblioteca, on el viatjant i corredor pugui fer consultes de tot el relacionat amb el seu important treball. Organitzarem amb l'ajuda de tots vosaltres, un Registre d'informes comercials, assumpte molt important i que tan mancat n'està el nostre estament."

La recensió de la reunió a "Acció" de juliol de 1916, p. 5.

- (644) ESCAPA I LLAC, J.- article cit.- "La Nació", 10 de juny de 1916, p. 3. "La Nació" encara prosseguiria publicant algun article sota el titular esmentat Notes del Viatge, com el de Ramon Abella, titular Adhesió, que manifestava aquest sentiment envers l'"amic Gual" i els "amics de La Nació", pel que feia referència a la campanya empresa que havia desenvolupat en la constitució del Gremi, i publicat a "La Nació" del 13 de novembre de 1916, p.5. Remarquem, per acabar, que aquest Gremi no era l'única entitat dels viatjants, car existia una Associació de Viatjants del Comerç i de la Indústria, la junta directiva de la qual, era presidida el gener de 1917 per Salvi Iborra i Guillemot, que comptava amb socis de número i protectors, i que era més aviat una entitat mutual (V. "El Poble Català" del 17 de gener de 1917), i un Centre de Viatjants i Representants (V. la nota 652 d'aquest capítol mateix).

(645) "Acció", agost 1916, p. 4.

(646) "Acció", juliol 1916, p. 4. "Donem aquest avís -subratllava la nota feta pública pel Gremi-, perquè no estem disposats a què es repeteixi el que, d'alguns anys a aquesta part, sovinteja,

o sigui, que, quan s'arriba a l'estiu, algun fondista -pocs per ara- omple el seu estatge d'estiuejadors, sense guardar als -- viatjants les consideracions a què tenim dret".- "La Nació", 8 de juliol de 1916, p. 7.

(647) V. "Acció", agost 1916, p. 9. Subratllem que el consell general ordinari del Gremi de Viatjants i Corredors del 6 de gener de 1917, aprovaria la supressió de la quota mensual voluntària implantada amb caràcter transitori, i acordaria de lliurar a la Biblioteca del Centre "tots els llibres que alguns entusiastes de nostre Gremi ens havien donat per a la nostra biblioteca. - Quedant exceptuats d'aquest acord tots els de caràcter professional."- "Acció" de febrer de 1917, p. 10.

(648) "Acció", setembre 1916, p. 16.

(649) Així, "Acció" de setembre de 1916, p. 16 esmenta una lletra signada per diversos "companys, fent-nos sabedors de certs abusos comesos per la Companyia d'autos que fa el servei de Calaf a -- Ponts, Seu d'Urgell i Puigcerdà. No cal dir -afegia el butlletí- que procurarem fer valer els nostres drets d'una manera -- enèrgica davant d'aitals atropells, no solament en aquest cas, sinó en quants els ocorrin als socis del Gremi i ens ho notifiquin. "El 19 de setembre de 1916, efectivament, com a protesta per aquells "abusos", consistents en el gran retard en el viatge de la Seu d'Urgell a Calaf (4 viatjants havien estat 9 hores per a traslladar-se d'un lloc a l'altre) i haver estat tractats incorrectament en formular reclamacions pels perjudicis ocasionats, el Gremi de Viatjants i Corredors adreçava una lletra a l'Alsina Graells, tot exposant aquests fets, els quals s'havien repetit diversos cops, segons els signataris, i en la que se'l comunicava "que no estem disposats a què semblants -- desconsideracions es repeteixin i advertint-los que si no s'hi posa esmena, usarem de tots els recursos legals per a emparar als perjudicats, farem les reclamacions en dret pertinents, i ens valdrem de la premsa per a què el públic sàpigui a què -- atendre's respecte el servei d'automòbils que vostés tenen establerts".- "Acció" d'octubre de 1916, p. 11.

Aquest mateix butlletí, del mes de novembre de 1916, p. 7, asabentava de la resposta de la companyia, tot excusant-se "en la manca de material deguda a les actuals circumstàncies" i --

assenyalant que escoltairen i procurarien atendre "quantas deficiències observem en el servei".- "Acció" de novembre de 1916, p. 7. "Acció" d'octubre de 1916, p. 11, per un altre costat, informava que, a partir del 25 d'octubre de 1916, estarien llestos uns "carnets formularis de reclamacions" a lliurar als "socis viatjants que ho sol.licitin". V. També una altra protesta a "Acció" de febrer de 1917, p. 6 contra els "abusos" dels que explotaven una "carrera de carruatges". Igualment, "Acció" d'abril de 1918, p. 6., reaccionava contra els "abusos" d'un agent d'una casa de transports a Ripoll, el qual "s'equivocava molt sovint quan es tractava de cobrar-nos els ports de les nostres caixes".

- (650) Així ho feu respecte de la mateixa Alsina Graells, en rebre -- aquella lletra de la companyia esmentada a "Acció" de novembre de 1916, p. 7. si bé sense resultats, almenys de moment, segons aquest mateix butlletí; respecte de la Companyia Anònima de -- Tramvies de Barcelona ("Acció", desembre de 1917, p. 7). La Junta de Gremi, en la reunió del 28 de juliol de 1917, decidiria d'insistir novament sobre aquesta qüestió ("Acció", d'agost de 1917, p. 10). Aquest butlletí darrer, per un altre costat assabentava del descompte ofert als socis del Gremi per una agència de transports. V. en el mateix sentit, "Acció" d'agost de 1918, p. 7.

Remarquem també que l'"Acció" citada d'agost de 1917, p. 10, manifestava que "ara com ara no creiem oportú fer gestions" per aconseguir descomptes de les companyies de ferrocarrils, car -- "tindríem probabilitats d'anar a un fracàs. Les circumstàncies anormals que estem creuant a causa de la guerra, no són les més a propòsit per a demanar rebaixes de preus o altres concessions. Avui no hem de fer res més, que seguir organitzant-nos, fer una personalitat grossa del Gremi de Viatjants i Corredors, i no dubteu amics viatjants, que ço que avui sembrarem, donarà fruits esplendorosos quan hagin passat el mal temps d'avui."

En un altre ordre, el Gremi obtenia també rebaixes de diverses cases. V., així, per exemple, "Acció" de setembre de 1916, p. 16 que assenyalava amb més de 50; "Acció" de gener de 1917, p. 12 que n'assenyalava dues més.

(651) V. així, "Acció" de febrer de 1917, 11; "Acció" de març de 1917, p. 11, que assabentava de diverses iniciatives contra la companyia del Nord: exposició al Ministre de Foment, telegrams als diputats el 13 de febrer perquè interpel·lessin al govern "per a què obligués a dita companyia a complir amb la llei i demanar al mateix temps un correctiu contra el sub cap senyor Sarratia, per les formes que va usar contra un dels passatgers"; "Acció", de juny de 1917, p. 16; "Acció" d'octubre de 1917, que protesta va contra la mateixa companyia, i interrogava: "¿I el Foment -- del Treball Nacional, la Cambra de Comerç, etc., etc. què és ço que fan? Amb tot el respecte ens dirigim a les primeres autoritats d'aquesta capital per a què es preocupin de tan important qüestió, ja que al fer-ho així posaran remei a tan gran desorganització (...)." "

Amb motiu d'un accident ferroviari dels serveis de la mateixa companyia, set viatjants del Gremi adreçaven un telegrama de -- protesta al Govern contra aquella companyia, protesta a la que s'adheriria el Gremi mateix amb un altre telegrama al Ministre de Foment, el febrer de 1918. V. "Acció" de març de 1918, p. 7.

(652) Així contra la supressió dels bitllets kilomètrics, el Gremi -- adreçava un telegrama a Cambó, ministre de Foment en aquells moments, el març de 1918, manifestant el disgust per aquella supressió a partir del primer d'abril, que causava "trastorns incalculables viatjants, veritables fomentadors riquesa nacional", i tot demanant que intercidís "urgentment companyies ferroviàries cas que s'empenyin projectada supressió, conveniència ineludible establir bitllet kilomètric especial per a viatjants -- avui més necessari que mai, per a donar impuls noves indústries. No dubtem recte criteri i reconeguda activitat V. E. atindrà -- nostres precs (...)." - "El Poble Català", del 23 de març de 1918 Cambó contestaria, amb un altre, manifestant que no es tractava de "suprimir els bitllets kilomètrics, sinó de modificar i unificar les tarifes vigents". - "Acció", abril 1918, p. 6-7. Tanmateix, aquesta modificació i unificació suposava un augment del 25% en els preus dels kilomètrics, cosa que provocava la reunió el 21 d'abril de 1918, al CADCI, de Salvi Iborra de l'Associació de Viatjants del Comerç i de la Indústria, Vicent Valls -- Cortés del Centre de Viatjants i Representants i d'Antoni Nadal del Gremi de Viatjants a fi d'iniciar una campanya contra --

aquesta mesura. V. "Acció" de maig de 1918, p. 6-7.

- (653) Aquest tema fóra el que motivaria la campanya més important - del Gremi i a la que el butlletí "Acció" i el "Butlletí del Gremi de Viatjants i Corredors", hi dedicarien bon espais. Es mentem, com a síntesi d'aquest conflicte, l'article d'Antoni Nadal, a aquest darrer butlletí: "Quan encara estàvem al començ d'organització (no èrem 400 associats), va sorgir una qüestió entre la Asociación de Hoteleros de Cataluña i el nostre Gremi, degut a la manera d'apreciar unes reformes que volia establir des del primer de gener de 1917, l'esmentada Asociación". El 15 de novembre de 1916, efectivament, aquesta associació havia intentat implantar unes bases que comportava una alça de preus que el Gremi rebutjava i que produïa una "forta excitació" entre els viatjants segons "Acció" d'abril de 1932, p. 32. Havia d'ésser refusada especialment la conclusió segona d'aquestes bases que suposava la supressió del vi en els coberts. "Aquest Gremi -manifestava Antoni Nadal- amb un esperit ampli de contemporança, va fer l'impossible per a què no esclatés el conflicte que va sorgir en diferents poblacions catalanes ... Abocats a ell, el Gremi de Viatjants i Corredors, sol, sense intel·ligències amb ningú, i comprenent, amb plena consciència, que si malauradament fracassés amb la seva empresa, podia esdevenir el desastre i potser la mort del novell Gremi, es llança resoltment a complir els acords presos a l'assemblea del 6 de gener (...)". En aquesta assemblea, que era del Consell General del Gremi, hom donà compte de les respostes rebudes a la lletra, adreçada pel Gremi, als fondistes de Catalunya demanant-los-hi deixessin "per un altre temps la implantació d'un esmentada que a Catalunya tots els viatjants rebutgen"; hom acordà d'adreçar cartes de mercès als que havien contestat positivament i aprovà una proposició, "la qual es farà imprimir i repartir per tot arreu" en la que s'assenyalava que en el "successiu s'abstinguin en absolut els viatjants d'anar a cap fonda on regeixi l'esmentada conclusió segons". V. "Acció" de febrer de 1917, p. 10 i 11, i "El Poble Català" del 8 de gener de 1917. Segons "Acció", d'abril de 1932, p. 32, l'assemblea de viatjants trencava les relacions amb aquella associació d'hotelers i "quinze dies de lluita acciden-

tada són a bastament suficients per a enderrocar la potent associació". Segons Antoni Nadal, la lluita fou portada "amb admirable disciplina (exceptuant comptades i ja previstes excepcions), acabant als pocs dies la primera gúspira de rebel·lió amb un sorollós èxit per al nostre Gremi, ja que a més de gaudir ço que demanava tot justament i consolidad la nostra força i la unió del viatjant, va donar lloc que vinguessin amb nosaltres, estimadíssims companys, que en nombre de més de dos centenars s'associaren. Altres incidents ocorreguts en diferents llocs foren ràpidament resolts favorablement pel Gremi, provant palesament, per l'esdevenidor, el que podrà la nostra organització. Queda per ben sentat que el Gremi de Viatjants i Corredors també va saber triomfar per la força, pel dret que li donava la raó, en aquells moments."- Nostre triomf.- "Butlletí del Gremi de Viatjants i Corredors del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria", p. 1-2. "Acció" de febrer de 1917, p. 11, per la seva banda, afirmava també que el 15 de gener quedava el conflicte resolt amb l'associació d'hotelers, de manera satisfactòria. El Gremi, tanmateix, continuaria desplegant campanyes i iniciatives contra aquells fondistes que persistien en implantar l'esmentada conclusió segona com passà amb fondistes de Lleida i Tarragona, especialment amb els de la primera. V. així, "Acció", març 1917, p. 11-12; "Acció" d'abril de 1917, p. 9-10; "Acció" de maig de 1917, p. 9-10. "Acció" de setembre de 1918, p. 18, remarcava un èxit del Gremi en obtenir una millora de les condicions de les fondes mallorquines. El butlletí "Acció" anava donant informacions sobre els èxits obtinguts, les condicions econòmiques de les fondes, les iniciatives com el Casal dels Viatjants de Manresa, o el projectat d'establir a Lleida, etc. V. així, "Acció", febrer 1917, p. 10-12; "Acció" de març de 1917, p. 11-12; "Acció", juliol 1917, p. 11; "Acció", octubre 1917, p.8-9; "Acció", novembre 1917, p. 6-7; "Acció", abril 1918, p. 7; "Acció", maig 1918, p. 6, etc.

- (654) El Gremi desplegaria en aquest sentit diverses campanyes, tant per la higiene, en uns casos, com per la qualitat mínima de les condicions generals de les fondes, en especial contra fondistes de Lleida. V., per a l'actuació del Gremi en aquest camp, "Ac--

ció" de novembre de 1916, p. 7; "Acció", gener 1917, p. 12 que transcrivía una lletra del Gremi a tots els hotels i fondes -- d'Espanya respecte del tema de la higiene; "Acció", febrer 1917, p. 10-12; "Acció" de juny de 1917, que informava de les queixes dels viatjants per la situació i mal servei de les fondes lleidatanes Espanya, Suís i Palace-Hotel i de la decisió del Gremi de boicotejar-les; "Acció" de juliol de 1917, p. 11 que assabentava com, al consell general ordinari del Gremi, del 9 de -- juny de 1917, la "Qüestió palpitant va ésser preguntant tots -- els companys com estava l'assumpte d'aquells... diguem-ne --- senyors de Lleida, demostrant l'estat d'unanimitat i profunda indignació que n'està posseïda la nostra classe envers aquells als que nosaltres hem ajudat a pujar i ara ens desprecien". V. també, "Acció" d'agost de 1917, p. 9; "Acció" d'octubre de 1917, p. 8-9; "Acció", novembre 1917, p. 6-7; "Acció", desembre 1917, p. 5-6; "Acció" d'agost de 1918, p. 6; "Acció", setembre 1918, p. 11, etc., en general amb qüestions relacionades amb la higie ne, condicions o atencions que podien afovir o perjudicar als viatjants de Comerç a Catalunya o fora d'ella.

Val a dir, pel que fa a la campanya per la higiene de les fondes, que el Gremi de Viatjants i Corredors, obtenia el gener de 1917, l'adhesió de l'Associació de Viatjants del Comerç i de la Indústria de Barcelona i del "Centro de Viajantes y Representantes de Bilbao". V. "Acció" de febrer de 1917, p. 11-12.

Pel febrer de 1918, per un altre costat, el Gremi procedia a l'elaboració d'un "Registre de fondes" amb caràcter ferm i general per Catalunya i illes Balears, i com assaig a totes les altres regions d'Espanya".- "Acció" de març de 1918, p. 7.

- (655) Esmentem aquí, les conferències primer anunciades per el mes de febrer de 1917, i celebrades finalment, el 17 i 25 de març de 1917, a cura respectivament de Francesc Cambó sobre "L'acció privada en la vigorització de l'economia catalana" i Quis Sedó sobre "La llei d'indústries i la producció espanyola". Les conferències, que havien estat ajornades a causa dels compromisos parlamentaris de Cambó i Sedó, obtindrien un gran èxit de públic "Nostra gran sala d'actes estava atapeïda de gom a gom d'entusiastes de totes les classes socials, veient-hi amb goig un --

gran estol de viatjants ansiosos de fruir aquests actes que tant ens dignifiquen. De Sabadell, Terrassa i moltes altres poblacions fabrils vegèrem nombroses comissions, sobressortint - les de nostres (...) companys del Centre de Dependents d'aquella ciutat. Firmat pel bon amic Ribot, i en representació de tots els viatjants catalans que es trobaven a l'esmentada data a Saragossa, es rebé un entusiasta i patriòtic telefonema adherint-se a l'acte."- "Acció", d'abril de 1917, p. 9. Les dues conferències, preses taquigràficament per membres del CADCI mateix, foren editades amb el mateix títol i publicades el maig de 1917 pel mateix Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. V. també, pel que fa a aquestes conferències i la programació d'una altra de Gabriel Alomar, ajornada per malaltia d'aquest darrer, "Acció" dels mesos de 1917, gener, p. 12, de febrer, p.12 ; març p. 11; abril, p. 9; maig, p. 9; i juny de 1917, p. 16 "El Poble Català" del 24 de desembre de 1916, anunciava també aquest cicle de conferències a càrrec de Cambó, Sedó i Alomar. V. un extracte de la conferència de Cambó al "Butlletí de les Escoles Mercantils Catalanes" del 1 d'abril de 1917, p. 78-80. "Acció" d'octubre de 1917, p. 9, per un altre costat anunciava que tan aviat "hagin passat les anormals circumstàncies que passa la nostra ciutat, organitzarem un altre cicle de conferències"; i "Acció" de gener de 1918, p. 6, assenyalava que Gabriel Alomar, "restablert de l'enfermitat que llarg temps l'ha mantingut separat dels seus afers, -- molt en breu ens vindrà a donar la tan esperada conferència -- per tota la dependència mercantil". "Acció" de maig de 1918, p. 6, anunciava una conferència de Felip Rodés, i el mateix butlletí, setembre de 1918, p.10, fixava la seva celebració per al 15 de setembre, sobre el tema "Ço que hauria d'ésser el Viatjant i Corredor de Comerç.- Responsabilitats i deures del mateix i de les classes patronals", conferència que havia d'ésser la primera d'un cicle, però que també fóra ajornada. V. "Acció" de setembre de 1918, p. 10, i d'octubre de 1918, p. 7. "Acció" de novembre de 1918, p. 6, finalment, comunicava la decisió de -- suspendre la conferència de Rodés i una altra programada de Pere Coromines "fins a millors dies".

(656) La primera festa de l'aniversari del Gremi, se celebrà el 8 -

d'abril de 1917 amb el lliurament pel matí de "bons de carn, pa i arrog a aquest gran estol de desgraciats que tenim a la nostra ciutat", i un dinar de germanor, pel migdia, a la sala d'actes del CADCI, amb la presència de Rafael Pons, Puig i Esteve, Joan Bas, Sala, etc., representants del Centre de Dependents de Sabadell i socis del Gremi i del Centre, acompanyats alguns de les seves dones, fins a més d'un centenar de comensals, amb brindis a càrrec d'Antoni Nadal, president del Gremi, Pere Palà, president d'Organització i Treball, Pons Puig i Esteve, Sala, Bas, Rosés, Alavedra, Quintana, Martínez i altres; el secretari del Gremi, llegiria adhesions d'agremiats que no havien pogut assistir-hi a causa d'estar de viatge. El dilluns de Pasqua, finalment, el Gremi organitzava una audició de sardanes a la sala d'actes per a tots el socis del CADCI i les seves famílies, en "celebració de les festes de l'aniversari". V. "Acció" de març de 1917, p. 11; d'abril de 1917, p. 10; i de maig de 1917, p. 8-9. V. també "El Poble Català" del 7 i 11 d'abril de 1917.

Les del segon aniversari es farien el diumenge, dia 2 de juny de 1918, amb un "festival nàutil" -regates-, pel matí, dedicat al Gremi pel Club de Mar, un àpat de germanor i un concert a la nit a càrrec de l'Orfeó Gracienc i la cantatriu Montserrat Jaume. V. "Acció" de 1918, dels mesos d'abril, p. 6; maig, p. 6 i 8; juny p. 6, juliol, p. 5 i 6, i setembre, p. 11, que informava aquest darrer, que havia estat projectada la filmació feta de totes les festes i que havia "recorregut totes les capitals d'Espanya i -- principals poblacions catalanes, produint això una vera satisfacció als nombrosos viatjants que no pogueren assistir-hi". Tant en una festa com en l'altra, el Gremi obtindria diversos obsequis de cases per als àpats esmentats.

- (657) La Junta del Gremi del 12 d'octubre de 1916, decidia d'organitzar una sèrie d'"excursions instructives per als viatjants de comerç als centres fabrils més importants de Catalunya", amb finalitats "instructives" per als viatjants del CADCI i per a "sembrar fora casa una llavor que ha de donar fruits seguidament... Sabadell, Terrassa, Mataró i altres centres fabrils, orgull i honra de nostra Catalunya, on hi han tan gran nombre de viatjants, anem a dir a aquests germans nostres que s'associïn també a nostre Gremi de Viatjants i Corredors, ja que també ells ens fan falta al

nostre costat, i que també, com nosaltres, estan mancats de consideracions a les quals son dignes. Han començat ja els treballs d'organització: hem visitat ja els centres de dependents de Sabadell i Terrassa, i, allí, no hem trobat res més que entusiasme i oferiments... És a dir que els esmentats centres fan cosa seva - les projectades excursions. Ja hem vist seguidament com la premsa de Terrassa i Sabadell, s'han ocupat de nosaltres, fent-nos uns grans elogis (...), i oferint-nos també el seu valuós suport." - "Acció" de desembre de 1916, p. 7. També, "El Poble Català" del 24 de desembre de 1916.

Les excursions es farien a Terrassa, el 4 de febrer de 1917 ("Acció" de març de 1917, p. 10), i a Sabadell el 4 de març de 1917, després d'un aplaçament ("Acció" dels mesos de febrer de 1917, p. 12, i d'abril de 1917, p. 9); en un cas i en l'altre el Consell Directiu del CADCI agrai les atencions tingudes envers el Gremi de Viatjants i Corredors per part dels centres de dependents de Terrassa i Sabadell ("Acció" de març de 1917, p. 2, i "Acció" -- d'abril 1917, p. 1). A Sitges, el 30 de setembre de 1917, després de diversos ajornaments durant l'estiu ("Acció" dels mesos de -- 1917, de juny, p. 16; agost, p. 10; setembre, p. 18; i octubre, p. 8), a part del projecte d'una excursió a Manresa ("Acció" de setembre de 1917, p. 19) i a Paris-Lió que es deixaria per a --- quan acabés la guerra ("Acció" de desembre de 1917, p. 6; i de 1918, dels mesos de gener, p. 6; febrer, p. 6; abril, p. 6, i de setembre, p. 7).

- (658) Així, el Gremi es feia present a l'acte del Centre de Dependents de Terrassa d'homenatjar el viatjant de comerç Pere Salom, el 14 de juny de 1917, amb motiu de guanyar el darrer la Flor Natural als Jocs Florals de Lleida ("Acció", de juliol de 1917, p.12-13); manifestava el seu dol per la mort de companys o amics del Gremi, com Baldomer Güell, etc. ("Acció" de març de 1918, p. 7; de juny de 1918, p. 6; d'agost de 1918, p. 7); obsequiava a la cantatriu Montserrat Jaume el 30 de maig de 1918, la qual el 2 de juny col·laborava, com hem vist, a les festes del segon aniversari del Gremi ("Acció", agost 1918, p. 7); etc.
- (659) Segons "La Nació" del 4 de desembre de 1915, p. 5, alguns grups de viatjants catalans, "han dirigit telegrams de felicitació" a Macià per la seva renúncia a l'acte de diputat.

(660) V. p. 359 i 362, dins d'aquest capítol.

663

(661) "Acció", desembre 1916, p. 7.

(662) A part de decidir de boicotejar a les fondes que persistissin en aplicar la conclusió segona de les bases promogudes per l'Associació d'Hotelers de Catalunya, com hem vist a la nota 653. Recordi's també nota 647. "Acció", gener 1917, p. 11, i "Acció", febrer 1917, p. 11.

(663) "Acció" d'octubre de 1917, p. 9. El nomenament de la ponència per la Junta del Gremi del 25 d'agost de 1917, fou fet en "compliment d'un acord pres a la junta general, celebrada el 7 de gener" (errada ben segur, car la junta se celebrà el sis, com hem dit). La constituïen Josep Puncernau, president; Francesc Soler, secretari; i Josep Magrià, Joan Mir, Joan Mestres i Robert Vila, vocals. V. "Acció" d'octubre de 1917, p. 9. Segons el mateix butlletí del mes de novembre de 1917, p. 7, la tasca "llarga i pesada" de la ponència feia que aquesta s'ampliés amb Francesc Dalmases i Albert Pelegrí com a vocals.

La ponència, el mes d'octubre de 1917, adreçava lletres a tots els consulats demanant dades o la manera d'obtenir-les "que facin referència a organitzacions de viatjants del seu país, millores que han obtingut en el seu profit i pel comerç i indústria en general des de la seva organització" i dades relacionades d'una manera o altra amb aquelles i els viatjants (congressos, legislació, etc.), i en especial sobre la formació del viatjants, "essent precisament un dels motius primordials que ens ha dut a practicar aquesta enquesta, fer un estudi de tot ço que fa referència a l'educació del viatjant".- "Acció" de novembre de 1917, p. 6-7. No tenim cap més dada sobre aquesta ponència.

(664) NADAL, A.- Nostre triomf.- "Butlletí del Gremi de Viatjants i Corredors del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria", p. 1. El butlletí, duia els articles següents: El viatjant català en la política per Cugat Guilera, que subratllava l'adhesió del viatjant al moviment nacional català; Al.lleluia! - per J. M. Magrià, i És un viatjant! per Josep Riu, president del Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria de Manresa que remarcava també la missió del viatjant al si de Catalunya; Els nostres viatjants per Rafael Pons i Ferreras, president del CADCI

que subratllava el lligam del Gremi amb el CADCI i insistia també sobre el significat de la missió "catalana" dels viatjants; El panxa-contenta per Antoni Nadal, la transcripció d'un article de Frederic Rahola a "Mercurio", titulat La tributació internacional del viatjant de comerç, i El so de l'hora per Josep M. Feliu i Codina, president de la Secció d'Organització i Treball, que remarca la necessitat de prendre consciència de les circumstàncies i del moment present "en què es forja un món nou i que es aquest -- món nou només hi viuran les coses reals (...). La nostra associació obeeix a concretes i determinades necessitats: a la d'afirmar que som d'una professió i a la que ella ha de servir per a enal--tir i alliberar a la raça nostra. (...) Veus aquí el so de l'hora: l'acomodar-se i disposar-se en forma, per resistir el trontoll -- del que s'acaba i per quedar inamovibles, forts i vigorosos en la vida futura, És el so de l'hora; ens signa que el dependent, que l'empleat de comerç sense més espera cal que s'associi i que les associacions dintre el seu si s'organitzin en forma que puguin -- treure'n immediats beneficis del sistema. (...) Les lluites que venen, que es plantejaran en la futuritat o seran altament saludables escomètre-les amb seguretat de victòria o prudent ajornar-les per terme que el vèncer sigui cas que no ofereixi dubtes." V. també, pel que fa a aquest butlletí, "Acció" de gener de 1918, p. 6, i de febrer de 1918, p. 6.

- (665) "Acció" de febrer de 1918, p. 6. El març de 1918, començava a cobrar-se la quota, segons "Acció" de març de 1918, p. 7, que fóra semestral, i el mateix butlletí del mes de juny de 1918, p. 6, en subratllava l'èxit. També, "Acció" de desembre de 1917, p. 5; gener 1918, p. 5; agost 1918, p. 7
- (665 bis) "Acció", febrer 1918, p. 6. "Acció" de març de 1918, p. 6, comunicava que el 15 de febrer havia estat posat en llibertat Codina, el qual en arribar a Barcelona el dia 17, es dirigí a casa del president del Gremi "per a demanar-li que en nom d'ell remerciés a tots els viatjants i corredors en primer lloc per l'esplendorós acte de companyerisme, omplint amb centenars de noms les llistes de subscripció oberta pel Consell directiu del Gremi. (...) No podem ésser més extensos avui amb aquesta qüestió, ja que encara es tem en aquesta ciutat a l'escriure aquestes ratlles en estat de guerra i correm el perill que la censura ens tatxés aquest escrit,

com va succeir el mes passat amb un altre articlet inofensiu. -
 (...) Cal que aprenguin els que encara dissortadament no estan -
 amb nosaltres i no oviren que en el viatge, prenyat de contra---
 temps, és quan més es necessita el mutu suport, i que el Gremi de
 Viatjants i Corredors, en venir al món va ésser per a emparar en
 tots els terrenys a tots quants pertanyin a ell." La subscripció
 esmentada, fou oberta, segons el mateix butlletí (p.7), "així -
 que rebèrem la nova que havia estat aprovada la sentència contra
 l'amic Codina, promoguda a causa d'una conversa sostinguda en un
 cafè de Mahó, de la qual en sortiren suposats insults". Codina --
 publicava també a l'"Acció" citada de març, una lletra d'agrai--
 ment per la solidaritat palesada pel Gremi i demanava que el Con-
 sell directiu d'aquest darrer remerciés als ministres d'Instrucció
 Pública, Hisenda i Guerra, als ajuntaments de Palma de Mallorca,
 Mahó, Ciutadella i Hostalric, alcalde de Barcelona, regidor Puig
 i Esteve, "Asociación de Viajantes" i a la casa Farreras, Vidal
 i Cia. "que m'honoro en representar" i "a totes quantes persones
 i entitats han contribuït al meu alliberament". La llista de la
 subscripció i l'estat de comptes que donava un resultat de ----
 651'80 pts. de recaptació, a "Acció" d'abril de 1918, p. 7; "Ac-
 ción" de maig del 1918, p. 7, i "Acció" de juny de 1918, p. 6. Les
 despeses sumaven 137'30, i el sobrant favorable restava a favor
 de "qualsevol company, que resulti perjudicat per qüestions de -
 caràcter social, o bé d'accidents de viatge, sempre a juí de la
 Junta Directiva"(del Gremi).

La Junta general del 5 de gener de 1918, aprovaria també la modi-
 ficació de l'article 17 del Reglament del Gremi, per la qual la
 junta general se celebraria, a partir d'ara, en la darrera dese-
 na de desembre, en lloc de la primera de gener, a fi d'aprofitar
 el que "tots els viatjants es troben aquí". V. "Acció" de febrer
 de 1918, p. 6.

(666) V. "Acció" de juny de 1918, p. 5-6; juliol 1918, p. 5; i "Acció"
 d'agost de 1918, p. 7.

Subratllem, que a la junta general ordinària del 9 de juny de --
 1917, Antoni Nadal era reelegit president del Gremi, el qual pro-
 nunciava un breu parlament d'acceptació del càrrec, publicat a
 "Acció" de juliol de 1917, p. 12, que subratllava la conveniència
 que l'any següent no fos reelegit i hom posés en la presidència
 "aquesta joventut valenta que sortosament avui abunda en el nos--

tre Gremi, ja que d'ells n'han de venir orientacions noves, esperits lluitadors... (...) Donem sempre proves de solidaritat -manifestaria després- i un gran companyerisme entre nosaltres; amb decisió i valentia sapiguem fer-nos respectar els nostres drets per aquestes poderoses companyies ferroviàries i de totes menes, quan tinguem raó i ens vulguin trepitjar; i siguem resolts, units i -- ben disciplinats quan el Gremi de Viatjants i Corredors mani complimentar un acord... No us emmiralleu mai amb els enemics, amb els decaiguts, amb els que trobant-ho tot mal fet, són incapaçs de fer res. Prossegueu avant sempre; pot ésser tard, mes ells vindran amb nosaltres."

"Acció" de juny de 1918, p. 5-6, remarcava que, a causa del creixement del Gremi, aquest havia obtingut del Consell Directiu del -- CADCI un departament per a secretaria.

- (667) "A últims de 1915, la Secció (d'Organització i Treball) inicia la seva primera campanya pro augment de salaris. El preu de les subsistències puja cada dia més i els sous que fins llavors es guenya ven resulten cada dia més raquítics".- "Acció", abril 1932, p. -- 19-20.
- (668) "La Nació", 29 de gener de 1916, p. 7.
- (669) "Acció", febrer 1916, p. 8.
- (670) "El Poble Català", 1 de febrer de 1916. Hom hi llegeix també: -- "La susdita campanya, que organitzada per dita entitat ha d'ésser garantia per a tothom que no se sortirà mai de la serietat, tindrà diversos aspectes: un doctrinal, cultural, de divulgació de coneixements i exposició raonada de necessitats socials, i l'altre d'intervenció en el moviment, d'actuació pràctica", i en acabar la informació: "Com es veu, la dependència barcelonina, dirigida i orientada per la més forta entitat amb què compta la mateixa, es llança resolta a secundar l'esforç del poble obrer de nostra ciutat per a obtenir un millorament de les seves condicions de vida. Aquesta actitud creiem ha d'ésser vista amb simpatia per tothom."
- (671) Josep M. Tallada, director del Museu Social, ho faria el 10 de febrer de 1916, sobre "El pressupost de gastos de l'obrer"; Francesc Ripoll, ex regidor i ex president de la Cambra Regional de Cooperatives, el 12 de febrer de 1916, sobre "La cooperació i els seus beneficis en temps de carestia de les subsistències"; ---

Francesc Layret, el 17 de febrer de 1916, sobre "la política social en relació amb el tema de les subsistències": i Josep Vilalta i Comes, periodista, el dia 19 del mateix mes i any, sobre - "L'habitació en l'economia obrera". V. "Acció", febrer 1916, p. 8, i "Acció" de març de 1916, p. 9; "El Poble Català" dels 12, 17 i 19 de febrer de 1916.

- (672) "Acció", març 1916, p. 9. "Sols direm que la campanya començava amb èxit -hi llegim-. Mai havíem vist un tan gros nucli de dependents aplegats per una qüestió social. Poques vegades l'entusiasme per una qüestió de treball havia estat tan sorollós. Ens sentíem satisfets de veure que la dependència comercial ja començava a comprendre la seva missió, la missió de treballar pel millorament de les seves condicions de la vida." L'anunci del míting a "Acció", febrer 1916, p. 8, i a "El Poble Català" del 2 de febrer de 1916.
- (673) "El Poble Català" del 5 de febrer de 1916.
- (674) "Nuestro Programa", 1 de març de 1916, p. 2. La recensió del míting també a "El Poble Català", 5 de febrer de 1916. "La Nació" del 12 de febrer de 1916 dóna un resum molt breu.
- (675) "Acció", març 1916, p. 9; "El Poble Català", 5 de febrer de 1916; "El Poble Català", 11 de febrer de 1916, assenyalava que havia començat ja a adreçar-se les conclusions "a les més importants cases comercials de nostra ciutat, començant per les bancàries, societats anònimes, etc.". També hi llegim: "Són molts els dependents que s'adrecen a la nostra Secció, recomanant-li es dirigeixin a les cases on treballen, el que fa aquesta tot seguit, com ho farà amb totes les que se l'indiquin, a excepció d'aquelles en què la petició vingui en forma anònima",
- (676) "Acció", abril 1932, p. 20. "El Poble Català", 5 de febrer de 1916 "El Poble Català" del 11 de febrer de 1916 que també manifesta -- que la Secció d'Organització i Treball, en compliments dels --- acords del míting, havia lliurat les conclusions a les "entitats patronals i econòmiques, acompanyant-les d'una lletra en la qual els demana dita secció emparin amb els seus prestigis les justíssimes peticions de la dependència".
- (677) "El Poble Català", 6 de febrer de 1916. "Nuestro Programa", 1 de març de 1916, p. 2.

(678) Així "El Poble Català" del 8 de febrer de 1916, assabentava que - les cases Jorba, Damians i Vilardell havien augmentat el sou als seus dependents; "El Poble Català" del 11 de febrer de 1916, assenyala que eren "nombroses ja les cases comercials (algunes -- d'elles ben importants) que sense excitacions de cap mena, han -- concedit als seus dependents l'augment sol.licitat. La Secció -- (d'Organització i Treball) ens demana se li comuniquin, per a tenir coneixement exacte de l'eficàcia de l'actual campanya." "El Poble Català" del 12 de febrer de 1916, insistia en el mateix sentit i esmentava diversos casos concrets. També "El Poble Català" del 17 de febrer de 1916. "El Poble Català" del 10 de febrer de 1916, publicava un article editorial, titulat La dependència comercial, que situava el moviment per l'augment de sous del assalariats en general dins de les "actuals circumstàncies, que han portat la guerra europea i que han fet quasi impossible la vida de -- l'humil treballador"; subratllava com "poques rames del treball es veuen tan poc retribuïdes com aquesta amb tot i l'obligació que pesa sobre els dependents ja sigui d'escriptori, de banca, com de comerç, de vestir amb relativa distinció"; i donava el cas, "que es dona en gran escala, que un dependent jove que té la seva família fora guanya 90 pts. mensuals. D'aquestes ja es veu obligat a satisfer-ne 70 per despesa si vol estar tractar amb relativa bondat. Què són doncs 20 pts. al mes per a cobrir totes les despeses que la seva indumentària i ambient requereixen? I plantejem la situació en un medi dels més considerats, perquè trobaríem infinitat de cases que els dependents no guanyen aquestes 90 pts. i que no tan solament no podem vestir-se, sinó que no poden menjar. Els sous dels dependents, en comptes de millorar, han anat empitjorant perquè quasi totes les cases s'han nodrit de joves a fi -- que els fossin menys exigents i més barats. Tal com està avui la dependència és una il.lusió llunyana el que un dependent pugui -- guanyar l'indispensable per a casar-se. (...) si la dependència comercial està mal disposada és degut a què no es tracta d'un ofici. Tindrà la seva especialitat però no serà tan complicat que no pugui haver-hi sempre un altre que es pugui fer càrrec de la seva plaça amb més o menys facilitat. D'aquí vé la conseqüència que no es plantegin vagues de dependents del comerç, perquè el fracàs -- més absolut s'endevina. (...) Per humanitat deu resoldre's aquesta situació ànguniosa per la que passen sempre, en tots moments, els

dependents. El CADCI, entitat poderosíssima com tothom sap, ha dit la seva paraula respecte al conflicte. No ha fet més perquè no està a la seva mà fer altra cosa. Però sí que dit Centre és de justícia que sigui escoltat ja que és el més genuí representant d'aquesta dependència explotada. Mai ha deixat ell de prestar el seu concurs a tots aquells projectes o moviments que s'han iniciat en benefici de la classe patronal. Aquesta és doncs un deure que té a pagar a la dita entitat per la seva enteresa i pel seu patriotisme i per això deuen ésser escoltades i ateses totes les seves indicacions."

Segons "Acció" d'abril de 1916, p. 7, assenyalava que les "nostres indicacions han estat ateses, sinó en la magnitud que, donada la justícia i la raó de nostra demanda, esperàvem, el nombre és ben afalagador. Són algunes, com dèiem en el número passat, que contesten haver augmentat amb anterioritat a nostra campanya els sous als seus dependents, però en canvi n'hi han altres que trobant en lo just la petició de nostra circular han augmentat els sous en un 10 o un 20% precisament a causa de la demanda d'aquesta Secció." V. també "Acció" de març de 1916, p. 9.

Cal que tinguem en compte que en aquests mesos primers de l'any, especialment a finals de febrer, es feien normalment els augments de sous; la Secció aconseguiria que fossin més cases les que el fessin, però de manera modesta, sobre un 10%. V. "Acció" de febrer de 1918, p. 5. Més endavant veurem com aquest fenomen es tornarà a produir en la segona campanya per l'augment de sous a finals de 1917.

(679) "Acció", abril 1932, p. 20; "Acció", abril 1916, p. 7.

(680) "Acció" de març de 1916, p. 9. "Si nosaltres vàrem demanar aquesta mercè als socis -afegeix aquest butlletí- era precisament en interès d'ells mateixos, car tractant-se d'una tasca d'aital magnitud, amb tot i la voluntat per fer-la perfecta, segurament hi hauran hagut omissions i és fàcil que algunes cases s'hagin quedat sense rebre les mentades conclusions per un descuit involuntari. (...) És de doldre que coses que tan poca molèstia porten i que en canvi poden reportar algun benefici, se les mirin els companys nostres amb tanta indiferència no col.laborant ni amb assumptes d'importància tan íntima en les tasques dels individus que formen aquesta secció."

- (681) V. l'apartat Els dependents i la crisi, p. 299.
- (682) "El primero de estos actos -l'augment atorgat per El Siglo-, hubiera muy bien podido servir de base o pretexto para una campaña general en favor de la elevación de nuestros sueldos y, sobre todo, para la fijación del salario mínimo, campaña que si en toda ocasión será justo llevar a cabo, difícilmente se presentará -- otra más oportuna para implantar esta mejora tan importante, para nuestra clase y que tan necesitada de ella está".- "Nuestro Programa", 1 de març de 1916, p. 1.
- (683) "A nuestra clase -afegeix el periòdic esmentat- hay que despertarla del letargo en que se halla sumida, es preciso inocularle gérmenes de actividad y energía y hacerle sentir ansias regeneradoras y anhelos de liberación. Y esta es una labor dificultosa, ímproba; labor altruista que exige el sacrificio abnegado de las minorías conscientes en aras del bien común. Decíamos ayer... el ejemplo admirable que con su actuación nos dan nuestros hermanos, los demás trabajadores, a la vez que citábamos el que también nos enseñan las clases patronales; unos y otros continúan luchando -- los que no han hallado acomodamiento a la actual alteración de cosas; otros contingentes se aprestan a lanzarse a la palestra. Y queremos consignar la estupenda lección de firmeza, voluntad y -- energía que muestran al mundo los albañiles y peones, en huelga desde hace ya tantas semanas. Y nuestros compañeros, en tanto, sufriendo mansamente, resignadamente, el alza intolerable de los -- artículos de primera necesidad."
- (684) V. l'apartat Els dependents i la crisi, p. 281 i nota 125 d'aquest capítol. "Adherirse y hacer suyas -manifestava la tercera conclusió del míting de la Unió Ultramarina- las peticiones y conclusiones aprobadas en el último mitín que, con el mismo objeto que el presente, se celebró en el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria".- "Nuestro Programa", 1 d'abril de 1916
- (685) V. més amunt, p. 364.
- (686) Els dependents i la crisi, p. 279 i sgs.
- (687) V. el tercer capítol, p. 216.
- (688) SECCIO PERMANENT D'ORGANITZACIO I TREBALL DEL CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- octaveta que historia l'actuació d'aquesta secció i del seu Gremi del Detall en la

lluita pel descans dominical, editada l'agost de 1918.

- (689) "L'esterilitat de l'esforç realitzat en aquella època per tots - els dependents barcelonins associats -llegim a la mateixa octave ta esmentada a la nota anterior, a manera de justificació de la - pròpia inactivitat en aquells moments-, produí un retraïment gene ral, al que gairebé hi obligaven les diferents situacions políti- ques de nostre país, totes contràries als nostres desitjos, que per espai de llarg temps se succeïren. L'acció del Centre en -- aquell interregne consistí en visites i comunicats als governa- dors que tot sovint es renovaven en el comanament de la província, i al President de la Junta de Reformes Socials. També assistírem a dos mítings als quals fórem convidats, l'un de l'Associació de la Dependència Mercantil hagut en el juny del 1915, i l'altre del Centre de Cobradors i Mossos l'agost del mateix any."
- (690) Així, "El Progreso" del 20 d'octubre de 1914, reproduïa un tele-- grama del president d'aquesta entitat i del director de "Nuestro Programa", adreçat al President del Consell de Ministres, de pro- testa per l'actitud passiva de l'autoritat governativa davant -- l'incompliment de la llei del descans dominical, tot afirmant que estaven disposats a "lograr imperio ley por todos los medios lega les". El 23 de desembre de 1914, el governador Rafael Andrade con testava a un requeriment de "Nuestro Programa" manifestant que -- adoptaria "cuantas medidas sean necesarias, dentro de sus atribu- ciones, respecto al cumplimiento de la Ley del descanso, esperan- do que sus actos próximos, se pongan en armonía con las manifesta ciones que les hace en este".- "Nuestro Programa", 1 de gener de 1915, p. 1.

El tema del descans dominical donava lloc, per exemple, a aquest poema, signat per T. Aulell i publicat a "Nuestro Programa", en català, el desembre de 1914, p. 2, titulat Avant sempre:

El Descans Dominical

és una llei aprovada

no és com la llei de l'embut

ni una Llei d'estar per casa,

i per això els dependents

que estem tota la setmana

al darrera del taulell

fent l'article amb tota l'ànima

treballant per les mongetes
i amb interès per la casa,
volem perquè és raó i Llei
que els que governen Espanya
facin complir eixa Llei
tal com el Reglament mana,
volem que el governador
protegeixi nostra causa,
volem que aquí Barcelona
ens escolti el senyor alcalde,
volem que sigui un fet real
i acabi d'una vegada
això de les infraccions
i denúncies de camama.

Això volem i ho direm
sempre en el "Nuestro Programa"
aixecant la nostra veu
perquè ens senti bé l'alcalde,
el governador, en Dato,
tots els diputats xerraires
i els nostres tan estimats
burgesos i mantegaires,
encara que vagi dient
un cert senyor barretaire
del carrer de l'Hospital
(que sembla un carbassó amb cames)
que ell mai tancarà perquè
no li dóna la real gana
i a la Llei i als dependents
de l'"Associació" se'ls passa
per tot arreu. Però calma
calma senyor "Magriñas"
que és el que li fa més falta,
i a menjar-se dependents
no s'hi afeccioni pas massa
perquè fan de mal pair
i això no li convé gaire,
que amb la panxeta que té

fóra fàcil reventar-se
i... vaja, aquí Barcelona
de pestes en sobren ara.

(691) Així, "Nuestro Programa" del 1 de gener de 1915, p. 1, subratllava que, des del primer diumenge de novembre fins el segon de desembre de 1915, ambdós inclusivament -set diumenges en total, doncs-, hom havia realitzat 3.168 denúncies "oficials", corresponents a 495 per al dia 2 de novembre, 245 per al dia 9, 434 per al dia 16, 450 per al dia 23, 492 per al dia 30. 520 per al 7 de desembre, i 532 per al 14 del mateix mes. V. igualment "Nuestro Programa" del 1 de febrer de 1915, p. 1, que subratllava l'escassa activitat - dels agents governatius pel que feia a denunciar els infractors, així com la falta d'interès dels tinents d'alcalde, de la Junta Local de Reformes Socials, de l'alcalde i del governador. Fets davant dels quals cridava als dependents a prendre'n consciència i a actuar.

Uns mesos abans, "El Poble Català" del 31 d'agost de 1914, assenyala que hom havia fet 464 denúncies el dia abans, diumenge.

(692) "Que no se queje el gobernador, si la octaviana tranquilidad que, afortunadamente, reina de un tiempo a esta parte en las hermosas mañanas dominicales, se ve alterada muy a pesar nuestro. Exclusivamente, únicamente suya será la culpa. Hemos agotado cuantos medios exige el orden y la reflexión. Somos enemigos de cualquier violencia, pero entendemos legítimos el derecho de defensa de las mejoras adquiridas. Año tras año, razonadamente, respetuosamente, venimos demandando el exacto cumplimiento de la Ley, haciéndonos todos oídos de mercader. Nos oirán pues en la calle, y si manifestándonos públicamente, tampoco se nos hace caso, hablarán por nosotros los cristales." En aquests termes -entre d'altres- hom es manifestava en una convocatòria per a una reunió de dependents a celebrar el 22 de juny de 1915, a la que farem tot seguit referència, signada per la redacció de "Nuestro Programa", en aquest mateix periòdic el 1 de juny de 1915, p. 1.

(693) El 10 de maig de 1916, segons "Nuestro Programa", del 1 de juny de 1915, p. 1.

(694) En aquest míting, per a donar compte del final de la campanya -

"victoriosamente sostenida", "contra el proceder de dichos señores", presidit per E. Jover i Aguilar, vice-president de l'Associació de la Dependència Mercantil, aquest darrer es lamentaria "que hayan individuos pobres de espíritu que temen asociarse por miedo de que su amo no se incomode"; Batlle citaria "la acción que produjo el proceso indebido de los compañeros nuestros y censura el comportamiento de estos que no han sabido corresponder a los desvelos de la Asociación y ni siquiera se han dignado venir a nuestro mitín. Se queja de la falta de preocupación en la clase en general, a la cual culpa de lo que pasa y por cuya indiferencia no solo no se logran mejoras, sino que se van perdiendo las conseguidas." Cardona, començaria lamentant "que no haya más concurrencia, pero lo que más pena le causa es la no -- comparecencia de los dos procesados (...). Cita la conferència del distinguido abogado, nuestro apreciado amigo señor Nadal y Camps, a la cual tampoco acudieron los procesados como imponía un deber de gratitud, ya que este señor con su (...) colega (...) González Vilart fueron los que desinteresadamente han laborado por ellos, hasta lograr eximirles del cumplimiento de la pena recaída en el proceso." Ventura, Duch i Salvat de "El Poble Català" i Jover que agrafria el concurs dels oradors i l'assistència dels delegats de l'Associació de Mossos i Cobradors, del CADCI i de l'Associació General d'Empleats d'Escriptori, completarien les intervencions. V. "Nuestro Programa", 1 de juliol de 1915, p. 1. "El Poble Català" del 19 de juny de 1915.

- (695) "Nuestro Programa", 1 de juny de 1915, p. 1. Recordi's també la nota 692. La convocatòria recordava la promesa del governador, feta el 23 de desembre de 1914 (V. nota 690), i com aquest "no ha hecho absolutamente nada, para honor de sus afirmaciones, no imponiendo siquiera ni una sola multa mínima, a pesar, con sus palabras, de tener comprobadas una multitud de infracciones colectivas." També, "El Poble Català" del 10 de juny de 1915.
- (696) Vegi's uns exemples, extrets de les diverses intervencions. Francesc Calvet: "(...) hay que ir sin vacilar a la pràctica de los únicos medios eficaces para hacer cumplir la ley, cuyos medios todos sabemos". Ventura: "Hemos de encararnos con el gobernador y el alcalde para exigirles la defensa de nuestros derechos; si ellos no nos hacen caso, recurriremos en último extremo a las -

altas esferas: al jefe del Gobierno y al Rey, y les expondremos nuestras quejas demandando a esas autoridades como incumplidoras de sus deberes. Si así no se nos atiende ya sabemos cual es el remedio supremo e infalible, del cual bien se acuerda el señor -- Jorba." Duch i Salvat de "El Poble Català": "Si es preciso para reivindicar nuestros derechos acudir a la violencia dice, hay que acudir a ella. Cita el ejemplo de los demás obreros, los cuales cuando levantan sus puños amenazadores, consiguen lo que desean. Acerca la idea de acudir en son de protesta al jefe del Estado o del Gobierno, opina que sería labor ineficaz, pues entre excusas y órdenes se tirarían la pelota de unos a otros y la ley seguiría incumplida." Josep Caldés del Centre de Cobradors i Mossos de Banca: "(...) si no se consigue nada con denunciar a los infractores de la ley habrá que ir a romper cristales y si no bastaba se tendría que romper otra cosa más sensible".

Cardona Sadurní: "(...) por el terreno de la legalidad no haremos ni conseguiremos nada de lo que nos interesa". Batlle: "(...) salgamos (tots) los domingos a hacer cerrar los establecimientos".

Gorga, que resumiría: "En nuestra clase hay todavía por desgracia, mucho embrutecimiento y mucha ignorancia, lo cual hace que no se preocupe de sus mejoras sociales. Eleva un canto a la instrucción y a la educación (...). Incita a los jóvenes a la lucha societaria."- "Nuestro Programa", juliol de 1915, p. 1. También, "El Poble Català" del 24 de juny de 1915.

(697) "Nuestro Programa", juliol 1915, p. 1; "El Poble Català" del 24 de juny de 1915.

(698) "El Poble Català" del 27 de juny de 1915

(699) "(...) imponiéndoles a todos -afegia la mateixa nota governativa- la obligación de remitir a este gobierno, semanalmente, las relaciones nominales con expresión del trabajo a que pertenezcan los que infrinjan la referida ley del descanso, a fin de imponerles la penalidad que corresponda".- "Nuestro Programa", agost de 1915, p. 1.

(700) Segons el mateix periòdic esmentat a la nota anterior, l'endemà de sortir la nota del governador civil, l'Associació de la Dependència Mercantil, feu sortir, a través de la premsa local, nota comunicant la formació de les comissions "habiendo obtenido la

Asociación de la Dependencia Mercantil formal promesa del señor Andrade que a partir de mañana los agentes gubernativos procurarán, sin contemplaciones de ninguna clase, la exacta observación de la ley del descanso (...). Así mismo la directiva de la misma, deseosa de cooperar a los buenos deseos del señor Andrade, ruega a los dependientes afectados le trasladen nota de los establecimientos no visitados por los inspectores, con el doble objeto de trasladar la correspondiente denuncia al gobernador y exigir la amonestación del agente incumplidor de las órdenes dimanadas de la superioridad".

- (701) "Nuestro Programa", 1 d'agost de 1915, p. 1.
- (702) "Los reunidos -assenyalava la primera conclusió de la reunió del 21 de juliol- acuerdan exteriorizar públicamente la indignación que ha merecido a la clase la conducta del gobernador faltando a las solemnes promesas hechas al compañero Presidente de la Asociación y no preocupándose en lo más mínimo de sostener el imperio de la ley en perjuicio de nuestros particulares intereses".- "Nuestro Programa", 1 d'agost de 1915, p. 1.
- (703) "En virtud de lo anterior -deia la segona conclusió de la mateixa reunió- la asamblea declara improcedente una nueva excitación a la autoridad gubernativa para que por sí sola proceda a la observancia de la Ley y elige de su seno cinco individuos que se constituirán en Comisión especial Pro Descanso (...)".- "Nuestro Programa", agost 1915, p. 1.
- (704) "La Junta de Gobierno, -assenyalava finalment la tercera conclusió-, coadyuvará a esta campaña organizando actos Pro Descanso Dominical, de propaganda y alientos, en el local colectivo y en los demás locales que le sean facilitados a este objeto".- "Nuestro Programa", agost 1915, p. 1; "El Poble Català", 25 de juliol de 1915.
- (705) SECCIO PERMANENT D'ORGANITZACIO I TREBALL ... - Octaveta citada.
- (706) V."Nuestro Programa" del 1 de setembre de 1915. El 14 d'octubre de 1915, se celebraría una asamblea general extraordinaria de socios de l'Associació de la Dependència Mercantil, a petició de la Comissió Pro Descans, a fi de sotmetre a debat i aprovació una proposició d'aquesta Comissió, en la qual, es tornava un altre cop a apel.lar a mitjans legals de pressió, "consecuentes los in-

dividuos que suscriben con el criterio sustentado en todas ocasiones por esta Asociación, de agotar todos los medios que existen dentro de la más estricta legalidad antes de apelar a recursos extremos, en demanda de que se hagan respetar nuestros derechos amparados por una Ley vigente (...)", tot propasant la formació de comissions de dependents, les quals, acompanyades --- d'agents que hom sol.licitaria del governador, recaptarien dels infractors el tancament dels establiments i, en cas contrari, -- procedir per part de l'agent a imposar la corresponent denúncia. V. "Nuestro Programa" del 1 d'octubre de 1915, p.1.

(707) V. nota 600. Pere Gorga es doldria en aquest míting, del poc "entusiasmo que demuestran los dependientes por los asuntos que más le atañen, a causa de lo cual no puede emprenderse una campaña de importancia". En el mateix parlament de resum, subratllaria que -- els patrons burlaven la llei perquè els dependents "no saben mostrarse enérgicos" i recordaria "la época en que estos en grupos -- que recorrian todos los comercios, hacían temblar los cristales". Com hem indicat a la nota 600, hom acordaria, al míting, d'adreçar dos telegrams al ministre de la governació i al cap de govern protestant per l'actitud de les autoritats locals "tolerando escandaloso incumplimiento Ley Descanso Dominical", demanant al primer que ordenés al governador una intervenció decidida, -- "imponiendo infractores penas señaladas", tot manifestant l'esperança que els dependents fossin atesos "estando frente destinos -- país hombres gobierno promulgadores esta Ley", i al segon L'aprovació del projecte regulador de la jornada de treball dels dependents, com hem assenyalat en aquella nota. Pere Gorga, signava ambdós telegrams, com a president de l'Associació de la Dependència Mercantil. V. "Nuestro Programa" del 1 de desembre de 1915, p. 1-2. V. igualment. "El Poble Català" del 22 de novembre de -- 1915.

Remarquem també aquí, que "Acció" de novembre de 1915, p. 6, manifestava que la Secció d'Organització i Treball, "Accedint a -- justes demandes d'alguns de nostres consocis", havia fet diverses gestions "prop d'algunes cases que obrien en diumenge". "Un falaguer èxit --afegia--ha coronat algunes d'elles, no sabent encara el resultat d'altres que s'estan tramitant".

(708) El governador els respondria que li exposessin per escrit les se

ves "pretensions i que ell, per la seva part, farà tot el possible per a complaure'ls".- "El Poble Català" del 12 de febrer de 1916. V. sobre el descans dominical també, "Nuestro Programa" de febrer de 1916, p. 2, que també esmentava una visita de Pere Gorga al governador per la mateixa qüestió.

- (709) "En moltes botigues de merceria -assenyala "Acció" d'agost de 1915, p. 8- hem vist uns cartellots que deien que havent pactat la societat obrera del ram de mercers i la patronal del mateix, les botigues estarien obertes els diumenges al matí. Des de 1912 en què el senyor Portela va autoritzar aquests pactes, que aquesta secció ve treballant per la seva anul.lació. Els governadors, un darrera l'altre, tot donant-nos la raó, i fins creient que -- aquests pactes són una mentida igual que les societats de dependents que els han firmat, no es veuen amb cor d'anul.lar-los. En diferents èpoques ens hem dirigit al Govern Civil, a l'Institut de Reformes Socials, i fins al Ministre de la Governació i no -- n'hem tret res, com si ells que formen el poder executiu de la legislació, estessin empenyats en no fer complir la llei. Paradoxal! No obstant nosaltres no hem acabat ni les forces ni les ganes de treballar. Pel bé de nostra classe reprendrem la campanya i farem tot quant puguem per a què els dits pactes siguin anul.lats d'una vegada, arribant en nostra campanya, si convé, fins on no voldríem però que les autoritats amb llur passivitat per a fer complir la llei ens hi empeny."
- (710) "Acció", abril 1932, p. 20.
- (711) "La lliçó rebuda, si havia estat dura, no deixà per ço, d'ésser profitosa per al Centre. Les incidències de la darrera campanya no ens havien distret de la sort que pogué cabre al recurs interposat els Pactes, però totes les nostres gestions s'estrellaven per les mateixes raons que havia fracassat la campanya. I no obstant calia fer quelcom. Era evident que mentre subsistissin els Pactes, es faltaria a la llei, cada dia en major proporció, i així la nostra ciutat arribaria a estar totalment fora de la llei, amb consentiment de l'autoritat, com hem pogut presenciar fins fa poc. Havent-se de tòrcer el camí, s'havia de confeccionar un nou pla, al que ens dedicàrem pacientment, i quan el tinguérem enllestit, el Centre anuncià els seus propòsits en l'Acció de

1 de novembre de 1916."- SECCIO PERMANENT D'ORGANITZACIO I TREBALL...- Octaveta cit.

- (712) "Acció", novembre 1916, p. 7. "Acció", desembre 1916, p. 6.
- (713) SECCIO PERMANENT D'ORGANITZACIO I TREBALL... Octaveta cit. "Acció" de desembre de 1916, p. 6, per la seva banda, subratllava el -- "bon acolliment" entre els socis a l'anunci de la campanya, i com "diversos companys han recollit dades concretes de cases on s'infringeix la llei inhumanament, les quals hem anotat per a nostres propòsits. No serà pas aquesta la primera campanya que es porta a cap, i precisament per això, hem de procurar no sigui una de -- tantes. Preparem-nos convenientment i, passat el període de fires de Nadal -època en què la llei autoritza per a obrir els establiments els dies festius posem-hi tota nostra fe i entusiasme, acabant d'una vegada amb aquest indigne abús."
- (714) "Acció", febrer 1917, p. 10.
- (715) Aquesta quedaria formada així: Rosend Queralt i Fàbregas, president; Rafael Llinàs i Olivella, vice-president; Pere Ullastre i Coma, caixer; Albert Grau i Salas, secretari; Francesc Muntané i Cols, vice-secretari; Josep Ordi i Soldevila, i Jaume Castell i Santamaria, vocals. V. "Acció" de febrer de 1917, p. 10. També, - "El Poble Català" dels dies 20, 24 i 26 de gener de 1917.
- (716) "Acció" de març de 1917, p. 12. Els animadors del Gremi de Detallistes, en aquest butlletí, subratllaven que "l'exemple que ens proporcionen els companys del Gremi de Viatjants i Corredors, ens reconforta i ens fa esperar un bell esdevenidor". El dia 19 de febrer, per un altre costat, el gremi celebrava una reunió general per a debatre i aprovar el seu reglament intern. "Els -- companys Llinàs aprofità aquella ocasió per a detallar els treballs portats a cap fins llavors i del pla a seguir en quant al descans dominical".
- (717) "Las Noticias" del 12 de febrer de 1917. El governador, segons el mateix diari, pregaria a "los comisionados que depusieran de momento su actitud y depositaran en él su confianza, pues se proponía hacer efectivo el cumplimiento de dicha ley". "Allí digüérem (a l'entrevista amb el governador civil) amb tota enteresa que la llei no es complia -escriu hom a "Acció" de març de 1917, p. 12-, que era burlada descaradament i d'una manera general, mercès al zel desplegat pels agents a les ordres d'aquella

autoritat, que permetien vulnerar-la impunement; que estàvem disposats a què aital estat de coses acabés, prenent-nos-ho pel propi compte, si qui hi estava obligat, no ho feia abans. El governador ens digué -bé prou ho sabíem- que això no era de la nostra incumbència i que ho deixéssim, per tant a la seva mà, que ell, per tots els mitjants dels que disposa, evitaria l'abús. Prometèrem així fer-ho, però amb una condició: que les seves paraules devien traduir-se en fets en un plaç de quinze dies, passats els quals, nosaltres obraríem com creguéssim convenient, declinant - en tal cas qualsevol mena de responsabilitat."

(718) "Acció" de març de 1917, p. 12.

(719) "Acció", març de 1917, p. 12. "Seguidament començarem a desenvolupar la campanya -manifesta l'octaveta esmentada de la Secció d'Organització i Treball- en l'eficàcia de la qual crèiem tant que -enemics de vanidosos i improductius individualismes-, tot just iniciada, volguérem que la glòria del seu triomf correspongués per un igual a tota la dependència i, a l'efecte recabàrem l'adhesió de totes les entitats professionals de Barcelona i resta de Catalunya, que ens l'enviaren sense una sola excepció, -- acompanyant-la amb demostracions d'afecte i d'encoratjament. Entre elles obtinguérem l'adhesió de l'Associació de la Dependència Mercantil amb data 15 de febrer, però, per molt dolorós que ens sigui l'haver-ho de consignar, una falta de delicadesa que d'ella reberen el Centre i totes les entitats que li feien costat, ens obliga a fer constar que no comparegué mai a col.laborar en l'obra conjunta, malgrat les moltes vegades que hi fou invitada, i al demanar-se-li en la forma més amistosa el per què de la seva actitud, contestà el 14 d'abril de 1917 comunicant oficialment - la seva retirada de la campanya. Llevat d'aquest incident, inexplicable i lamentable baix tots aspectes, la campanya va ésser acollida amb la major simpatia per tothom. La conducta observada i la persistència en l'actuació, va fer-nos merèixer l'adhesió entusiasta de les entitats obreres feministes de nostra ciutat, la de les corporacions patronals de més prestigi, la col.laboració de la premsa, el concurs d'eminentes homes públics, i si no poguérem arribar a comptar amb el suport de les autoritats -que ja hi érem en camí- hem d'atribuir-ho a la fatalitat de les circumstàncies."

V. també, "La Publicidad", 20 de febrer de 1917; "El Poble Català" del 21 de febrer de 1917; i "El Poble Català" del 1 de març de 1917. El 18 de març de 1917, per un altre costat, la Federació Obrera Catòlica, celebrava un míting pel descans dominical. V. "La Veu de Catalunya" del 22 de març de 1917.

- (720) "La Publicidad", 18 de febrer de 1917. "Aquest document (...) --segons "El Poble Català" del 17 de febrer de 1917-- ve a ésser -- el pròleg de l'enèrgica campanya que ha iniciat la Secció Permanent d'Organització i Treball per a acabar d'una vegada amb els abusos que es cometen en la infracció de dita llei que tants perjudicis causen a la dependència mercantil".
- (721) "És precís que tothom s'interessi i apassioni --llegim a "Acció" d'abril de 1917, p. 10--, que no siguem nosaltres, únicament els dependents, els commoguts. L'opinió tota ha d'ésser amb nosaltres i, per això, hem de saber guanyar-nos les seves simpaties i fer que ens dispensi el seu favor o, millor, que vulgui fer-nos justícia. Perquè si l'orientem, el poble i ell s'adona del que fins ara no n'ha sabut hebre esment, de què si vol pot fer caure la balança de la nostra banda, ja podem dir que tenim guanyada la causa. Com ho aconseguirem? Portem visitades totes les redaccions dels periòdics barcelonins; arreu ens ha obert les portes, hem estat ben rebuts i ens han ofert la seva col.laboració decidida, que nosaltres agrafem força. A les planes de tots ells aniran apareixent, a més de que els enviem, clams en favor de nostra justa petició, articles de redacció que facin vibrar l'ànima de la ciutat." V. així, l'article, signat per MAX, Paradojas a "Las Noticias" del 13 de febrer de 1917, el qual després de remarcar --l'incompliment de la llei, manifestava: "La autoridad sienta plaza de coco y todo el mundo se burla de ella. Esto es peligroso. Si no es lícito hacerse justicia por propia mano, es legítima la propia defensa cuando nadie nos defiende. Se concibe, pues, la irritación de los dependientes de comercio. Si esa irritación se traduce un día en actos violentos, será lamentable, pero será excusable también." Calia fer complir la llei, "pese a quien pese. Yo convengo en que ello es algo difícil. Parece ser que las denuncias se formulan ante la autoridad municipal, que esta es la encargada de imponerlas y de hacerlas efectivas. Ahora bien; las denuncias se hacen, se comprueban y se registran. Más aún; se --

llega a la imposición de multas; pero después o se condenan o no se hacen efectivas. ¿Por qué? Porque todo el mundo tiene un padrino anfluyente elector que lo alcanzó con suma facilidad. Es una muestra de la acción desmoralizadora sobre la justicia y la administración. Los concejales temen la cólera del elector, el alcalde ansia vivir en armonía con los concejales, y el gobernador, tratándose de un ayuntamiento de las campanillas del nuestro, no se atreve a malquistarse con él (...) lo que hace falta es un poco de energía por parte de alguien. (...) Si la autoridad municipal no cumple, se obligaría a cumplir el gobernador. Medios -- tiene. De manera, Sr. Morote, que solo hace falta un poco de energía y constancia. (...)" V. també El descans dominical a "El Poble Català" del 19 de febrer de 1917, sense signatura, a favor de les reivindicacions dels dependents.

Per a guanyar l'opinió pública, "Acció", d'abril de 1917, indicava el projecte de fixar cartells pel carrers, referents a la reivindicació dels dependents. Més endavant ens hi referim.

(722) "Acció", març 1917, p. 12. "Acció" d'abril de 1917, p. 10.

(723) "Acció" d'abril de 1917, p. 10.

(724) "Acció" d'abril de 1917, p. 10. A la primera visita feta el 11 de febrer, al governador, segons aquest butlletí, "semblà li -- causés estranyesa fóssim nosaltres sols els que li reclaméssim el compliment de la llei. Doncs, el dia 3 de març li anàrem a fer - saber que, amb el Centre, hi eren totes les entitats de dependents barcelonines, fent-n'hi la representació de delegats de totes elles que vingueren a acompanyar-nos, els quals li van manifestar es feien seva la nostra petició". V. també, per a aquesta entrevista, "Las Noticias" del 6 de març de 1917, i "El Poble Català" del 6 de març de 1917, que mostrava -aquest darrer- l'escepticisme - de la comissió malgrat les bones paraules del governador, raó per la qual "és proposa, després de veure el que passi el diumenge vinent, començar la campanya preparada en defensa dels drets indiscutibles dels dependents, interessant a l'opinió pública per a aconseguir d'una manera efectiva i valent-se de seriosos procediments, el que és de raó, que és aconseguir el compliment de la llei ..." El 11 de març de 1917, per un altre costat, les juntes de la Secció d'Organització i Treball i del gremi de detallistes,

"ostentant la representació de les demés entitats adherides a la campanya", visitaven el governador civil "per a informar-lo i protestar enèrgicament de la intolerable coacció que alguns patrons mercers exercien prop dels dependents, obligant-los a firmar uns pactes, mercès als quals pretenen donar forma legal a la infracció de la llei del descans dominical". V. "El Poble Català" del 13 de març de 1917. "La Publicidad" del 20 de març de 1917, finalment, referia una nova entrevista de la comissió, formada pel CADCI i els altres entitats de dependents, amb el governador civil pel mateix tema del descans dominical i de la "actuación legal privada a seguir, de acuerdo con lo preceptuado por la ley, así como de los medios lícitos y formulismos pertinentes, a fin de que la acción a desarrollar no resulte estéril". Els comissionats, en sortir, segons el mateix diari, "acordaron iniciar rápida y convenientemente su pública actuación, metódica y persistente, hasta llegar a la completa observancia de la ley del descanso dominical".

- (725) "Acció", d'abril de 1917, p. 11. "Acció" de maig de 1917, p. 8, - assenyalava que, pel que feia a les entitats patronals, cada una d'elles "ha pres l'acord de prestar el seu concurs a la gestió que estem realitzant totes les associacions de dependents de Barcelona, i, per iniciativa del senyor president del Foment del Treball Nacional, celebraran una reunió els presidents de les corporacions econòmiques, per a estudiar la manera de donar una major efectivitat a l'acord recaigut. No cal dir que el que es resolgués en aquesta sessió, podria assenyalar la fi victoriosa i immediata de la Campanya. Esperem amb confiança la decisió que adoptin."
- (726) "Acció", d'abril 1917, p. 10. Josep Torné, a "Solidaridad Obrera" del 3 de maig de 1917, en un article titulat Los dependientes de comercio y el descanso dominical, comentava aquests cartells: --- "Desde hace unos meses se vienen pegando en las fachadas de las casas de la ciudad unos carteles recomendando a los compradores dejen de efectuar sus compras en domingo. Uno de dichos carteles huele a cien leguas a sotana, dado su texto, que a no ser por el perjuicio que se ocasionaría a la dependencia, bien valdría la pena de no hacerle caso y hacer las compras cuando nos viniese --

en gana. Por el contrario, otros pesquines, seguramente redactados por otra u otras entidades, ruegan no se compre en el séptimo día de la semana a fin de que la dependencia pueda descansar como los demás trabajadores del penoso trabajo de seis días consecutivos. El que los dependientes barceloneses no disfruten en su totalidad del descanso dominical es una vergüenza para la clase y sería hora ya de que de una vez por todas fueran a la conquista de tan importante mejora. (...) Al logro de él (del descanso dominical) debemos ir sin tardanza, haciendo que nuestras organizaciones se preparen debidamente para obtener digna y prontamente lo que es deseo unánime y ferviente de la clase. Y la campaña debe ser continuada firmemente, sin desmayos y con la convicción en todos nosotros de que conseguiremos lo deseado. -- Conseguido ello, tendremos los dependientes más horas de descanso y mutua relación con objeto de ir estudiando las reformas e introducir en nuestras tareas diarias que bien lo necesitan, dando el caos existente en las labores a que nos dedicamos."

(727) "Acció" d'abril de 1917. El mateix butlletí, p. 10, després d'assenyalar les diverses iniciatives per a guanyar-se l'opinió pública i les lletres adreçades als botiguers per convencer-los -- que complissin "com perfectes ciutadans, emmirallant-se amb els seus companys que no senten el malentès egoisme d'obrir en diumenge", afirmava que si "ni així som atesos, ens constituïrem en inspectors de policia -cosa que no ens plau gens- mes d'aquesta manera farem el que no volen fer aquests. Formularem en cada cas concret una denúncia amb tota regla, que passarem a la Junta de Reformes Socials, no pas perquè quedin adormides en el seu arxiu, sinó perquè siguin dictaminades immediatament. I en passar a l'alcaldia, procurarem que, qui li toqui, faci fer efectives les penyores sense contemplacions de cap mena. Mitjans tenim per a fer que nostra tasca no resulti estèril. No obstant, si malgrat tota la nostra bona fe, res obtinguéssim amb tals procediments, serà qüestió d'adoptar una altra tàctica, puix ens fa presumir -- que haurem de variar l'actual, l'actitud en què es col.loquen -- alguns patrons, amb la reaparició dels famosos pactes, que no és altra cosa que una provocació a nostre justa i legal campanya." La premsa del mateix diumenge, dia 25 de març, anunciava que --

aquest dia començava a actuar "exercint l'acció privada, la comissió de representants dels dependents de comerç contra les cases que infringeixen la llei del descans dominical". V. així, "El Poble Català" i "La Publicidad" del 25 de març de 1917. "El Poble Català" del 26 de març de 1917, publicava un article editorial, -titulat Sursum Corda, de suport a la reivindicació del descans dominical pels dependents de comerç detallistes, els quals havien de "congratular-se de la campanya que, conjuntament amb la Secció Permanent d'Organització i Treball del CADCI, i del Gremi de Detallistes, porten a terme prestigioses entitats en pro del compliment de la llei del descans dominical",

(728) V. l'extens comentari-informació, Pel descans dominical. La campanya del Centre Autonomista de Dependents. L'actitud del governador. Què deu fer l'alcalde. Els dependents han de persistir.- "El Poble Català", 1 d'abril de 1917.

(729) "Acció" d'abril de 1917, p. 11.

Hom pot seguir les convocàtoies als dependents, i en concret del CADCI als seus socis, perquè a les nou de cada diumenge estiguessin disposats a recórrer els carrers de la ciutat, la crida als botiguers perquè tanquessin, les denúncies de cada diumenge i la seva tramitació, a la premsa i, en especial, a "El Poble Català". V. així, aquest diari dels dies 31 de març de 1917, 7 d'abril de 1917, 18 d'abril de 1917, 28 d'abril de 1917, 9 i 11 de maig de 1917, etc. El 1 de maig de 1917, el mateix diari esmentava una lletra d'un aprenent que demanava que els dependents s'ocupessin d'ells també.

"El cos de denunciants -assenyala "Acció" de maig de 1917, p. 8, per la seva banda- (...) cada diumenge formula pels volts d'un miler de denúncies, és un esport nou que ha arrelat entre nosaltres i que cada dia compta amb més aceptes. Amb el carnet a la mà, tot prenent el sol i disfrutant de l'agradosa companyia d'un municipal o d'un urbà -fins de vegades ens és permès el luxe -- d'utilitzar algun policia-, un hom fa una sèrie de denúncies que ni se n'adona. Aquestes denúncies, després, són passades a les tinències d'alcaldia que els correspon, i en moltes d'elles ja no saben on encabir-les. En el districte II, però, ja n'han començades a despatxar. Citaren a 38 dels primers denunciats, el que

ha motivat que en aquell districte hi poguéssim observar el --- darrer diumenge, dia 22 (d'abril), un bon nombre d'establiments tancats. Encara que de les demés tinencies no tenim notícies que s'hi hagi fet res, actualment estem visitant els tinents d'alcalde per a què, prescindint de toleràncies y compromisos, comple-- tin la tasca que ens hem imposat, és a dir penyorin a tothom que sigui denunciat." També, "Acció" de juny de 1916, p. 15-16.

- (730) El 18 d'abril de 1917. L'alcalde oferiria el seu suport, a la -- comissió representativa del CADCI i de les altres entitats que menaven la campanya, segons "El Poble Català" del 19 d'abril de 1917. V. també, "Acció" d'abril de 1917, p. 8.
- (731) V. així, "Acció" de maig de 1917, p. 7. També la nota següent. Tanmateix, el mateix butlletí assenyalava que eren diversos ja -- els caps d'establiments "que sempre havien tingut obert en diu-- menge, que, per fi, s'han decidit a tancar. (...) I a nosaltres ens plau fer constar que aquests companys nostres que s'han vist alliberats, al voler-nos testimoniar llur agraïment, han donat el més gran exemple de generositat: han ajuntat el seu esforç al -- nostre, per a què ben tost tots els demés dependents puguin gaudir del mateix benefici que ells acaben d'obtenir. Però en una ciutat com la nostra, amb què tanquin una quarentena més de ca-- ses encara que totes elles d'importància, no vol pas dir que la nostra missió toqui al seu terme. Ara, tot just, és pot dir que la campanya està encarrilada; ara s'ha arribat al periode en què és més necessària una voluntat ferma i resolta." "Acció" de juny de 1917, p. 15, per la seva banda, afirmava que els dependents -- anaven triomfant, però "poc a poc, parcialment; ara en una barriada, mercè a la diligència del seu tinent d'alcalde, convengut més que no pas d'altres de la justícia que ens assisteix; ara els patrons d'un ram determinat, els moblistes, que han pres la plausi-- ble determinació de tancar col·lectivament, confiant que els demés secundaran llur acció; després els sastres del districte -- VIII, que, llevat de tres, han acordat ço que els moblistes. És a dir, que aquell ambient tan necessari a la nostra tasca, es va formant davant les proporcions formidables que adquireix la campanya." La premsa anava reflectint aquests avanços. "El Poble Català" del 25 d'abril de 1917, remarcava la "serenitat total" de la campanya que feia "simpàtica la causa que defensem" i com el

diumenge darrer les comissions de dependents "es trobaren que - molts establiments dels què foren denunciats tenien les portes - tancades". "El Poble Català" del 9 de maig de 1917, insistia que "cada vegada són més els comerços que tanquen" i esmentava l'actitud citada dels moblistes que el diumenge darrer havien tancat tots de manera absoluta. "El Poble Català" del 14 de maig, remarca que les denúncies fetes el dia anterior, havien estat "en nombre inferior als altres diumenges". "Acció" de juliol de 1917, p. 11, enfí, assenyalava: "Des dels primers moments recomanarem als nostres bons companys que no es precipitessin, i ells, convençuts que el nostre pla era meditat serenament, abandonaren la natural impaciència llur i esperaren confiats el resultat, aportant-hi sempre, per això, una col.laboració entusiasta per la seva part. Indubtablement que la campanya ha progressat, i força; però aquest progrés, fins ara, no era equivalent a l'esforç realitzat. Els obstacles, com havíem previst, s'enderrocaven tot -- just ens hi encaràvem; mes a cada pas en trobàvem de nous. Doncs heus aquí que ara hem entrat en un nou període, que, sense deixar-nos emportar per entusiasmes momentanis, podem ben qualificar de franca solució." El mateix butlletí, per acabar, esmentava que al districte VIII, a la barriada de Gràcia, mercè al suport de "l'autoritat municipal", per un costat, i a l'"entusiasme" dels "nostres companys de la barriada de Gràcia", per l'altre, feia "dos diumenges consecutius que, sense fer ús de cap mena de violència, el tancament és absolut. A veure quin dia, doncs, les Rambles, les Rondes i el carrer de Ferran, oferiran l'aspecte actual del típic carrer de Salmerón."

- (732) "Acció" de juny de 1917, p. 15. "Però hem de tenir en compte, -- companys -afegia el mateix butlletí-, que fa ja tres mesos que estem clamant d'una manera enèrgica i seriosa, com a homes dignes, i el compliment de la llei de Descans Dominical no té efecte en absolut. (...) El temps va escorrent-se i, no obstant, cada dia que passa ens reconforta més i més. Seguim amb la mateixa ferma mesa dels primers dies i esperant amb l'esperit asserenat, la fi; però no pas la que desitgem alguns patrons aliats amb el temps i i potser amb bona part d'autoritats. La fi la imposarem nosaltres, desfent aquest concepte erroni que tenen format del dependent detallista, els seus explotadors."